

Druhá následná periodická správa Slovenskej republiky o implementácii Medzinárodného Paktu o občianskych a politických právach

1. Slovenská republika ako zmluvná strana Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach (ďalej len „Pakt“) prekladá Druhú periodickú správu o implementácii Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach (ďalej len „Správa“) na základe článku 40 ods. 1 písmeno b) Paktu a v súlade s odporúčaniami zo Záverečného komentára Výboru pre ľudské práva CCPR/C/60/SLO/3 (ďalej len „Záverečný komentár“), prijatými po posúdení Východiskovej správy Slovenskej republiky k Medzinárodnému paktu o občianskych a politických právach (CCPR/C/81/Add.9, ďalej len „Východisková správa“) za obdobie od augusta 1997 do novembra 2001. Správa bola vypracovaná v súlade so Smernicami na vypracovávanie správ štátov, zmluvných strán podľa Medzinárodného dohovoru o občianskych a politických právach CCPR/C/66/GUI/Rev.2. a pozostáva z 2 častí - v prvej Slovenská republika informuje vo všeobecnosti o najnovšom vývoji v oblasti upravovanej Paktom a odpovedá na niektoré odporúčania Výboru pre ľudské práva (ďalej len „Výbor“) vyplývajúce zo Záverečného komentára; v druhej časti podľa jednotlivých článkov Paktu informuje o ich implementácii vo vnútroštátnom právnom poriadku a o všetkých relevantných legislatívnych zmenách, ktoré sa od posúdenia Východiskovej správy v roku 1997 prijali ako i o faktických opatreniach a konkrétnych krokoch vlády a štátnych orgánov vykonaných za účelom napomáhania rešpektovania ľudských práv v Slovenskej republike (ďalej aj „Slovensko“ alebo „SR“).

2. Správu vypracovalo Ministerstvo zahraničných vecí SR v úzkej spolupráci s Úradom vlády SR, ostatnými ministerstvami, ústrednými orgánmi štátnej správy, Generálnou prokuratúrou SR a ďalšími inštitúciami. Mnohé otázky boli konzultované s mimovládnyimi organizáciami zaoberajúcimi sa ľudskými právami; pracovné návrhy textu Správy boli poskytnuté Slovenskému národnému stredisku pre ľudské práva, ktoré k textu uplatnilo pripomienky. Pracovné návrhy textu správy boli zverejnené na internetovej stránke Ministerstva zahraničných vecí SR a mali ich k dispozícii slovenské mimovládne organizácie.

I. Všeobecná časť

+ *odporúčania 6., 7., 11., 13., 14., 26.*

3. Medzinárodný Pakt o občianskych a politických právach prijatý 19. decembra 1966 v New Yorku, bol Československou socialistickou republikou podpísaný 7. októbra 1968 a po jeho ratifikácii 23. decembra 1975 následne vyhlásený v Zbierke zákonov pod č. 120/1976. Zánikom Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky ústavným zákonom č. 542/1992 Zb. k 31. decembru 1992 a následným vznikom Slovenskej republiky (ďalej označovanej aj ako „SR“ alebo „Slovensko“) k 1. januáru 1993 došlo k tzv. generálnej sukcesii Slovenskej republiky do prijatých medzinárodných zmlúv. A to na základe čl. 153 Ústavy Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb. v znení neskorších právnych predpisov¹ (ďalej

¹ Článok 153 Ústavy: „Na Slovenskú republiku prechádzajú práva a povinnosti z medzinárodných zmlúv, ktorými je Česká a Slovenská Federatívna Republika viazaná, a to v rozsahu ustanoveným ústavným zákonom

len „Ústava“), v zmysle ktorého Národná rada Slovenskej republiky (ďalej len Národná rada, resp. parlament) vykonala vyhlásenie k parlamentom a národom sveta, ktorým potvrdila viazanosť SR multilaterálnymi a bilaterálnymi zmluvami s účinnosťou od 1. januára 1993. A tiež na základe oznámenia Ministerstva zahraničných vecí SR č. 53/1994 Z.z., v zmysle ktorého sa uskutočnila notifikácia sukcesie SR s platnosťou od 1. januára 1993 do mnohostranných zmluvných dokumentov Organizácie Spojených národov, ktorých zmluvnou stranou bola Česká a Slovenská Federatívna Republika.

4. Pakt, ktorý je medzinárodnou zmluvou o ľudských právach, je teda nielen súčasťou platného právneho poriadku SR, ale v súvislosti s uplatnením článku 11 Ústavy² - tzv. recepčnou klauzulou – je zabezpečená jeho prednosť pred zákonmi SR, ak zaručuje väčší rozsah ústavných práv a slobôd vzhľadom k tomu, že bol SR ratifikovaný a bol vyhlásený spôsobom ustanoveným zákonom. Tento článok upravuje vzťah vnútroštátneho a medzinárodného práva v zmysle, ktorého niektoré medzinárodné zmluvy sú nadradené nad zákony SR, a to medzinárodné zmluvy o ľudských právach.

5. Slovenská republika pri príležitosti vypracovania tejto správy Výbor informuje, že dňa 23. februára 2001 sa Národná rada uzniesla na ústavnom zákone č. 90/2001 Z.z. (ďalej len novela Ústavy), ktorým sa mení a dopĺňa Ústava SR v znení neskorších predpisov. V celom texte správy je táto novela Ústavy niekoľkokrát spomínaná a rozobraná v texte o implementácii príslušných článkov Paktu. V tejto súvislosti ako i vzhľadom **na odporúčanie v bode č. 13 Záverečného komentára** je potrebné uviesť, že prijatím novely Ústavy sa zabezpečila kontinuita aplikovania doteraz prijatých medzinárodných zmlúv o ľudských právach a základných slobodách, a to v zmysle doplneného článku 154c ods.1 Ústavy, ktorý nadobudol účinnosť 1. júla 2001. Podľa článku 154c ods.1 Ústavy medzinárodné zmluvy o ľudských právach a základných slobodách, ktoré Slovenská republika ratifikovala a boli vyhlásené spôsobom ustanoveným zákonom pred 1. júlom 2001, sú súčasťou jej právneho poriadku a majú prednosť pred zákonom, ak zabezpečujú väčší rozsah ústavných práv a slobôd. K takejto úprave v rámci prechodných a záverečných ustanovení ústavy došlo z dôvodu zmeny doterajšej právnej úpravy týkajúcej sa právneho postavenia medzinárodných zmlúv v slovenskom právnom poriadku po prijatí citovaného ústavného zákona. Vybrané kategórie medzinárodných zmlúv (článok 7 ods. 5 Ústavy) spomedzi tých medzinárodných zmlúv, s ktorými musí pred ratifikáciou prezidentom SR vysloviť súhlas Národná rada (článok 7 ods. 4 Ústavy) uzavreté po nadobudnutí účinnosti novely Ústavy majú prednosť pred zákonmi Slovenskej republiky a patrí im v hierarchii právnych noriem miesto medzi Ústavou, resp. ústavnými zákonmi a zákonmi. Do tejto kategórie patria medzinárodné zmluvy, ktoré priamo zakladajú práva alebo povinnosti fyzických osôb alebo právnických osôb a tiež všetky medzinárodné zmluvy o ľudských právach a základných slobodách. Ďalšou zmenou vyplývajúcou z novely Ústavy je možnosť prezidenta republiky alebo vlády podať návrh na Ústavný súd Slovenskej republiky na posúdenie súladu medzinárodnej zmluvy podľa článku 7 ods.4 s Ústavou alebo s ústavným zákonom. Návrh možno podať pred tým, ako vláda Slovenskej republiky (ďalej „vláda SR“ alebo „vláda“) predloží dojednanú medzinárodnú zmluvu na rokovanie Národnej rady. V tomto prípade ide o tzv. preventívnu kontrolu ústavnosti, to znamená, že účelom tohto ustanovenia je predísť prípadným rozporom, resp. konfliktom medzi ústavnou úpravou a ustanoveniami

Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky alebo v rozsahu dohodnutom medzi Slovenskou republikou a Českou republikou“.

² Článok 11 Ústavy: „Medzinárodné zmluvy o ľudských právach a základných slobodách, ktoré SR ratifikovala a boli vyhlásené spôsobom ustanoveným zákonom, majú prednosť pred jej zákonmi, ak zabezpečujú väčší rozsah základných práv a slobôd“.

medzinárodnej zmluvy. Tento by mohol spočívať v existencii ustanovenia v medzinárodnej zmluve, ktoré by bolo v nesúlade s ustanovením Ústavy alebo ústavného zákona. K uvedenému je potrebné už len uviesť, že nadobudnutím účinnosti predmetného ústavného zákona sa zrušuje doterajší článok 11 Ústavy. SR reaguje na **odporúčanie č. 13 Záverečného komentára** Výboru i pri informácii o implementácii článku 2 Paktu.

6. Počas hodnoteného obdobia boli v Slovenskej republike posilnené inštitucionálne mechanizmy ochrany a dodržiavania ľudských práv, o ktorých Slovensko zároveň v súvislosti s **bodom č. 6 Záverečného komentára Výboru**, uvádza nasledovné informácie:

6. 1. Vláda SR v roku 1998 zriadila post **podpredsedu vlády pre ľudské práva, menšiny a regionálny rozvoj**, ktorý koordinuje činnosť vlády v tejto oblasti. Súčasne je gestorom Sekcie ľudských práv a menšín Úradu vlády SR, do ktorej pôsobnosti patria ľudské práva a práva menšín a etnických skupín, cirkvi a náboženské spoločnosti, mimovládne organizácie, menšinové organizácie a regionálny rozvoj. V rámci tejto pôsobnosti zabezpečuje komplexnú tvorivú, koncepčnú, metodickú, odbornú, analytickú, poradenskú a iniciatívnu činnosť s celoštátnou pôsobnosťou s prihliadnutím na zahranično-politickú orientáciu SR.

6. 2. Vo februári 1999 vláda SR zriadila post splnomocnenca vlády SR na riešenie problémov rómskej menšiny. V marci 2001 došlo k zmene na poste splnomocnenca vlády, v septembri 2001 i k zmene štatútu a organizačnej štruktúry sekretariátu. Novým štatútom sa zriadila medzirezortná komisia pre záležitosti rómskych komunít. Tomuto poradnému orgánu vlády SR predsedá **splnomocnenkyňa vlády SR pre rómske komunity**. Štatút ďalej rozširuje pole pôsobnosti splnomocnenkyne aj na spolurozhodovanie o použití finančných prostriedkov štátneho rozpočtu na riešenie rómskej problematiky. Splnomocnenkyňa vlády pre rómske komunity navrhuje, koordinuje a kontroluje činnosti smerujúce k riešeniu záležitostí rómskych komunít, navrhuje a po odsúhlasení vládou realizuje systémové riešenia na dosiahnutie rovnoprávneho postavenia občanov – príslušníkov rómskej menšiny. Splnomocnenkyňa dbá o dodržiavanie základných práv a slobôd, zaručených Ústavou a zákonmi Slovenskej republiky ako aj medzinárodnými dohovormi o ľudských právach. Splnomocnenkyňu vymenúva a odvoláva vláda. Sekretariát splnomocnenkyne je organizačne začlenený do štruktúry Úradu vlády SR. Na zabezpečenie podpory splnomocnenkyne v rámci východoslovenského regiónu, najmä v oblasti získavania informácií z terénu a reflektovania efektívnosti jednotlivých vládnych opatrení, sa v októbri 2001 v Prešove zriadilo detašované pracovisko Sekretariátu splnomocnenkyne vlády SR pre rómske komunity.

6. 3. Vláda SR v septembri 1999 odsúhlasila **Stratégiu vlády SR na riešenie problémov rómskej národnostnej menšiny a súbor opatrení na jej realizáciu** – I. etapa. Súčasťou procesu prípravy ďalších realizačných krokov bolo rozpracovanie stratégie na úroveň jednotlivých rezortov, krajov a okresov, vrátane finančného zabezpečenia projektov zo štátneho rozpočtu. Takto vznikla II. etapa vládnej stratégie (Rozpracovaná stratégia vlády SR na riešenie problémov rómskej národnostnej menšiny do súboru konkrétnych opatrení na rok 2000), schválená uznesením vlády SR č. 294/2000. Obsahuje 282 konkrétnych aktivít s finančným zabezpečením regionálnych a rezortných programov z rozpočtu krajských úradov a ministerstiev vo výške viac ako 165 miliónov Sk.

6. 4. V roku 1999 bola novokonštituovaná **Rada vlády SR pre národnostné menšiny a etnické skupiny** (ďalej len Rada), ktorá je poradným, iniciatívnym a koordinačným orgánom vlády SR pre oblasť štátnej národnostnej politiky. Zastúpenie v nej majú všetky národnostné

menšiny žijúce v SR (11 národnostných menšín). Predsedom Rady je podpredseda vlády SR pre ľudské práva, menšiny a regionálny rozvoj, podpredsedom minister kultúry. Celkovo má rada 24 členov; z toho je 14 členov, ktorí zastupujú národnostné menšiny a etnické skupiny, čo je väčšina z celkového počtu členov. Každá menšina má v Rade jedného zástupcu, okrem maďarskej (3 zástupcovia) a rómskej (2 zástupcovia), ktorého do Rady nominovali združenia, zväzy a spolky tej - ktorej národnostnej menšiny. Členmi Rady sú ďalej zástupcovia štátnej správy (na úrovni štátnych tajomníkov) a predseda parlamentného Výboru pre ľudské práva a národnosti. Na stretnutia sú prizývaní i zástupcovia mimovládnych organizácií a experti danej problematiky (bez hlasovacieho práva). Zasadnutia Rady sa konajú minimálne štyrikrát do roka. Rada okrem iného ďalej pripravuje, prerokúva a predkladá vláde súhrnné správy o postavení a podmienkach vytváraných pre občanov patriacich k národnostným menšinám a etnickým skupinám, o zachovaní ich identity, navrhuje a odporúča vláde spôsoby riešenia. Pripravuje pre vládu stanoviská k návrhom zákonov a nariadení vlády, vzťahujúcim sa na občanov patriacich k národnostným menšinám, iniciatívne prerokúva a navrhuje vláde prerozdelenie štátnych finančných prostriedkov určených pre kultúru národnostných menšín, a podobne.

6. 5. V Národnej rade bol vytvorený parlamentný výbor identického zamerania - **Výbor Národnej rady pre ľudské práva a národnosti**. Tento Výbor si ako svoj poradný orgán vytvoril Komisiu pre práva rómskej menšiny, členmi ktorej nie sú len poslanci parlamentu, ale aj vybraní zástupcovia rómskej menšiny.

6. 6. Medzi ďalšie inštitucionálne mechanizmy v oblasti ľudských práv možno uviesť Sekciu menšinových kultúr na Ministerstve kultúry SR, ktorá bola vytvorená v decembri 1998 a Odbor národnostného školstva na Ministerstve školstva SR.

6. 7. Slovenská republika vytvorila na základe medzinárodných bilaterálnych zmlúv z Maďarskom a Ukrajinou nasledovné **zmiešané komisie**, do pôsobnosti ktorých patria i otázky ľudských práv a práv osôb patriacich k národnostným menšinám:

- Zmiešaná slovensko-maďarská komisia pre záležitosti národnostných menšín
- Zmiešaná slovensko-ukrajinská komisia pre záležitosti národnostných menšín, školstvo, kultúrne a vedecké vzťahy

7. Ďalším dôležitým inštitucionálnym mechanizmom ochrany ľudských práv je inštitút **ombudsmana** a vláda SR i v súvislosti s **bodom 11. Záverečného komentára Výboru** informuje o vývoji v tejto otázke:

7.1. Vláda SR v auguste 2000 uložila podpredsedovi vlády pre legislatívu v spolupráci s podpredsedom vlády pre ľudské práva, menšiny a regionálny rozvoj, aby po schválení novely Ústavy predložili na rokovanie vlády **návrh zákona o verejnom ochrancovi práv (ombudsmanovi)**. V tejto súvislosti prebiehala na Slovensku verejná diskusia k príprave zákona o ombudsmanovi (napr. v máji 2001 organizoval Úrad vlády SR v spolupráci s Národnou radou medzinárodnú konferenciu „Zriadenie inštitútu ombudsmana a jeho postavenie v právnom systéme Slovenskej republiky“.

7. 2. Novela Ústavy zaviedla v čl. 151a nový ústavný inštitút, inštitút verejného ochrancu práv (ombudsman), ktorý v ústavnom systéme Slovenskej republiky doposiaľ chýbal. Toto ustanovenie, ktoré otvára priestor pre paralelné pôsobenie viacerých ústavných orgánov pri ochrane základných práv a slobôd fyzických osôb a právnických osôb, nadobudne účinnosť 1.

januára 2002. Tento článok Ústavy má aj ustanovenie, ktoré obsahuje splnomocnenie na vydanie zákona, ktorý podrobne upraví jeho výber a odvolávanie, jeho postavenie, pôsobnosť, základné pravidlá činnosti a ďalšie otázky súvisiace s výkonom jeho funkcie.

7. 3. Vláda SR vypracovala a v septembri 2001 schválila návrh zákona o verejnom ochrancovi práv, ktorý nadväzuje na uvedený článok Ústavy. Podľa tohto návrhu, verejný ochranca práv má byť nezávislý orgán, ktorý, popri súdnej ochrane, by sa mal formou mimosúdnej ochrany spolupodieľať na ochrane základných práv a slobôd fyzických osôb a právnických osôb pri konaní, rozhodovaní alebo nečinnosti orgánov verejnej správy, ak takéto konanie, rozhodovanie alebo nečinnosť orgánov verejnej správy je v rozpore s právnym poriadkom alebo princípmi demokratického právneho štátu. Návrh zákona bol pripravovaný v spolupráci s mimovládnyimi organizáciami a počas jeho prípravy prebiehali konzultácie i s viacerými zahraničnými expertmi na túto problematiku.

Návrh zákona o verejnom ochrancovi práv bol predložený parlamentu a bol predmetom jeho rokovania v prvom čítaní v októbri 2001. Možno predpokladať, že na decembrovej schôdzi parlamentu bude zákon schválený.

8. Informácie o ďalších inštitucionálnych mechanizmoch sú uvedené v komentári k príslušným článkom Paktu.

9. Okrem týchto mechanizmov vyvíja vláda oblasti ľudských práv spoluprácu s mimovládnyimi organizáciami pracujúcimi, okrem iného, aj v oblasti ochrany obetí násillia (**i v súvislosti s odporúčaním v bode 14. Záverečného komentára**). Občianske združenie Pomoc obetiam násillia poskytuje poradenskú pomoc pre obeť trestných činov, ktorého cieľom je právna a psychologická pomoc, ako aj prevencia kriminality. Eviduje okolo 1 200 klientov, z ktorého jednu štvrtinu tvoria obeť domáceho násillia. Vláda v roku 2001 vyčlenila finančné prostriedky pre vytvorenie poradní pre obeť násillia v 8 krajských mestách. Odborníci pre prácu v týchto poradniach sú vyškolení a pripravení začať so svojimi aktivitami.

10. V súvislosti s **bodom 7. Záverečného komentára Výboru SR** na doplnenie informácií poskytnutých Výboru vo Východiskovej správe uvádza, že s účinnosťou od 1. apríla 1999 bolo v rámci Ministerstva spravodlivosti SR vytvorené **Oddelenie pre dokumentáciu zločinov komunizmu**, ktoré najmä:

- zhromažďuje a odborne spracováva všetky druhy informácií, dokladov a typov dokumentov vzťahujúcich sa na komunistickú minulosť;
- na základe archívnych materiálov a ústnych svedectiev dokumentuje všetky formy perzekúcií a násillia spôsobených komunistických režimom na občanoch Slovenskej republiky;
- analyzuje archívne materiály vzťahujúce sa k represívnym akciám, identifikuje v nich uvádzané osoby a získava o nich svedectvo;
- informuje verejnosť o výsledkoch svojej činnosti, zverejňuje informácie o komunistickej minulosťi, o činoch a osudoch jednotlivcov a vydáva publikácie.

11. Vláda SR v súlade s **bodom 11. Záverečného komentára Výboru a odporúčaním v bode 26. Záverečného komentára Výboru** uvádza, že Záverečný komentár Výboru po posúdení Východiskovej správy bol predmetom podrobnej analýzy vlády SR a vecne príslušných ministerstiev SR, na základe ktorej vláda na svojom zasadnutí dňa 4. augusta 1998 prijala uznesenie č. 519/1998. Jednotlivým ministrom vlády bolo uložené postupovať

v súlade s odporúčaniami zo Záverečného komentára Výboru, aby bol dosiahnutý ďalší pokrok v oblasti implementácie ustanovení Paktu do vnútroštátneho poriadku SR a ochrany ľudských práv v SR. Text Záverečného komentára Výboru ako súčasť materiálu prerokovaného vládou SR je verejne prístupný dokument a je k dispozícii na nahliadnutie alebo vyhotovovanie odpisov a kópií. Text Záverečného komentára bol v slovenskom jazyku zverejnený aj na internetovej stránke Ministerstva zahraničných vecí SR a bol poskytnutý Slovenskému národnému stredisku pre ľudské práva a slovenským mimovládny organizáciám činným v oblasti ľudských práv.

II. Implementácia jednotlivých článkov Paktu

Č l á n o k 1

12. Slovenská republika informovala o implementácii článku 1 Paktu vo svojej Východiskovej správe. Zároveň na doplnenie uvádza, že SR v súlade so svojimi medzinárodnopolitickými záväzkami rešpektuje právo národov na sebaurčenie v duchu článku 1 odsekov 1 a 3 Paktu, rovnako ako aj v súlade s ustanoveniami Charty OSN a príslušnými rezolúciami orgánov OSN.

13. S ustanovením článku 1 odsek 2 Paktu súvisí článok 4 novelizovanej Ústavy SR, podľa ktorého *„nerastné bohatstvo, jaskyne, podzemné vody, prírodné liečivé zdroje a vodné toky sú vo vlastníctve SR.“* Prírodným bohatstvom a zdrojmi sa v SR disponuje bez ujmy na akýchkoľvek záväzkoch vyplývajúcich z medzinárodnej hospodárskej spolupráce, na základe ktorej sa, v rámci medzinárodných zmlúv, realizuje obchod s inými krajinami v tejto oblasti.

Č l á n o k 2 + odporúčanie 13.

14. Všeobecné ustanovenia Ústavy zakotvujú rovnoprávne postavenie všetkých osôb v dôstojnosti a právach, keď konkrétne článok 12 ustanovuje: *"Ľudia sú slobodní a rovní v dôstojnosti i v právach. Základné práva a slobody sú neodňateľné, nescudziteľné, nepremlčateľné a nezrušiteľné. Základné práva a slobody sa zaručujú na území SR všetkým bez ohľadu na pohlavie, rasu, farbu pleti, jazyk, vieru a náboženstvo, politické, či iné zmysľanie, národný alebo sociálny pôvod, príslušnosť k národnosti alebo etnickej skupine, majetok, rod alebo iné postavenie. Nikoho nemožno z týchto dôvodov poškodzovať, zvýhodňovať alebo znevýhodňovať".*

14.1. Citované ustanovenie pozitívne vymedzuje, z akých dôvodov nesmie dôjsť k rozlišovaniu osôb, resp. zabezpečuje rovnoprávne postavenie všetkých osôb. Článok 13 Ústavy ďalej vymedzuje, že rozsah základných práv a slobôd je možné upraviť len zákonom za podmienok daných touto Ústavou, ako aj to, že zákonné obmedzenia základných práv a slobôd sa vzťahujú na všetky prípady, ktoré spĺňajú ustanovené podmienky, t.j. na všetkých bez akéhokolvek rozlišovania.

14.2. Základné ľudské práva a slobody priznané Ústavou sa vzťahujú na každého, teda aj na cudzincov, pokiaľ nie sú v zmysle článku 52 Ústavy priznané iba občanom, ktorými sa rozumejú štátni občania Slovenskej republiky. Vo väčšine prípadov sú občanom Slovenskej republiky priznané len práva súvisiace s kreovaním štátnej moci. Zároveň tento článok

uvádza, že pokiaľ sa vo všetkých doterajších právnych predpisoch používa pojem „občan“, rozumie sa ním každý človek, ak ide o práva a slobody, ktoré táto Ústava priznáva bez ohľadu na štátne občianstvo.

15. Ak by ústavné práva a slobody, resp. práva zakotvené týmto Paktom neboli v praxi rešpektované alebo by boli porušené, napr. nesprávnou aplikáciou právneho predpisu, tak v takomto prípade ustanovenia siedmeho oddielu druhej hlavy Ústavy – Právo na súdnu a inú právnu ochranu, konkrétne článok 46 zakotvuje, že *„každý sa môže domáhať zákonom ustanoveným postupom svojho práva na nezávislom a nestrannom súde a v prípadoch ustanovených zákonom na inom orgáne Slovenskej republiky“*.

15. 1. Každý, kto tvrdí, že jeho práva boli ohrozené alebo porušené, má právo sa domáhať na súde ochrany práva a teda môže podať návrh na súd s cieľom dosiahnuť nápravu protiprávneho stavu v súlade s ustanoveniami zákona č. 99/1963 Zb. o Občianskom súdnom poriadku v znení neskorších predpisov (ďalej „Občiansky súdny poriadok“ alebo „OSP“). Tento je základným formálnym prameňom civilného procesného práva a upravuje postup súdu a účastníkov v občianskom súdnom konaní tak, aby bola zabezpečená spravodlivá ochrana práv a oprávnených záujmov všetkých účastníkov konania.

15. 2. Ustanovenia OSP upravujú možnosť podania riadneho opravného prostriedku, prípadne mimoriadneho opravného prostriedku proti vynesnému rozhodnutiu. Riadny opravný prostriedok - odvolanie - sa podáva proti neprávoplatnému rozhodnutiu súdu prvého stupňa, pokiaľ to zákon nevylučuje. Medzi mimoriadne opravné prostriedky, ktoré sú určené proti právoplatnému rozhodnutiu súdu patrí obnova konania, dovolanie a mimoriadne dovolanie. Návrh na obnovu konania môže účastník podať v lehote a za podmienok stanovených OSP. Dovoláním môže účastník napadnúť právoplatné rozhodnutie odvolacieho súdu, pokiaľ to zákon pripúšťa. Mimoriadne dovolanie podáva generálny prokurátor Slovenskej republiky na základe podnetu účastníka konania, teda osoby, ktorá je dotknutá rozhodnutím súdu alebo osoby poškodenej rozhodnutím súdu. A to vtedy, ak zistí, že právoplatným rozhodnutím súdu bol porušený zákon, a ak to vyžaduje ochrana práv a zákonom chránených záujmov fyzických osôb, právnických osôb alebo štátu a túto ochranu nie je možné dosiahnuť inými právnymi prostriedkami. Doručený rozsudok, ktorý už nie je možné napadnúť odvolaním, je právoplatný a jeho výrok je záväzný pre účastníkov a pre všetky orgány.

15. 3. Ústava zakotvuje možnosť každému, kto tvrdí, že bol na svojich právach ukrátený rozhodnutím orgánu verejnej správy, podať návrh na súd, aby preskúmal zákonnosť takéhoto rozhodnutia, ak zákon neustanoví inak. Z právomoci súdu však nesmie byť vylúčené preskúmanie rozhodnutí týkajúcich sa základných práv a slobôd. Na základe tohto ústavného práva bol spomínanou novelou Ústavy doplnený čl. 142 ods. 1 Ústavy, v zmysle ktorého súdy preskúmajú aj zákonnosť rozhodnutí orgánov verejnej správy a zákonnosť rozhodnutí, opatrení alebo iných zásahov orgánov verejnej moci, ak tak ustanoví zákon. Táto problematika je upravená v piatej časti OSP, a to v rámci správneho súdnictva, kde súdy preskúmajú zákonnosť rozhodnutí orgánov štátnej správy, orgánov územnej samosprávy, ako aj orgánov záujmovej samosprávy a ďalších právnických osôb, pokiaľ im zákon zveruje rozhodovanie o právach a povinnostiach fyzických a právnických osôb v oblasti verejnej správy (ďalej len rozhodnutie správneho orgánu).

16. Postavenie Ústavného súdu Slovenskej republiky (ďalej len „Ústavný súd“) ako nezávislého súdneho orgánu ochrany ústavnosti, jeho kompetencie, ako aj otázky, ktoré môžu

byť predmetom konania pred Ústavným súdom, podmienky začatia takéhoto konania, predpoklady vymenovania sudcov Ústavného súdu, ich postavenie, podmienky ich výkonu vymedzuje vo svojej VII. hlave Ústava, ako aj zákon č. 38/1993 Z.z. o organizácii Ústavného súdu Slovenskej republiky, o konaní pred ním a o postavení jeho sudcov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o Ústavnom súde“), ktorý konkrétnejšie upravuje otázky týkajúce sa organizácie Ústavného súdu, spôsobu konania pred ním a postavenie jeho sudcov.

16.1. Ústavný súd prijíma svoje rozhodnutia vo forme nálezu, ak ide o rozhodnutia o merite veci, ďalej vo forme uznesenia a v jednom prípade vo forme rozsudku (v rámci konania o obžalobe prezidenta republiky). Osobitné ustanovenia druhej hlavy zákona o Ústavnom súde podrobne upravujú, akým spôsobom sa tieto rozhodnutia uplatnia.

17. Vzhľadom na **odporúčanie Výboru v bode č. 13 Záverečného komentára**, SR na tomto mieste pre väčšiu zrozumiteľnosť podrobnejšie vysvetľuje právnu úpravu konania o ústavných sťažnostiach a podnetoch pred Ústavným súdom, a to vzhľadom na zmeny, ktoré priniesla posledná novela Ústavy.

Doterajšia úprava konania o Ústavných sťažnostiach a podnetoch (platná do 1. januára 2002)

17.1. Článkom 127 Ústavy a štvrtým oddielom tretej časti zákona o Ústavnom súde bolo upravené konanie o Ústavnej sťažnosti, ktorú môže podať fyzická alebo právnická osoba proti právoplatným rozhodnutiam orgánov štátnej správy a územnej samosprávy, ktorá tvrdí, že týmto rozhodnutím boli porušené základné práva alebo slobody občanov, ak o ochrane týchto práv a slobôd nerozhoduje iný súd. Ak Ústavný súd vyhovie Ústavnej sťažnosti, v náleze označí, ktoré základné právo alebo slobody boli porušené a zruší rozhodnutie, ktorým k porušeniu práva došlo. Následne je orgán, ktorý rozhodol vo veci v prvom stupni, povinný vec opäť prejednať a rozhodnúť, pričom je viazaný právnym názorom Ústavného súdu. V doterajšej činnosti Ústavného súdu bolo na Ústavnom súde podaných 309 Ústavných sťažností. Ústavný súd v 6 prípadoch rozhodol nálezom, 8 konaní bolo zastavených a v 295 prípadoch bola Ústavná sťažnosť odmietnutá.

17.2. Článok 130 ods. 3 Ústavy upravoval možnosť Ústavného súdu začať konanie aj na podnet právnických a fyzických osôb, ak namietali porušenie svojich práv. V tejto súvislosti je potrebné uviesť novelu zákona o Ústavnom súde č. 293/1995, na základe ktorej sa na konanie a rozhodovanie o prijatom podnete primerane začali používať ustanovenia o Ústavných sťažnostiach zákona o Ústavnom súde. V prípade, ak senát Ústavného súdu vyhovel podnetu, vyslovil v náleze, ktoré základné práva a slobody a aké ustanovenie Ústavy alebo ústavného zákona boli porušené a akým konaním k tomu došlo. To znamená, že tieto prijaté rozhodnutia Ústavného súdu mali len deklaratórny účinok, t. j. konštatovalo sa v nich porušenie práva, ale k zrušeniu dotknutých rozhodnutí správnych alebo iných orgánov Ústavným súdom nedochádzalo. A v takomto prípade bolo na žalovanom orgáne, aby prijal vhodné opatrenia vedúce k náprave protiprávneho a protiústavného stavu. Ústavný súd môže začať konanie aj na podnet právnických alebo fyzických osôb, ak namietajú porušenie svojich práv (čl. 130 ods. 3 Ústavy). V doterajšej činnosti Ústavného súdu bolo podaných na Ústavný súd celkom 892 podnetov (ide o stav k 31. 12. 1999). Ústavný súd o týchto podnetoch rozhodol v 82 prípadoch nálezom.

Platná právna úprava konania o Ústavných sťažnostiach účinná od 1. januára 2002

17.3. Ústavný súd podľa novelizovaného článku 127 Ústavy (účinného od 1. januára 2002) rozhoduje o sťažnostiach fyzických osôb alebo právnických osôb, ak namietajú porušenie svojich základných práv alebo slobôd, alebo ľudských práv a základných slobôd vyplývajúcich z medzinárodnej zmluvy, ktorú Slovenská republika ratifikovala a bola vyhlásená spôsobom ustanoveným zákonom, ak o ochrane týchto práv a slobôd nerozhoduje iný súd. Ak Ústavný súd vyhovie sťažnosti, svojím rozhodnutím vysloví, že právoplatným rozhodnutím, opatrením alebo iným zásahom boli porušené uvedené práva alebo slobody a zruší také rozhodnutie, opatrenie alebo iný zásah. Ak porušenie práv alebo slobôd vzniklo nečinnosťou, Ústavný súd môže prikázať, aby ten, kto tieto práva alebo slobody porušil vo veci konal. Ústavný súd môže zároveň vec vrátiť na ďalšie konanie, zakázať pokračovať v porušovaní základných práv a slobôd alebo ľudských práv a základných slobôd vyplývajúcich z medzinárodnej zmluvy, ktorú Slovenská republika ratifikovala a bola vyhlásená spôsobom ustanoveným zákonom, alebo ak je to možné, prikázať, aby ten, kto porušil uvedené práva alebo slobody obnovil stav pred porušením. Ústavný súd môže svojím rozhodnutím o vyhovení sťažnosti priznať sťažovateľovi primerané finančné zadostučinenie.

17.4. Podľa článku 127a Ústavy Ústavný súd rozhoduje o sťažnostiach orgánov územnej samosprávy proti neústavnému rozhodnutiu alebo inému neústavnému alebo nezákonnému zásahu do vecí územnej samosprávy, ak o jej ochrane nerozhoduje iný súd. Ak Ústavný súd vyhovie sťažnosti orgánu územnej samosprávy, vysloví, v čom spočíva neústavné alebo nezákonné rozhodnutie alebo neústavný alebo nezákonný zásah do vecí územnej samosprávy, aký ústavný zákon alebo zákon bol porušený a akým rozhodnutím alebo zásahom toto porušenie nastalo. Ústavný súd napadnuté rozhodnutie zruší, alebo ak porušenie práva spočívalo v inom zásahu, než je rozhodnutie, zakáže pokračovať v porušovaní práva a prikáže, ak je to možné, aby sa obnovil stav pred porušením.

17.5. Podľa § 57 Zákona o Ústavnom súde je možné začať konanie o vyššie uvedenej ústavnej sťažnosti na základe návrhu oprávnenej osoby. Oprávnenou osobou na podanie návrhu je podľa článku 130 Ústavy najmenej pätina poslancov NR SR, prezident SR, vláda SR, súd, generálny prokurátor SR a každý, o ktorého práve sa má konať v prípadoch ustanovených v čl. 127 a 127a Ústavy. Ak Ústavný súd ústavnej sťažnosti vyhovie, v náleze označí, ktoré základné právo alebo sloboda a aké ustanovenie Ústavy alebo ústavného zákona boli porušené a akým konaním k tomuto došlo. Napadnuté rozhodnutie zruší a následne orgán, ktorý rozhodol vo veci v prvom stupni, je povinný vec znova prejednať a rozhodnúť, pričom je však viazaný právnym názorom Ústavného súdu.

Č l á n o k 3

+ odporúčanie 6., 9., 14.

18. Ako už bolo uvedené vo Východiskovej správe, slovenský právny poriadok zabezpečuje občianske a politické práva rovnako ženám aj mužom. Slovenská republika venuje veľkú pozornosť problematike rovnosti príležitostí. Táto problematika je zapracovávaná do všetkých novovznikajúcich zákonov. V súčasnosti sa pripravuje zákon o rovnakom zaobchádzaní, ktorý bude, okrem iného, zohľadňovať aj rovnaké zaobchádzanie so ženami a mužmi. Informácia o tomto pripravovanom zákone je uvedená pri implementácii článku 26 Paktu.

19. V roku 2001 schválila vláda SR **Koncepciu rovnosti príležitostí žien a mužov**. Koncepcia charakterizuje rovnosť príležitostí na trhu práce, v politickom a verejnom živote a

v rodine. Jej dôležitou súčasťou sú opatrenia a odporúčania na realizáciu rovnosti príležitostí v oblasti trhu práce, **zosúladenie rodinného a rodinného života - chyba!!!**, ako aj vo všetkých oblastiach spoločenského života. Opatrenia sú uložené ministerstvám a ostatným ústredným orgánom štátnej správy, krajským a okresným úradom, a odporúčania sú smerované k samosprávam všetkých stupňov, mimovládny organizáciám a k spolupráci sú vyzvaní sociálni partneri a výskumné inštitúcie. Plnenie opatrení a odporúčaní koncepcie sa bude raz ročne vyhodnocovať na najvyššej tripartitnej úrovni.

20. Právne záruky rovnoprávnosti mužov a žien a faktický stav je obsahom Východiskovej správy SR k Dohovoru o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien. V súčasnosti SR pripravuje Druhú periodickú správu k Dohovoru o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien, ktorá bude obsahovať aktuálne informácie a pokrok dosiahnutý v tejto oblasti.

21. Výbor v svojom **Záverečnom komentári v bodoch č. 6. a č. 9.** ocenil vytvorenie inštitúcií a programov zaoberajúcich sa problematikou žien; pri tejto príležitosti SR uvádza ďalšie doplňujúce informácie k uvedeným bodom Záverečného komentára, ako i informácie **k odporúčaniam v bode č. 14 Záverečného komentára.**

21.1. V roku 1996 bol zriadený **Koordinačný výbor pre problematiku žien**, ktorý vypracoval v roku 1997 Národný akčný plán pre ženy v SR s cieľom zlepšiť postavenie žien vo viacerých oblastiach života. Vláda SR každoročne vyhodnocuje plnenie tohto akčného plánu. Členmi koordinačného výboru sú zástupcovia štátnych orgánov, mimovládnych organizácií žien, cirkví, odborov a nezávislí odborníci.

21.2. V roku 1998 vzniklo na základe dohovoru medzi Rozvojovým programom OSN (UNDP) a vládou Slovenskej republiky ako nezávislá mimovládna organizácia **Národné centrum pre rovnoprávnosť žien a mužov**. Slúži ako informačné, dokumentačné a koordinačné centrum v oblasti rovnosti príležitostí žien a mužov. Cieľom jeho činnosti je napomáhať mimovládny organizáciám pri ich aktivitách, zlepšovať podmienky pre ich vzájomný dialóg a spoluprácu, pre ich dialóg s vládou a štátnymi inštitúciami a realizovať projekty zamerané na koncepčné riešenie problematiky rovnoprávnosti oboch pohlaví vo všetkých oblastiach života postavené na spolupráci mimovládnych organizácií a štátnych inštitúcií. Vytvorenie centra bolo súčasťou plnenia doporučení svetovej konferencie OSN o ženách v Pekingu, ku ktorej sa vláda SR prihlásila. Centrum pravidelne organizuje rad seminárov a tréningov, okrem iného i pre príslušníkov Policajného zboru, zameraných na prevenciu a elimináciu rodinného násillia.

21.3. Ako ďalší článok inštitucionálnych mechanizmov v oblasti rodovej rovnosti v Slovenskej republike bol v roku 1999 na **Ministerstve práce, sociálnych vecí a rodiny SR** zriadený **odbor rovnosti príležitostí**. Plní úlohy v oblasti rovnosti príležitostí žien a mužov a v prevencii násillia páchaného na ženách a v domácnostiach, pripravuje koncepčné materiály, programové materiály, návrhy opatrení a iniciuje podporné akcie na zlepšenie stavu v oblasti rovnosti príležitostí a podporuje realizáciu projektov mimovládnych organizácií v oblasti rovnosti príležitostí. Odbor rovnosti príležitostí spolupôsobí pri zosúladení práva SR s právom Európskej únie v oblasti rovnosti príležitostí žien a mužov, koordinuje presadzovanie princípu rovnosti príležitostí žien a mužov do centra politiky na základe princípuv gender mainstreamingu.

22. V súvislosti s **bodom 9. Záverečného komentára Výboru** uvádza Slovensko nasledujúcu informáciu:

Rada vlády SR pre prevenciu kriminality, ktorá je koordinačným, iniciatívnym a poradným orgánom vlády SR pre oblasť prevencie kriminality a inej protispoločenskej činnosti zriadila v decembri 1999 **Expertnú skupinu pre prevenciu násilia páchaného na ženách a v rodinách**. Táto expertná skupina pripravuje návrh **Národnej stratégie pre prevenciu a elimináciu násilia páchaného na ženách a v rodinách**, ktorej dokončenie sa predpokladá v decembri 2002. Rada zabezpečila preklad, vydanie a distribúciu týchto základných medzinárodných dokumentov a príručiek OSN:

- Modelové stratégie a praktické opatrenia na elimináciu násilia voči ženám a v oblasti prevencie kriminality a trestnej justície, marec 1999
 - Stratégie eliminácie násilia voči ženám (Úrad OSN pre kontrolu drog a prevenciu kriminality), november 2000
 - Spravodlivosť pre obeť (príručka k aplikácii Deklarácii základných princípov spravodlivosti pre obeť trestných činov a zneužitia právomoci - (Úrad OSN pre kontrolu drog a prevenciu kriminality), november 2000
 - Príručka k implementácii Deklarácie OSN o základných princípoch spravodlivosti pre obeť trestných činov a zneužitia právomoci (pre tvorcov politiky) (Úrad OSN pre kontrolu drog a prevenciu kriminality), november 2000,
- so zámerom podporiť a urýchliť ich implementáciu v SR.

23. V tejto súvislosti SR zároveň uvádza, že 1. augusta 2001 nadobudla účinnosť novela Trestného zákona (zákona č. 140/1961 Zb. v znení neskorších predpisov), ktorou došlo k novým zákonným úpravám v súvislosti s násilím. Do Trestného zákona bol doplnený § 241a, ktorý postihuje trestný čin sexuálneho násilia. Skutková podstata tohto trestného činu je formulovaná všeobecne - „kto násilím alebo hrozbou bezprostredného násilia donúti iného k orálnemu styku, análnemu styku, alebo k iným sexuálnym praktikám, alebo kto na taký čin zneužije jeho bezbrannosť“ - čo znamená, že poskytuje ochranu nielen ženám, no napriek tomu je táto informácia uvedená pri implementácii článku 3, keďže ženy sa častejšie stávajú obeťami sexuálneho násilia.

24. Na Slovensku bolo od roku 1999 zorganizovaných niekoľko seminárov a konferencií v oblasti násilia páchaného na ženách a na deťoch, ako aj o obchodovaní so ženami a deťmi. Niektoré z nich organizovali príslušné ministerstvá SR, iné boli organizované mimovládnyimi organizáciami (ako napr. Národné centrum pre rovnoprávnosť žien a mužov, Alianciu žien Slovenska, Občianske združenie Pro Familia, Občianske združenie Fenestra, Záujmové združenie žien Aspekt a ďalšie) za aktívnej účasti predstaviteľov štátnych orgánov.

25. Slovenská republika zároveň Výbor informuje, že v roku 2000 ratifikovala Opčný protokol k Dohovoru o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien, ktorý bol publikovaný v Zbierke zákonov SR pod číslom 343/2001 Z. z. Opčný protokol nadobudol pre Slovensko platnosť 17. februára 2001.

Č l á n o k 4 *+ odporúčanie č. 12*

26. SR odkazuje na informácie uvedené vo Východiskovej správe, a zároveň na doplnenie uvádza, že už vyššie spomínanou novelou Ústavy SR boli zmenené i ustanovenia týkajúce sa

vyhlásenia výnimočného stavu. Článok čl. 102 písm. m novelizovanej Ústavy znie: prezident „*môže na návrh vlády Slovenskej republiky nariadiť mobilizáciu ozbrojených síl, vyhlásiť vojnový stav alebo vyhlásiť výnimočný stav alebo ich skončenie*“

27. Podľa §35 zákona č. 351/1997 Z. z. (ďalej len „Branný zákon“) v znení neskorších predpisov môže prezident Slovenskej republiky nariadiť na návrh vlády povolanie vojakov v zálohe na výkon mimoriadnej služby na nevyhnutne potrebný čas, a to v počte nepresahujúcom počet vojakov v zálohe dvoch najmladších ročníkov narodenia a poskytnutie nevyhnutnej časti vecných prostriedkov a to v prípade, že dôjde k udalostiam ohrozujúcim nezávislosť, samostatnosť, suverenitu, územnú celistvosť alebo nedotknuteľnosť hraníc Slovenskej republiky alebo k mimoriadnej udalosti ohrozujúcej ľudské životy alebo majetok vo veľkom rozsahu. Prezident môže v prípade, že dôjde k udalostiam ohrozujúcim zvýšenou mierou nezávislosť, samostatnosť, suverenitu, územnú celistvosť alebo nedotknuteľnosť hraníc Slovenskej republiky alebo k priamemu napadnutiu Slovenskej republiky vonkajším protivníkom na základe citovaného zákona nariadiť na návrh vlády mobilizáciu ozbrojených síl.

27.1. V prípade vyhlásenia všeobecnej mobilizácie podľa §30 ods.1 Branného zákona sú branci, odvedenci, vojaci, ktorí vykonávajú základnú vojenskú službu, zdokonaľovaciu a profesionálnu službu, rovnako ako vojaci, ktorým bol výkon základnej služby alebo náhradnej služby prerušený povinní nastúpiť na mimoriadnu službu. Podľa §37 sú po vyhlásení všeobecnej mobilizácie ozbrojených síl vojaci vo výkone základnej služby, náhradnej služby alebo ďalšej vojenskej služby zdržiavajúci sa v zahraničí povinní ihneď nastúpiť na výkon vojenskej služby. Podľa §38 sú po vyhlásení všeobecnej mobilizácie ozbrojených síl sú vojaci v zálohe a vojaci, ktorým bol výkon základnej služby alebo náhradne služby prerušený, zdržiavajúci sa v zahraničí povinní dostaviť sa ihneď do miesta trvalého pobytu v na území Slovenskej republiky. Z výkonu mimoriadnej služby sa vojaci prepustia po skončení brannej pohotovosti štátu.

27.2. Podľa zákona č. 42/1994 Z. z. o civilnej ochrane obyvateľstva v znení neskorších predpisov sú fyzické osoby povinné zúčastniť sa na plnení úloh civilnej ochrany osobnými úkonmi. Citovaný zákon vymedzuje, čo sa rozumie pod osobnými úkonmi: je to každá fyzická i duševná činnosť, ktorá sa vyžaduje v záujme ochrany života, zdravia a majetku v čase mimoriadnej udalostí. Okresný úrad môže priamo alebo prostredníctvom obce uložiť právnickej osobe alebo fyzickej osobe povinnosť poskytnúť vecné plnenie, ktoré potrebuje na to, aby zvládol úlohy pri mimoriadnej udalosti. Podľa citovaného zákona sú fyzické osoby povinné plniť úlohy v jednotkách a zariadeniach civilnej ochrany podľa určenia a zaradenia a na plnenie úloh sa vopred pripraviť, vykonávať časovo obmedzené práce pre civilnú ochranu súvisiace s bezprostrednou ochranou života, zdravia a majetku, poskytnúť vecné prostriedky, ktoré vlastní alebo užívajú, poskytnúť potrebné priestory a prostriedky na dočasné ubytovanie evakuovaných osôb. Účasť na osobných úkonoch v civilnej ochrane sa považuje za iný úkon vo všeobecnom záujme, za ktorý sa poskytuje pracovné voľno vo výške priemerného zárobku.

28. Vzhľadom na skutočnosť, že v Slovenskej republike ešte stále neexistuje dostatočná úprava niektorých aspektov reflektujúcich situácie, kedy môže dôjsť k obmedzeniu niektorých ľudských práv a slobôd, pristúpila Slovenská republika k príprave návrhu ústavného zákona o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu. V pripravovanom zákone bude upravené potenciálne nevyhnutné

obmedzenie ľudských práv a slobôd v týchto situáciách, ktorým sa zároveň zruší v súčasnosti platný ústavný zákon č. 10/1969 Zb. o Rade obrany štátu v znení neskorších predpisov.

29. V tejto súvislosti SR zároveň uvádza, že Policajný zbor pri vyhlásení mimoriadnej situácie nevykonával do súčasnosti činnosť, pri ktorej by museli byť prijaté opatrenia zmierňujúce záväzky podľa Paktu v rozsahu vyžadujúcom potreby takej situácie.

Článok 5

30. Prijatá novela Ústavy presnejšie vymedzila kompetencie Ústavného súdu týkajúce sa rozhodovania o súlade právnych predpisov. Ako je v čl. 125 Ústavy uvedené, Ústavný súd rozhoduje na návrh oprávnenej osoby, (ktorými je: najmenej pätina poslancov Národnej rady, prezident SR, vláda SR, súd a generálny prokurátor) o súlade:

- zákonov s Ústavou, s ústavnými zákonmi a s medzinárodnými zmluvami, s ktorými vyslovila súhlas Národná rada a ktoré boli ratifikované a vyhlásené spôsobom ustanoveným zákonom (teda podľa zákona č. 1/1993 Z.z. o zbierke zákonov v znení neskorších predpisov),
- nariadení vlády, všeobecne záväzných právnych predpisov ministerstiev a ostatných ústredných orgánov štátnej správy s Ústavou, s ústavnými zákonmi a s medzinárodnými zmluvami, s ktorými vyslovila súhlas Národná rada a ktoré boli ratifikované a vyhlásené spôsobom ustanoveným zákonom, a so zákonmi,
- všeobecne záväzných nariadení obcí s Ústavou, s ústavnými zákonmi a s medzinárodnými zmluvami, s ktorými vyslovila súhlas Národná rada a ktoré boli ratifikované a vyhlásené spôsobom ustanoveným zákonom, a so zákonmi, ak o nich nerozhoduje iný súd,
- všeobecne záväzných právnych predpisov miestnych orgánov štátnej správy s všeobecne záväzných nariadení orgánov územnej samosprávy s Ústavou, s ústavnými zákonmi a s medzinárodnými zmluvami, s ktorými vyslovila súhlas Národná rada a ktoré boli ratifikované a vyhlásené spôsobom ustanoveným zákonom, so zákonmi, s nariadeniami vlády a so všeobecne záväznými právnymi predpismi ministerstiev a ostatných ústredných orgánov štátnej správy, ak o nich nerozhoduje iný súd.

30.1. Uvedený článok zakotvuje, že ak Ústavný súd prijme návrh na vyššie uvedené konanie, môže pozastaviť účinnosť napadnutých právnych predpisov, ich častí, prípadne niektorých ich ustanovení, ak ich ďalšie uplatňovanie môže ohroziť základné práva, ak hrozí značná hospodárska škoda alebo iný vážny nenapraviteľný následok. Ak Ústavný súd vysloví v náleze nesúlad medzi vyššie uvedenými právnymi predpismi, tak príslušné predpisy, ich časti alebo ich ustanovenia strácajú účinnosť a následne sú orgány, ktoré ich vydali sú povinné uviesť ich do súladu v lehote šiestich mesiacov od vyhlásenia rozhodnutia Ústavného súdu. V opačnom prípade, tak strácajú platnosť. (Prijatím tohto ústavného zákona došlo k zrušeniu doterajšieho čl. 132 Ústavy.)

30.2. Návrh na konanie o súlade právnych predpisov podľa čl. 144 ods. 2 Ústavy môže podať súd, ak sa domnieva, že iný všeobecne záväzný predpis, jeho časť alebo jeho jednotlivé ustanovenie, ktoré sa týka prejednávanej veci odporuje Ústave, ústavnému zákonu, medzinárodnej zmluve podľa čl. 7 ods. 5 alebo zákonu. V takomto prípade súd konanie preruší. Právny názor Ústavného súdu obsiahnutý v rozhodnutí je pre súd záväzný.

Článok 6 + odporúčanie 8.

31. Právo na život je v Slovenskej republike chránené Ústavou. V článku 15 ods. 1 Ústavy sa hovorí, že „každý má právo na život.“ Podľa článku 15 odseku 2 Ústavy „nikto nesmie byť pozbavený života.“

32. Článok 15 ods. 3 Ústavy zakotvuje, že „trest smrti sa nepripúšťa.“ Tento absolútny trest bol zrušený zákonom č. 175/1990 Zb., ktorý sa menil a doplnil Trestný zákon č. 140/1961 Zb. s účinnosťou od 1. júna 1990. Na základe tejto novely bol zavedený ako najvyšší trest, ktorý môže byť uložený súdom, trest odňatia slobody na doživotie. Podľa platného právneho poriadku Slovenskej republiky je trest odňatia slobody na doživotie a trest odňatia slobody na 25 rokov výnimočným trestom.

33. Slovenská republika je zmluvnou stranou viacerých medzinárodných ľudskoprávných dohovorov nepripúšťajúcich trest smrti, resp. zakazujúcich trest smrti. Tieto sa stali súčasťou slovenského právneho poriadku v dôsledku sukcesie Slovenskej republiky do týchto dohovorov po zániku Českej a Slovenskej Federatívnej republiky. Slovensko je zmluvnou stranou Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, ako aj dodatkového Protokolu č. 6 k tomuto Dohovoru. Článok 1 Protokolu č. 6 výslovne stanovuje, že trest smrti sa zrušuje a že nikto nemôže byť k takémuto trestu odsúdený ani popravený.

34. Slovenská republika pri tejto príležitosti Výbor informuje, že v súlade s **bodom č. 8. Záverečného komentára Výboru** v roku 1999 ratifikovala Druhý opčný protokol k Medzinárodnému paktu o občianskych a politických právach, ktorý bol publikovaný v Zbierke zákonov SR pod číslom 327/1999 Z.z. Tento protokol nadobudol platnosť pre Slovensko dňa 22. septembra 1999.

Č l á n o k 7 + odporúčanie č. 16.

35. Podľa článku 16 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky „Nikoho nemožno mučiť ani podrobiť krutému, neľudskému či ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestu.“ Slovenská republika je zmluvnou stranou Dohovoru proti mučeniu a inému krutému, neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu, ako aj Európskeho dohovoru na zabránenie mučenia a neľudského či ponižujúceho zaobchádzania alebo trestania. Obidva spomínané dohovory sa premietli do vnútroštátneho práva. Mučenie a iné kruté, neľudské alebo ponižujúce zaobchádzanie alebo trestanie je v Slovenskej republike považované za jedno z najzávažnejších porušení ľudských práv. Prípady nerešpektovania zákazu mučenia a krutého, neľudského alebo ponižujúceho zaobchádzania alebo trestania sú kvalifikované ako trestné činy a sú trestané v súlade s ustanoveniami Trestného zákona č. 140/1961 Zb. v znení neskorších predpisov (ďalej len „Trestný zákon“) a zákona č. 141/1961 Zb. o trestnom konaní súdnom v znení neskorších predpisov (ďalej len „Trestný poriadok“).

36. Podľa § 89 ods. 4 Trestného poriadku v trestnom konaní nesmie byť použitý dôkaz získaný nezákonným donútením alebo hrozbou takého donútenia s výnimkou prípadu, keď sa použije ako dôkaz proti osobe, ktorá takéto donútenie alebo hrozbu donútenia použila.

37. Trestný zákon upravuje skutkovú podstatu trestného činu **mučenia a iného neľudského a krutého zaobchádzania** v § 259a v X. hlave pod názvom „Trestné činy proti ľudskosti“. Uvedené ustanovenie trestá toho „kto v súvislosti s výkonom právomoci

štátneho orgánu alebo orgánu územnej samosprávy inému mučením alebo iným neľudským a krutým zaobchádzaním spôsobí telesné alebo duševné utrpenie“. Tento trestný čin je špecifickou skutkovou podstatou na postihnutie takéhoto konania spôsobeného štátnym orgánom alebo orgánom územnej samosprávy. Sprísnená trestná sadzba sa týka toho, kto spácha uvedený trestný čin ako verejný činiteľ alebo najmenej s dvoma osobami alebo pácha takýto čin po dlhší čas alebo ak spôsobí týmto činom ťažkú ujmu na zdraví alebo smrť. V § 263 a 263a Trestného zákona sú upravené tiež skutkové podstaty trestných činov **vojnovej krutosti a perzekúcie obyvateľstva**. Trestný je aj pokus, spolupáchateľstvo a účasť na týchto trestných činoch. Tieto trestné činy musia byť spáchané počas vojny.

38. Podľa § 215 Trestného zákona trestné je aj **týranie blízkej osoby a zverenej osoby**. Toto ustanovenie poskytuje ochranu nielen neploletým osobám, ale všetkým osobám, ktoré sú z akýchkoľvek dôvodov (staroba, invalidita, choroba a podobne) odkázaní na starostlivosť iných. Týraním v zmysle Trestného zákona sa rozumie spôsobovanie fyzického alebo psychického utrpenia opakovaným bitím, neoprávneným uzatváraním, nadmerným vyvolávaním strachu alebo stresu alebo iným neprimeraným, alebo neodôvodneným trestaním a podobným konaním, ktoré je špecifikované v Trestnom zákone. Sprísnená trestná sadzba uloží páchatelovi, ktorý spáchal uvedený čin obzvlášť surovým spôsobom alebo na viacerých osobách. Rovnako sa páchatel potresce, ak poruší týmto činom osobitnú povinnosť, ktorá mu vyplýva z jeho zamestnania, alebo povinnosť, na ktorej splnenie sa osobitne zaviazal, alebo ak pokračuje v páchaní takého činu po dlhší čas alebo ak spôsobí týmto činom ťažkú ujmu na zdraví alebo smrť.

39. Trestný zákon upravuje aj ďalšie trestné činy, prostredníctvom ktorých postihuje jednotlivé konania smerujúce k porušeniu tohto článku v závislosti od konkrétnych okolností prípadu. Patria sem napr. **trestný čin ublíženia na zdraví alebo pozbavenie osobnej slobody, vydieranie, hrubý nátlak** a iné.

Opatrenia na zabránenie mučenia na úseku polície

40. **K odporúčaniu v bode č. 16. Záverečného komentára Výboru Slovensko** uvádza, že príslušníci Policajného zboru sú povinní pri svojej činnosti rešpektovať Ústavu, zákony a ďalšie právne predpisy, najmä zákon č. 171/1993 Z.z. o Policajnom zbore SR v znení neskorších predpisov (ďalej „zákon o Policajnom zbore“). Príslušníci polície vrátane vyšetrovateľov vykonávajú v zmysle Trestného poriadku a zákona o Policajnom zbore, v rámci svojich oprávnení upravených príslušnými právnymi normami, nasledovné úkony: zatýkajú a predvádzajú do služobných policajných priestorov osoby podozrivé alebo obvinené zo spáchania trestného činu, zadržávajú tieto osoby, vylúchajú svedkov a podozrivé osoby pred vznesením obvinenia i po ňom a vykonávajú ďalšie procesné úkony trestného konania.

41. V zmysle § 8 ods. 1 zákona o Policajnom zbore pri vykonávaní služobnej činnosti je policajt povinný dbať na česť, vážnosť a dôstojnosť osoby i svoju vlastnú a nepripustiť, aby v súvislosti s touto jeho činnosťou vznikla osobe bezdôvodná ujma a aby prípadný zásah do jej práv a slobôd prekročil mieru nevyhnutnú na dosiahnutie účelu sledovaného jeho služobnou činnosťou. Pri plnení úloh vyplývajúcich zo zákona sú policajti oprávnení použiť donucovacie prostriedky uvedené v § 50 zákona o Policajnom zbore (t.j. hmaty, chvaty, údery a kopy sebaobrany, prostriedky na prekonanie odporu a odvrátenie útoku, putá, služobný pes, vytláčanie motorovými vozidlami a vytláčanie koňmi, technické prostriedky na

zabránenie odjazdu dopravného prostriedku, zastavovací pas a iné prostriedky na násilné zastavenie dopravného prostriedku, špeciálna vodná striekačka, zásahová výbuška, úder strelnou zbraňou, hrozba zbraňou, varovný výstrel do vzduchu, zbraň). Dovoľenými prostriedkami na prekonanie odporu a odvrátenie útoku sú obušky, obranné tyče, obranné štíty, slzotvorné prostriedky a elektrické paralizátory.

42. O tom, ktorý z donucovacích prostriedkov použije, rozhoduje policajt podľa konkrétnej situácie. Spôsob a intenzita použitia donucovacích prostriedkov však vždy musí byť primeraná okolnostiam, pričom k ich použitiu môže dôjsť len v prípadoch ustanovených zákonom. Pred ich použitím je policajt povinný osobu, proti ktorej zakročuje vyzvať, aby upustila od protiprávneho konania, s výstrahou, že bude použitý niektorý z donucovacích prostriedkov. Od výzvy a výstrahy môže upustiť iba v prípade, ak je sám napadnutý alebo je ohrozený život alebo zdravie inej osoby a vec neznesie odklad alebo tomu bránia iné okolnosti. Citovaný zákon o Policajnom zbore vo svojich ustanoveniach jasne stanovuje oprávnenia policajtov na zaistenie osoby, cudzinca, vecí, snímanie identifikačných znakov, odňatie zbrane, zakázanie vstupu na určité miesto a iné.

43. Podľa § 64 zákona o Policajnom zbore je policajt povinný neodkladne hlásiť svojmu nadriadenému každý služobný zákrok, pri ktorom použil donucovacie prostriedky. Ak vzniknú pochybnosti o oprávnenosti alebo primeranosti použitia donucovacích prostriedkov alebo pri ich použití bola spôsobená smrť, ujma na zdraví alebo škoda na majetku, je nadriadený povinný zistiť, či boli použité v súlade so zákonom. O výsledku zistenia napíše úradný záznam. Navyše ochranu pred zneužívaním donucovacích prostriedkov zo strany príslušníkov Policajného zboru poskytuje aj ustanovenie § 158 Trestného zákona, ktorý postihuje trestné činy zneužitia právomoci verejného činiteľa.

44. V rámci kontrolnej činnosti priameho výkonu služby je náležitá pozornosť venovaná dodržiavaniu ustanovení zákona o Policajnom zbore vrátane znalostí, podmienok a spôsobu použitia donucovacích prostriedkov. Kontrolná činnosť na úseku jednotlivých policajných služieb je zapracovaná do plánovacích dokumentov jednotlivých stupňov riadenia. Zvýšená pozornosť je venovaná poriadkovej polícii, príslušníci ktorej ako prví prichádzajú do styku s občanmi a s páchatelmi rôznej trestnej činnosti.

45. **V súvislosti s odporúčaním v bode 16. Záverečného komentára**, ktorým Výbor odporúčal ustanoviť vhodné výcvikové programy, určené pre policajný a väzenský personál v oblasti ľudských práv, najmä článkov 7, 9 a 10 Paktu, sú informácie o vzdelávacích programoch pre profesijné skupiny uvedené v texte o implementácii článku 9.

46. V roku 1996 bola medzi Ministerstvom vnútra SR a Ministerstvom spravodlivosti SR podpísaná Dohoda o spolupráci medzi Úradom inšpekčnej služby Policajného zboru a Generálnym riaditeľstvom Zboru väzenskej a justičnej stráže, ktorá upravuje otázky týkajúce sa postupovania oznámení o zraneniach obvinených a odsúdených osôb v prípadoch, v ktorých tieto osoby uvádzajú, že zranenia boli spôsobené príslušníkmi Policajného zboru, ako aj oznámenia o prípadoch zlého zaobchádzania zo strany príslušníkov tohto zboru počas zadržania. V čase podpísania dohody bolo Úradu inšpekčnej služby Policajného zboru odstúpených 196 prípadov. Nakoľko vo veci nešlo o podozrenie z trestného činu, z uvedeného počtu bolo po policajnom preverovaní v zmysle § 159 ods. 1 Trestného poriadku 56 prípadov odložených. V 6 prípadoch Úrad inšpekčnej služby Policajného zboru SR zadokumentoval trestnú činnosť policajtov, pri ktorej došlo k nadmernému použitiu sily proti občanom. Dokumentácia bola postúpená príslušným Krajským úradom vyšetrovania Policajného zboru

s návrhom na začatie trestného stíhania. Vyšetrovanie 9 prípadov zatiaľ nebolo ukončené. Podľa štatistík na použitie násilia zo strany policajtov sa sťažujú predovšetkým obvinení a odsúdení za násilnú trestnú činnosť, ktorí sa už v minulosti dostali do rozporu so zákonom a ktorých tvrdenia sú účelové, so snahou vyhnúť sa trestnému stíhaniu a zavádzať orgány činné v trestnom konaní.

Opatrenia na zabránenie mučenia vo väzbe a vo výkone trestu odňatia slobody

47. Ochrana obvinených vo väzbe a odsúdených vo výkone trestu odňatia slobody voči mučeniu alebo krutému, neľudskému či ponižujúcemu zaobchádzaniu je zabezpečovaná príslušníkmi Zboru väzenskej a justičnej stráže SR dôsledným dodržiavaním ustanovení zákona č. 156/1993 Z.z. o výkone väzby v znení neskorších predpisov (ďalej „zákon o výkone väzby“) a zákona č. 59/1965 Zb. o výkone trestu odňatia slobody v znení neskorších predpisov (ďalej „zákon o výkone trestu odňatia slobody“).

48. Spôsob výkonu väzby musí rešpektovať zásadu prezumpcie nevinoty. Obvineného počas výkonu väzby možno obmedzovať len spôsobom, ktorý vyplýva z účelu väzby, zaistenia bezpečnosti osôb a zabezpečenia ochrany majetku a poriadku v miestach, v ktorých sa väzba vykonáva. V § 2 ods. 2 zákona o výkone väzby sa výslovne uvádza, že „spôsob výkonu väzby nesmie ponižovať ľudskú dôstojnosť obvineného“. Otázky súvisiace s väzbou podrobnejšie upravuje vyhláška Ministerstva spravodlivosti SR č. 114/1994 Z.z., ktorou sa vydáva Poriadok výkonu väzby. Osobnú prehliadku a stráženie obvineného počas nej vykonáva osoba rovnakého pohlavia. Ak zistí stopy fyzického násilia alebo zranenia na tele obvineného, urobí o tom záznam, ktorý postúpi lekárovi. V prípade, že ich zistí aj lekár, správa ústavu o tom upovedomí súd alebo sudcu, ktorý o väzbe rozhodol a prokurátora, ktorý vykonáva dozor nad väzbou v ústave. Každá takáto správa, ktorá obsahuje záznam o fyzickom násilí je následne predložená Úradu inšpekčnej služby Policajného zboru SR na prešetrenie. Prípadné závery, ktoré by nasvedčovali, že počas zaistenia podozrivého policajným orgánom, prípadne počas zadržania osoby podozrivej alebo obvinenej zo spáchania trestného činu vyšetrovateľom došlo k fyzickému násiliu, môže to mať za následok začatie trestného stíhania a to pre trestný čin mučenia a iného neľudského a krutého zaobchádzania podľa § 259a Trestného zákona, ako aj pre trestný čin zneužitia právomoci verejného činiteľa podľa § 158 Trestného zákona. Navyše po spáchaní trestného činu mučenia a iného neľudského a krutého zaobchádzania podľa § 259a Trestného zákona nezaniká trestnosť v zmysle ust. § 67a Trestného zákona, resp. premlčanie trestného stíhania. K tomuto uvádzame, že zo spáchania tohto trestného činu nebolo doteraz vynesené ani jedno právoplatné rozhodnutie.

49. V § 2 ods. 2 zákona o výkone trestu odňatia slobody sa priamo ustanovuje, že „vo výkone trestu odňatia slobody sa musí rešpektovať prirodzená dôstojnosť ľudskej osobnosti, nesmú byť použité kruté, alebo ľudskú dôstojnosť ponižujúce spôsoby zaobchádzania a trestania“. Vo výkone trestu sa pre odsúdených vytvárajú také materiálne a kultúrne podmienky života, aby bol zabezpečený ich primeraný telesný a psychický rozvoj. Príslušníci Zboru väzenskej a justičnej stráže Slovenskej republiky sú povinní dbať, aby bol zabezpečený ich primeraný telesný a psychický rozvoj. Príslušníci zboru sú povinní dbať o zachovávanie práv, ktoré majú odsúdení vo výkone trestu a v súlade s § 61a zákona o výkone trestu sa pri plnení svojich úloh dôsledne správajú v súlade s Ústavou, zákonmi a ostatnými právnymi predpismi, pri svojej činnosti, najmä vo svojom vystupovaní a pri zárokoch sú povinní

zachovávať požiadavky ľudskej a občianskej dôstojnosti a dbať na dobré meno a česť príslušníka zboru.

50. Dozor nad zachovávaním zákonnosti v miestach, kde sa vykonáva väzba a trest odňatia slobody, vykonáva podľa zákona prokurátor. Orgány Zboru väzenskej a justičnej stráže Slovenskej republiky sú povinné umožniť prokurátorovi vstup do všetkých miest, kde sa trest vykonáva a hovoriť s odsúdenými bez prítomnosti tretej osoby, odoslať prokurátorovi do 24 hodín jemu určenú sťažnosť alebo žiadosť odsúdeného, oznamovať prokurátorovi bez meškania udalosti a skutočnosti, ktoré by mohli byť na ujmu úspešnému zaobchádzaniu s odsúdenými, vykonávať príkazy prokurátora týkajúce sa zachovávania predpisov o výkone trestu a na jeho žiadosť mu podávať potrebné vysvetlenia a predkladať mu spisy a iné písomnosti týkajúce sa výkonu trestu.

Opatrenia na zabránenie mučenia na úseku Armády SR

51. V zmysle ust. § 139 ods. 1 zákona č. 370/1997 Z.z. o vojenskej službe v znení neskorších predpisov (ďalej „zákon o vojenskej službe“) má vojak právo na ochranu ľudskej dôstojnosti v služobnom aj v osobnom styku so služobným orgánom, nadriadeným vojakom a ostatnými vojakmi. Podľa § 74 ods. 3 tohto zákona vojenský rozkaz nesmie byť vydaný v rozpore s Ústavou, ústavnými zákonmi, ostatnými všeobecne záväznými právnymi predpismi a internými normatívnymi aktami.

52. Ochrana osoby vojaka pred akýmikoľvek prejavmi neľudského či ponižujúceho zaobchádzania poskytuje hlava XII. Trestného zákona pod názvom „Trestné činy vojenské“, ustanovenia ktorej postihujú protiprávne, spoločensky nebezpečné konanie, ktoré je porušením práv a chránených záujmov vojakov (ustanovenia § 277 - 279b Trestného zákona poskytujú vojakom ochranu proti násiliu, ako aj proti porušovaniu práv a právom chránených záujmov vojakov).

53. Za jediné mimosúdne obmedzenie osobnej slobody vojakov, ktoré je v súlade s § 79 a § 80 zákona o vojenskej službe, možno považovať umiestnenie do oddelenia výkonu disciplinárnych trestov. Vojakovi základnej služby, náhradnej služby a vojakovi zdokonaľovacej služby vo vojenskej hodnosti „vojak“ možno za disciplinárny priestupok uložiť vyššie uvedený disciplinárny trest v trvaní najdlhšie 21 dní, poddôstojníkovi základnej služby, poddôstojníkovi náhradnej služby a poddôstojníkovi zdokonaľovacej služby v trvaní najdlhšie 14 dní. Vojakom ostatných hodností tento disciplinárny trest uložiť nie je možné. Rozsah disciplinárnej právomoci služobných orgánov a nadriadených vojakov je taxatívne upravený v Základnom poriadku ozbrojených síl Slovenskej republiky. Tento interný právny predpis na viacerých miestach zdôrazňuje ochranu osobnosti vojaka. Ako uvádza čl. 40 („Všeobecné povinnosti veliteľov“), veliteľ je zodpovedný za dodržiavanie platných právnych predpisov, rešpektovanie práv a oprávnených záujmov vojakov, ich ľudských práv a slobôd.

54. Dňa 29. septembra 1994 bola v súvislosti s úlohami rezortu Ministerstva obrany SR prijatá uznesením vlády SR „Konceptia vzniku a zavedenia vojenskej duchovnej a náboženskej služby v Armáde SR“. Táto služba tvorí od roku 1995 organizačný prvok v pôsobnosti Ministerstva obrany SR a je zaradená pod Úrad vojenských duchovných. Zavedenie vojenskej duchovnej a náboženskej služby do Armády SR napomáha šíreniu a presadzovaniu zákazu mučenia a iného krutého, neľudského alebo ponižujúceho zaobchádzania alebo trestania v podmienkach Armády SR.

Opatrenia na zabránenie mučenia na úseku poskytovania zdravotníckej starostlivosti

55. Poskytovanie zdravotnej starostlivosti upravuje zákon č. 277/1994 Z.z. o zdravotnej starostlivosti v znení neskorších predpisov (ďalej „zákon o zdravotnej starostlivosti“). V súlade s § 13 uvedeného zákona sa vyšetrovacie a liečebné úkony vykonávajú len so súhlasom pacienta. Ak pacient napriek náležitému vysvetleniu odmieta potrebnú zdravotnú starostlivosť, lekár si od neho vyžiada vyjadrenie o jej odmietnutí v písomnej alebo inak preukázateľnej forme. Takýto úkon možno urobiť bez súhlasu len v prípade, ak ide o nevyhnutný a neodkladný úkon, pričom súhlas pacienta, jeho zákonného zástupcu, súdu alebo odborného lekárskeho konzília nie je možné získať.

Starostlivosť bez súhlasu pacienta

56. Vyšetrovacie a liečebné úkony, vrátane ústavnej zdravotnej starostlivosti možno vykonať tiež v prípade, ak od pacienta vzhľadom na jeho zdravotný stav alebo jeho zákonného zástupcu nemožno súhlas vyžiadať, avšak možno ho predpokladať. Dozor nad dodržiavaním zákonnosti v miestach, kde sa vykonáva ústavná a ochranná liečba, vykonávajú prokurátori v rámci svojej pravidelnej kontrolnej činnosti. Prokurátori okresných prokuratúr vykonávajú štvrťročne a prokurátori krajských prokuratúr polročne pravidelné previerky v zdravotníckych zariadeniach. Táto kontrolná činnosť je zameraná na skúmanie podmienok, za ktorých bol pacient v zariadení umiestnený a či v prípade, že tu nebol umiestnený z vlastnej vôle, ústav do 24 hodín podal návrh na jeho umiestnenie pacienta bez jeho súhlasu.

57. V súlade s § 14 zákona o zdravotnej starostlivosti pacienta možno prevziať do ústavu zdravotnej starostlivosti bez jeho súhlasu, ak ide o chorobu, pri ktorej možno uložiť povinné liečenie, ak pacient s príznakmi duševnej choroby alebo v jej dôsledku ohrozuje seba alebo svoje okolie alebo hrozí vážne zhoršenie jeho zdravotného stavu, alebo ak ide o stavy, pri ktorých sú ohrozené životne dôležité funkcie a sú nutné život zachraňujúce výkony a neprerušené sledovanie životne dôležitých funkcií. V prípade prevzatia pacienta do ústavnej starostlivosti bez jeho súhlasu je zdravotnícke zariadenie povinné oznámiť uvedenú skutočnosť do 24 hodín súdu, ktorý rozhodne o zákonnosti dôvodov prevzatia do ústavnej zdravotnej starostlivosti.

Poskytovanie psychiatrickej starostlivosti

58. V súlade s článkom 17 ods. 6 Ústavy a s § 38 zákona o zdravotnej starostlivosti, vyšetrovacie a liečebné výkony psychiatrickej starostlivosti sa uskutočňujú so súhlasom pacienta, jeho zákonného zástupcu alebo opatrovníka. Na vykonanie osobitne závažných psychiatrických zásahov je potrebné tiež stanovisko odborného konzília a súhlas súdu. Bez súhlasu je možné prevziať pacienta do ústavnej psychiatrickej starostlivosti len vo vyššie uvedených prípadoch, pričom takéto opatrenie musí byť do 24 hodín oznámené súdu. Podľa článku 17 ods. 7 ústavy, „*skúmanie duševného stavu osoby obvinenej z trestného činu je možné len na písomný príkaz súdu*“. Ak nemožno duševný stav vyšetriť inak, môže súd a v prípravnom konaní na návrh prokurátora sudca nariadiť, aby obvinený bol pozorovaný v zdravotníckom ústave, alebo ak je vo väzbe, aj v osobitnom oddelení nápravno-výchovného zariadenia. Proti tomuto uzneseniu je prípustná sťažnosť, ktorá má odkladný účinok.

Poskytovanie zdravotnej starostlivosti osobám závislým od alkoholu alebo iných návykových látok

59. Osobám závislým od alkoholu alebo iných návykových látok sa poskytuje zdravotná starostlivosť vtedy, ak si to vyžaduje ich zdravotný stav. V prípade, že týmto osobám bolo súdom uložené ochranné liečenie, sú povinné podrobiť sa liečeniu, ak sa toto liečenie nemohlo vykonať počas výkonu trestu odňatia slobody.

Overovanie nových medicínskych poznatkov na človeku

60. Overovanie nových medicínskych poznatkov na človeku možno vykonať len ak ním nie je ohrozený život alebo zdravie osoby zúčastnenej na overovaní. Ak takému ohrozeniu dôjde počas vykonávania overovania, je potrebné overovanie okamžite zastaviť. Overovanie možno uskutočniť len na základe písomného alebo inak preukázateľného súhlasu pacienta, ktorý je starší ako 18 rokov a plne spôsobilý na právne úkony. Pacient musí byť úplne poučený o všetkých lekárskejších výkonoch a možných rizikách, ktoré by mohli ovplyvniť jeho zdravie. V prípade, že ide o overovanie na zdravej osobe, alebo osobe, ktorá trpí inou chorobou, než na akú je overovanie zamerané, toto nemožno vykonať na tehotných ženách, osobách neplnoletých alebo pozbavených spôsobilosti na právne úkony, ľudských plodoch a zárodkoch, osobách vo výkone väzby alebo výkone trestu odňatia slobody, vojakoch alebo osobách vykonávajúcich civilnú službu a na cudzincoch. Za škodu spôsobenú pri overovaní zodpovedá príslušné zdravotnícke zariadenie.

Odoberanie a prenos tkanív a orgánov

61. Odber možno uskutočniť len za podmienky, že darca je plne spôsobilý na právne úkony a ak s takýmto odberom vyjadril súhlas písomnou formou. Svoj súhlas môže darca pred odberom kedykoľvek odvolať. Odber možno uskutočniť len po posúdení odborným konzíliom. Odber nie je možné uskutočniť, ak možno predpokladať ohrozenie zdravotného stavu darcu ani za predpokladu jeho písomného súhlasu. Odber nemožno uskutočniť ani v prípade, ak je darca vo výkone trestu odňatia slobody. Prenos orgánov z tela živého darcu za účelom ich vloženia do tela príjemcu, alebo odber na iné ciele, je za úhradu zakázaný.

62. Problematike neoprávneného odoberania a prenosu tkanív a orgánov je venovaná pozornosť aj v Trestnom zákone v § 209a a 209b - neoprávnené odoberanie orgánov a tkanív. Podľa § 209a trestne zodpovedný je ten, kto neoprávnené odoberie zo živej osoby orgán alebo tkanivo. Rovnako sa potresce ten, kto pre seba alebo pre iného takýto orgán alebo tkanivo zadováži. Prísnejšie sa páchatel potresce, ak spôsobí takýmto činom ťažkú ujmu na zdraví a najprísnejšie, ak spôsobí smrť. Podľa § 209b trestne zodpovedný je ten, kto neoprávnené sebe alebo inému zadováži z mŕtvej osoby orgán alebo tkanivo.

63. Podrobnejšie informácie k problematike, ktorej sa článok 7 Paktu dotýka, uviedla SR vo svojej Východiskovej a druhej periodickej správe o implementácii Medzinárodného dohovoru proti mučeniu a inému krutému, neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu vo februári 2000.

Článok 8

64. Slovenská republika je zmluvnou stranou Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, z čoho vyplýva povinnosť dodržiavať záväzok stanovený v článku 4, a to, že „nikto nesmie byť držaný v otroctve alebo v nevoľníctve“.

65. Slovenská republika je tiež zmluvnou stranou Dohovoru č. 29 Medzinárodnej organizácie práce o nútenej alebo povinnej práci z roku 1930 (ratifikovaný ešte bývalou Československou republikou v roku 1957, Slovenskou republikou od 1.1. 1993, uverejnený v Zbierke zákonov pod č. 506/1990 Zb.) a Dohovoru č. 105 o zrušení nútenej práce z roku 1957 (ratifikovaný 27. júna 1997, uverejnený v Zbierke zákonov pod č. 340/1998 Z.z.).

66. Právny poriadok Slovenskej republiky výslovne nepozná pojem otroctvo ani nevoľníctvo a formy takéhoto útlaku sa nevyskytujú a nie sú dovolené ani v rámci jednotlivých druhov trestov. Avšak článok 18 ods. 1 Ústavy zakotvuje zákaz nútených prác alebo nútených služieb nasledovne: „*Nikoho nemožno poslať na nútené práce alebo nútené služby.*“ Druhý odsek tohto článku taxatívne vymenúva prípady, na ktoré sa citované ustanovenie nevzťahuje. Ide o nasledovné prípady:

- práce ukladané podľa zákona osobám vo výkone trestu odňatia slobody alebo osobám vykonávajúcim iný trest nahrádzajúci trest odňatia slobody,
- vojenskú službu alebo inú službu ustanovenú zákonom namiesto povinnej vojenskej služby,
- službu vyžadovanú na základe zákona v prípade živelných pohrôm, nehôd alebo iného nebezpečenstva, ktoré ohrozuje životy, zdravie alebo značné majetkové hodnoty,
- konanie uložené zákonom na ochranu života, zdravia alebo práv iných,
- menšie obecné služby na základe zákona.

67. Nezákonné vymáhanie nútenej práce je možné podľa okolností konkrétneho prípadu posudzovať napr. ako trestný čin obmedzovania alebo pozbavenia osobnej slobody, zavlčenia do cudziny, vydierania, útlaku a iných v zmysle Trestného zákona.

68. Zamestnávanie obvinených je upravuje zákon o výkone väzby. Podľa § 16 citovaného zákona možno obvineného zaradiť do práce, ak to dovoľujú podmienky ústavu a ak s tým obvinený a orgán činný v trestnom konaní súhlasia. V zmysle Poriadku o výkone väzby sú uprednostňovaní tí obvinení, ktorí majú vyživovaciu povinnosť. Obvineným patrí pracovná odmena podľa vykonávanej práce.

69. Zamestnávanie odsúdených upravuje zákon o výkone trestu odňatia slobody, konkrétne 5. oddiel pod názvom „Zamestnávanie odsúdených“. Podľa § 25 citovaného zákona zamestnávanie odsúdených je pozitívnym výchovným prvkom výkonu trestu. Jeho cieľom je najmä zabezpečovanie podmienok na získanie a zvyšovanie pracovnej kvalifikácie a vytvorenie predpokladov na úspešné zaradenie odsúdených do občianskeho života po prepustení z výkonu trestu. Každý odsúdený zaradený do práce je povinný pracovať. svojvoľné alebo neodôvodnené odmietnutie práce sa považuje za porušenie základných povinností odsúdeného.

70. Podľa § 26 ods. 1 zákona o výkone trestu odňatia slobody sa odsúdení v súlade s účelom výkonu trestu zaraďujú do práce u právnických osôb s výnimkou tých, ktoré sú uvedené v Dohovore Medzinárodnej organizácie práce č. 29 alebo v ústavoch, pričom sa prihliada na ich zdravotný stav a možnosti využitia ich pracovných schopností. Právnické osoby a ústavy sú povinné vytvárať predpoklady na riadne plnenie pracovných úloh odsúdených a dbať o ich bezpečnosť a ochranu zdravia pri práci. Podľa § 26 právnické osoby poskytujú ústavom za prácu odsúdených dohodnuté plnenie. Pracovný čas a pracovné podmienky sú pre odsúdených rovnaké ako pre ostatných zamestnancov. Riaditeľ ústavu môže nariadiť odsúdeným prácu nadčas v rozsahu a za podmienok určených všeobecne záväzným právnym predpisom. Do pracovného času sa nepočíta práca pri upratovaní a iná

obdobná práca odsúdených potrebná na zabezpečenie bežnej prevádzky ústavu. Tieto práce sa však nesmú nariadiť na úkor času potrebného na odpočinok odsúdených. Odsúdeným patrí podľa § 29 zákona o výkone trestu odňatia slobody pracovná odmena podľa vykonávanej práce, nepatrí im náhrada pracovnej odmeny za čas, po ktorý nepracovali.

71. Vyššie citované ustanovenie článku 18 ods. 1 Ústavy sa nevzťahuje na vojenskú službu alebo inú službu ustanovenú zákonom namiesto povinnej vojenskej služby. Povinnosť vykonať vojenskú službu a národnú službu upravuje § 6 Branného zákona. Podľa tohto zákona medzi základné povinnosti občana Slovenskej republiky patrí povinnosť podrobiť sa odvodu, vykonať povinnú základnú vojenskú službu a vykonať mimoriadnu vojenskú službu. Garanciou slobody vierovyznania v právnom poriadku Slovenskej republiky vo vzťahu k povinnej vojenskej službe je článok 25 ods. 2 ústavy, ktorý zaručuje, že nikoho nemožno nútiť, aby vykonával vojenskú službu, ak je to v rozpore s jeho svedomím alebo náboženským vyznaním.

72. V prípade, že občan Slovenskej republiky odmietne na základe citovaného ustanovenia vykonať povinnú vojenskú službu, je povinný podľa zákona č. 207/1995 Z. z. o civilnej službe v znení neskorších predpisov nastúpiť na výkon civilnej služby. Občan vykonáva civilnú službu v zamestnávateľských organizáciách štátu a obcí v oblasti zdravotníctva, sociálnych služieb, školstva, kultúry, pri ochrane životného prostredia a pri likvidácii živelných pohrôm a členovia reholí v štátom evidovaných cirkvách a náboženských spoločnostiach. U iných zamestnávateľov v týchto oblastiach môže občan vykonať civilnú službu iba vtedy, keď na jej výkon nie sú voľné miesta v zamestnávateľských organizáciách štátu a obcí. Občan vykonávajúci civilnú službu je povinný vykonávať fyzické práce primerane svojej telesnej zdatnosti a zdravotnému stavu podľa pokynov zamestnávateľa a zároveň počas výkonu civilnej služby nesmie byť zárobkovo činný v pracovnoprávnom alebo obdobnom pracovnom vzťahu a nesmie byť členom riadiacich a kontrolných orgánov právnických osôb prevádzkujúcich podnikateľskú činnosť.

73. Informácie o povinnostiach fyzických osôb pri plnení úloh civilnej ochrany podľa zákona č. 42/1994 Z. z. o civilnej ochrane obyvateľstva v znení neskorších predpisov sú uvedené pri implementácii článku 4 Paktu.

Č l á n o k 9
+ odporúčanie 16. a 17.

Osobná sloboda a bezpečnosť

74. Jedným zo základných ústavných princípov v Slovenskej republike je zaručenie osobnej slobody v zmysle článku 17 Ústavy: „*Osobná sloboda sa zaručuje. Nikoho nemožno stíhať alebo pozbaviť inak, ako z dôvodov a spôsobom, ktorý ustanoví zákon. Nikoho nemožno pozbaviť slobody len pre neschopnosť dodržať zmluvný záväzok.*“

Dôvody obmedzenia osobnej slobody sú taxatívne uvedené v IV. hlave Trestného poriadku, nakoľko ide nesporne o jeden z najzávažnejších zásahov do ústavne zaručených práv a slobôd. Obmedzenie osobnej slobody v zmysle Trestného poriadku, či už vo forme zadržania (§ 75-76) alebo väzby (§68) je vždy fakultatívne, okrem prípadu zadržania podozrivej osoby, ktorá bola pristihnutá pri trestnom čine alebo bezprostredne po ňom (§ 76 ods. 2), sa viaže

na dôvody striktné vymedzené v zákone, konkrétne v § 67 Trestného poriadku, je časovo obmedzené, s vymedzením kompetencií jednotlivých orgánov činných v trestnom konaní.

75. Osoba, ktorej osobná sloboda bola z určitých dôvodov obmedzená, môže byť umiestnená v cele policajného zaistenia, vo väzbe, v nápravnovýchovnom ústave na výkon trestu odňatia slobody, vo vojenskom nápravnovýchovnom ústave, v mieste výkonu ochranného a ústavného liečenia, v diagnostických centrách a reedukačných domovoch pre mládež. Podmienky umiestnenia a pobytu osôb v uvedených zariadeniach upravujú osobitné právne predpisy.

76. Orgán, ktorý je v zákonom ustanovených prípadoch oprávnený obmedziť právo na osobnú slobodu, je predovšetkým polícia. Zákon o Policajnom zbore upravuje, ktoré osoby môžu byť umiestnené v celách policajného zaistenia a za akých podmienok, ako aj základné kritériá, ktoré musí cela policajného zaistenia spĺňať³.

77. Dozor nad dodržiavaním zákonnosti v miestach, kde dochádza k obmedzeniu osobnej slobody vykonávajú prokurátori. V súlade s § 18 a nasl. zákona č. 153/2001 Z. z. o prokuratúre, prokurátor dozerá na to, aby v miestach výkonu väzby, trestu odňatia slobody, ochranného liečenia a ústavného liečenia nariadeného štátnym orgánom, orgánom ochrannej výchovy a ústavnej výchovy nariadenej štátnym orgánom, v celách policajného zaistenia, v posádkových väzniciach a v ostatných miestach určených na realizáciu rozhodnutí štátnych orgánov o obmedzení osobnej slobody osôb, boli tieto osoby držané len na základe rozhodnutia oprávneného orgánu a aby sa dôsledne zachovávali predpisy platné na vykonávanie obmedzení osobnej slobody. V rámci svojich kontrolných právomocí prokurátor v týchto miestach vykonáva previerky a je povinný ihneď prepustiť osoby tu držané bez rozhodnutia alebo v rozpore s rozhodnutím príslušného orgánu, zastaviť vykonávanie príkazov a rozhodnutí správ miest vyššie uvedených alebo orgánov im nadriadených, alebo príkazy a rozhodnutia týchto správ zrušiť, ak sú v rozpore so zákonom alebo iným právnym predpisom. Pri vykonávaní dozoru je prokurátor oprávnený navštevovať všetky dotknuté miesta v akomkoľvek čase, pričom má voľný prístup do všetkých ich priestorov, je oprávnený nazeráť do dokladov, podľa ktorých boli tieto osoby pozbavené slobody, a hovoriť s týmito osobami bez prítomnosti iných osôb, preverovať, či rozhodnutia a rozkazy správ miest zodpovedajú zákonu a ostatným právnym predpisom, žiadať od pracovníkov správ potrebné vysvetlenia a predloženia spisov a rozhodnutí týkajúcich sa obmedzení osobnej slobody. V súlade so zákonom prokurátor je povinný vykonávať v jednotlivých ústavoch na výkon väzby a výkon trestu odňatia slobody pravidelné mesačné prehliadky. V zmysle § 26 zákona o výkone väzby kontrolu výkonu väzby vykonávajú v ústavoch orgány Národnej rady, minister spravodlivosti SR a osoby ním poverené, a generálny riaditeľ Zboru väzenskej a justičnej stráže a osoby ním poverené. Dozor nad zachovávaním zákonitostí v miestach, kde sa vykonáva trest, vykonáva prokurátor v súlade s § 18 ods. 6 zákona o prokuratúre, v zmysle ktorého sú zamestnanci orgánov vykonávajúcich správu týchto zariadení povinní vykonať príkazy prokurátora, umožniť mu plnenie jeho povinností a uplatnenie jeho oprávnení.

78. V zmysle článku 17 ods. 6 Ústavy „zákon ustanoví, v ktorých prípadoch možno prevziať osobu do ústavnej zdravotníckej starostlivosti alebo ju v nej držať bez jej súhlasu. Takéto opatrenie sa musí do 24 hodín oznámiť súdu, ktorý o tomto umiestnení rozhodne do piatich dní.“

³ Táto problematika je bližšie upravená vo Východiskovej správe SR k Dohovoru proti mučeniu a inému krutému, neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu.

78.1. Uvedené ustanovenie je detailnejšie upravené v § 14 zákona o zdravotnej starostlivosti, v zmysle ktorého možno pacienta prevziať do ústavnej starostlivosti bez jeho súhlasu, ak:

- ide o choroby, pri ktorých možno uložiť povinné liečenie,
- pacient v dôsledku duševnej choroby alebo s príznakmi duševnej poruchy alebo duševnej choroby ohrozuje seba alebo svoje okolie alebo ak hrozí vážne zhoršenie jeho zdravotného stavu,
- ide o stavy, pri ktorých sú ohrozené životne dôležité funkcie a sú nutné život zachraňujúce výkony a neprerušované sledovanie životne dôležitých funkcií.

78.2. V týchto prípadoch je zdravotnícke zariadenie povinné oznámiť predmetnú skutočnosť do 24 hodín súdu, v ktorého obvode sa toto zdravotnícke zariadenie nachádza. O zákonnosti dôvodov prevzatia do ústavnej zdravotnej starostlivosti rozhodne súd. Do rozhodnutia súdu možno vykonávať iba také vyšetrenia a ošetrenia, ktoré sú nevyhnutné na záchranu života a zdravia pacienta alebo na zabezpečenie jeho okolia.

79. Špecifickým prípadom prevzatia osoby do ústavnej zdravotníckej starostlivosti je postup u osôb obvinených z trestného činu. Podľa článku 17 Ústavy Slovenskej republiky ods. 7 „*skúmanie duševného stavu osoby obvinenej z trestného činu je možné iba na písomný príkaz súdu.*“

Zadržanie, zatknutie a väzba

80. V súvislosti s odporúčaním v bode 17. Záverečného komentára Výboru informujeme, že Trestný poriadok rozlišuje medzi zadržaním obvineného a zadržaním podozrivej osoby. **Zadržanie** je chápané ako krátkodobé pozbavenie osobnej slobody obvineného alebo osoby podozrivej zo spáchania trestného činu alebo osoby pristihnutej pri trestnom čine. Jeho účelom je dočasné fyzické zaistenie obvineného s cieľom zabezpečiť rozhodnutie o tom či má byť vzatý do väzby. Obvineného alebo podozrivého je oprávnený zadržať vyšetrovateľ alebo prokurátor. Fyzicky môže zadržanie vykonať policajný orgán, ktorý je lepšie technicky vybavený na zvládnutie tohto úkonu.

81. Novelou Ústavy bol novým spôsobom upravený článok 17 ods. 3 Ústavy, ktorý stanovuje, že „*obvineného alebo podozrivého z trestného činu možno zadržať len v prípadoch ustanovených zákonom. Zadržaná osoba musí byť ihneď oboznámená s dôvodmi zadržania, vypočutá a najneskôr do 48 hodín prepustená na slobodu alebo odovzdaná súdu. Sudca musí zadržanú osobu do 48 hodín a pri obzvlášť závažných trestných činoch⁴ do 72 hodín od prevzatia vypočuť a rozhodnúť o väzbe alebo o jej prepustení na slobodu.*“ V súlade s touto zmenou bol novelizovaný aj Trestný poriadok, a to zákonom č. 253/2001, ktorý nadobudol účinnosť 1. augusta 2001.

82. Zadržanie obvineného v zmysle ustanovenia § 75 Trestného poriadku prichádza do úvahy vtedy ak je tu niektorý z dôvodov väzby podľa § 67 Trestného poriadku⁵ a pre

⁴ Výpočet obzvlášť závažných trestných činov je uvedený v § 41 ods. 2 Trestného zákona. Patria sem trestné činy uvedené v § 62 Trestného zákona (vlastizrada, rozvracanie republiky, teror, záškodníctvo, sabotáž, vyzvedačstvo, vojnová zrada, skrátenie dane a poisťného, vražda, ...) a tie úmyselné trestné činy, na ktoré zákon ustanovuje trest odňatia slobody s hornou hranicou trestnej sadzby najmenej osem rokov.

⁵ Dôvody väzby obvineného sú podľa § 67 ods. 1 nasledovné:
Sú tu konkrétne skutočnosti, ktoré odôvodňujú obavu, že obvinený

neodkladnosť veci nemožno rozhodnutie o väzbe vopred zadovážiť. Ak zadržanie vykoná vyšetrovateľ je povinný vykonané zadržanie neodkladne ohlásiť prokurátorovi a odovzdať mu odpis zápisnice, ktorú spísal pri zadržaní, ako aj ďalší materiál, ktorý prokurátor potrebuje, aby prípadne mohol podať návrh na vzatie do väzby. Návrh sa musí podať tak, aby obvinený mohol byť najneskôr do 48 hodín od zadržania odovzdaný súdu, inak musí byť prepustený na slobodu.

83. Zadržanie podozrivej osoby (t.j. osoby proti, ktorej nebolo vznesené obvinenie) podľa § 76 ods. 1 Trestného poriadku prichádza do úvahy ak je tu niektorý z dôvodov väzby podľa § 67 Trestného poriadku. Na zadržanie treba predchádzajúci súhlas prokurátora. Bez takéhoto súhlasu môže vyšetrovateľ zadržanie vykonať, len ak vec nepripúšťa odklad a súhlas vopred nemožno dosiahnuť, najmä ak bola taká osoba pristihnutá pri trestnom čine alebo zastihnutá na úteku.

84. Podľa § 76 ods. 2 Trestného poriadku osobnú slobodu osoby, ktorá bola pristihnutá pri trestnom čine alebo bezprostredne po ňom, smie obmedziť ktokoľvek, ak je to potrebné na zistenie jej totožnosti, zabránenie úteku alebo na zaistenie dôkazov. Je však povinný takú osobu odovzdať ihneď vyšetrovateľovi alebo policajnému orgánu, príslušníka ozbrojených síl môže odovzdať aj najbližšiemu útvaru ozbrojených síl alebo správcovi posádky. Ak takú osobu nemožno ihneď odovzdať, treba niektorému z uvedených orgánov obmedzenie osobnej slobody bez odkladu oznámiť. Ak takú osobu prevzal iný orgán ako vyšetrovateľ, je povinný ju ihneď odovzdať vyšetrovateľovi. Vyšetrovateľ to neodkladne oznámi prokurátorovi a spíše o ňom bez odkladu zápisnicu, ktorú doručí bez odkladu prokurátorovi.

85. Ďalším prostriedkom obmedzujúcim osobnú slobodu obvineného je **zatknutie**. Obsahom zatknutia je krátkodobé pozbavenie osobnej slobody obvineného na účely jeho dodania orgánu, ktorý rozhodol o nariadení zatknutia. Novelou Ústavy bol novým spôsobom upravený aj článok 17 ods. 4 Ústavy, ktorý stanovuje, že „*obvineného možno zatknúť iba na odôvodnený písomný príkaz sudcu. Zatknutá osoba musí byť do 24 hodín odovzdaná súdu. Sudca musí zatknutú osobu do 48 hodín a pri obzvlášť závažných trestných činoch do 72 hodín od prevzatia vypočuť a rozhodnúť o väzbe alebo o jej prepustení na slobodu.*“ Táto novelizácia nadobudla účinnosť 1. júla 2001. Na novú úpravu týchto inštitútov nadväzuje aj novelizácia Trestného poriadku zákonom č. 253/2001 Z. z. Zatknutie vykonávajú na podklade príkazu na zatknutie policajné orgány, ktoré sú tiež povinné, ak je to na vykonanie príkazu potrebné vypátrať pobyt obvineného. Podmienky vydania príkazu na zatknutie sú podľa § 69 ods. 1 Trestného poriadku nasledovné, ktoré musia splnené kumulatívne:

- je daný niektorý z dôvodov väzby podľa § 67 Trestného poriadku
- ide o osobu, proti ktorej je vznesené obvinenie a
- obvineného nemožno predvolať, predviesť ani zadržať.

1, ujde alebo sa bude skrývať, aby sa tak vyhol trestnému stíhaniu alebo trestu, najmä ak nemožno jeho totožnosť ihneď zistiť, ak nemá stále bydlisko (tzv. úteková väzba)

2, bude pôsobiť na svedkov alebo spoluobvinených, alebo ináč mariť objasňovanie skutočností dôležitých pre trestné stíhanie, alebo (tzv. kolúzna väzba)

3, že bude pokračovať v trestnej činnosti, dokoná trestný čin, o ktorý sa pokúsil, alebo vykoná trestný čin, ktorý pripravoval alebo ktorým hrozil. (tzv. preventívna väzba)

Obvinený môže byť vzatý do väzby tiež vtedy, ak je trestne stíhaný pre trestný čin, na ktorý zákon ustanovuje trest odňatia slobody s dolnou hranicou trestnej sadzby najmenej osem rokov, aj keď nie sú dôvody väzby dané podľa odseku 1.

86. Podľa článku 17 odsek 5 Ústavy: „Do väzby možno vziať iba z dôvodov a na čas ustanovený zákonom a na základe rozhodnutia súdu.“ **Väzba** je podľa platnej právnej úpravy zásadne opatrením fakultatívnej povahy. Väzbu nemožno nikdy prezumovať, ale vždy odôvodňovať na základe konkrétnych skutočností každého jednotlivého prípadu. Dôvody, pre ktoré môže byť obvinený vzatý do väzby sú upravené v § 27 Trestného poriadku.

87. Väzba môže trvať len nevyhnutne dlhú dobu. Ak by mala presiahnuť šesť mesiacov a prepustením obvineného na slobodu by mohlo byť sťažené alebo zmarené dosiahnutie účelu trestného konania, môže byť táto doba predĺžená sudcom na jeden rok alebo najviac na dva roky, o čom však môže rozhodnúť len senát (§ 71 ods. 1 Trestného poriadku).

88. Ak ani v tejto lehote pre obtiažnosť veci alebo z iných závažných dôvodov nebolo možné trestné stíhanie ukončiť a prepustením obvineného na slobodu by bolo zmarené alebo sťažené dosiahnutie účelu trestného konania (tieto dve podmienky musia platiť súčasne), môže Najvyšší súd SR na návrh generálneho prokurátora (v prípravnom konaní) alebo predsedu senátu (v štádiu konania pred súdom) rozhodnúť o predĺžení lehoty trvania väzby až do troch rokov, najviac však na päť rokov, ak je vedené trestné stíhanie pre obzvlášť závažný trestný čin (§ 71 ods. 2 Trestného poriadku).

89. Tieto lehoty zahŕňajú prípravné konanie vrátane konania pred súdom, pritom lehota trvania väzby vždy začína plynúť okamihom obmedzenia osobnej slobody.

90. V zmysle § 70 Trestného poriadku o vzatí do väzby musia orgány činné v trestnom konaní vždy vyrozumieť okrem obhajcu aj niektorého rodinného príslušníka alebo osobu, ktorú obvinený označí (za predpokladu, že tým nebude zmarený účel väzby) a ak ide o uchádzača o zamestnanie, aj príslušný úrad práce.

91. Základným právnym predpisom upravujúcim spôsob výkonu väzby je zákon č. 156/1993 Z.z. o výkone väzby v znení neskorších predpisov.

91.1. Väzba ako inštitút, ktorý slúži k zaisteniu osoby obvineného na účely vykonania trestného stíhania, môže byť nahradená zárukou alebo sľubom (§ 73 Trestného poriadku) alebo peňažnou zárukou (§ 73a Trestného poriadku).

91.2. **Nahradenie väzby zárukou alebo sľubom** prichádza do úvahy podľa ustanovenia § 73 Trestného poriadku vtedy, ak je daný dôvod väzby podľa § 67 ods. 1 písm. a) a c) - t.j. kolúzna alebo preventívna väzba, môže súd alebo sudca rozhodnúť o ponechaní obvineného na slobode alebo o jeho prepustení na slobodu, ak

- združenie uvedené v § 4 ods. 1 Trestného poriadku alebo dôveryhodná osoba schopná priaznivo ovplyvňovať správanie obvineného, ponúknu prevzatie záruky za ďalšie správanie obvineného a za to, sa obvinený na vyzvanie dostaví na súd, k prokurátorovi alebo vyšetrovateľovi a že vždy vopred oznámi vyšetrovateľovi, prokurátorovi alebo súdu vzdialenie sa z miesta pobytu a súd alebo v prípravnom konaní sudca považuje záruku vzhľadom na osobu obvineného a na povahu prejednávaného prípadu za dostatočnú a prijme ju, alebo

- obvinený dá písomný prísľub, že povedie riadny život, najmä, že sa nedopustí trestnej činnosti a že splní povinnosti a dodrží obmedzenia, ktoré sa mu uložia a súd alebo v prípravnom konaní sudca považuje sľub vzhľadom na osobu obvineného a na povahu prejednávaného prípadu za dostatočný a prijme ho. Obvinenému vždy uloží povinnosť oznámiť vyšetrovateľovi, prokurátorovi alebo súdu zmenu miesta pobytu.

91.3. V zmysle § 73a ods. 1 Trestného poriadku, ktorý sa týka **peňažnej záruky**, ak je daný dôvod väzby podľa § 67 ods. 1 písm. a) alebo c), t.j. kolúzna alebo preventívna väzba, môže súd a v prípravnom konaní sudca rozhodnúť o ponechaní obvineného na slobode alebo o jeho prepustení na slobodu aj vtedy, ak obvinený zložil peňažnú záruku a súd alebo sudca ju prijme. Obvinenému vždy uloží povinnosť oznámiť vyšetrovateľovi, prokurátorovi alebo súdu zmenu miesta pobytu. So súhlasom obvineného môže peňažnú záruku zložiť aj iná osoba, ale pred jej prijatím musí byť oboznámená s podstatou obvinenia a so skutočnosťami, v ktorých sa nachádza dôvod väzby. Ak je obvinený stíhaný pre trestný čin uvedený v § 62 ods. 1 Trestného zákona (obzvlášť závažné trestné činy), peňažnú záruku nemožno prijať. O výške peňažnej záruky a spôsobe jej zloženia rozhodne súd, resp. sudca, s prihliadnutím na osobu a majetkové pomery obvineného alebo toho, kto za neho zloženie peňažnej záruky ponúka, na povahu spáchaného trestného činu a výšku spôsobenej škody.

92. Podľa článku 17 ods. 5 Ústavy „do väzby možno vziať iba z dôvodov a na čas ustanovený zákonom a na základe rozhodnutia súdu.“ Ustanovenia Ústavy stanovujú, že pokiaľ ide o väzbu, smie byť do nej vzatý len obvinený (§ 163 Trestného poriadku), teda v tom čase je už presne informovaný o dôvodoch trestného stíhania, pričom o väzbe rozhoduje výlučne súd (sudca) na návrh prokurátora (§ 68 ods. 1 Trestného poriadku). Dôvody väzby upravuje § 67 Trestného poriadku, pričom ich existencia musí byť odôvodnená konkrétnymi skutočnosťami a skutkovými okolnosťami. O vzatí do väzby treba podľa § 70 Trestného poriadku bez prieskumu vyrozumieť niektorého rodinného príslušníka alebo inú osobu, ktorú obvinený označí, a tiež jeho advokáta, inú osobu, ktorú označí obvinený, možno vyrozumieť len vtedy, ak sa tým nezmarí účel väzby.

Záruky proti neoprávnenému vzatiu do väzby, možnosti prepustenia z väzby

93. Ako už bolo spomínané vyššie do väzby možno vziať len osobu, proti ktorej bolo vznesené obvinenie. Väzba musí byť vždy odôvodnená konkrétnymi skutočnosťami, ktoré musia byť dostatočným a rozumným podkladom pre zdôvodnenie príslušného záveru. Podľa § 68 ods. 1 Trestného poriadku rozhodnutie o väzbe sa musí odôvodniť aj skutkovými okolnosťami.

94. Obvinený má podľa § 72 ods. 2 Trestného poriadku právo kedykoľvek **žiadať o prepustenie na slobodu**. Orgány činné v trestnom konaní ju musia posudzovať podľa jej obsahu, aj keď je nesprávne označená. Ak v prípravnom konaní prokurátor takej žiadosti nevyhoví, predloží ju bez meškania súdu. O takej žiadosti sa musí neodkladne rozhodnúť. Ak sa žiadosť zamietla, môže ju obvinený, ak v nej neuvedie iné dôvody, opakovať až po uplynutí štrnástich dní od právoplatnosti rozhodnutia. Zmysel tohto ustanovenia treba vidieť v úsilí zamedziť svojvoľnému opakovaniu žiadosti v prípadoch kedy uvádza obvinený rovnaké dôvody. Časové obmedzenie opakovanej žiadosti obvineného sa nevzťahuje na prípady, keď v ďalšej žiadosti obvinený uvedie iné dôvody než v pôvodnej žiadosti.

95. Platná trestnoprocesná úprava ďalej vychádza z toho, že všetky orgány činné v trestnom konaní, t.j. vyšetrovateľ, prokurátor a sudca sú podľa § 72 ods. 1 Trestného poriadku povinní skúmať v každom štádiu trestného stíhania, či dôvody väzby trvajú alebo či sa zmenili. Ak dôvod väzby pominie, obvinený musí byť ihneď prepustený na slobodu. V platnom Trestnom poriadku však nie je osobitne zvýraznená, prípadne formulovaná požiadavka zvýšeného záujmu na rýchlosti konania vo väzobných veciach. Stimulujúcim

činiteľom pre rýchlosť konania vo väzobných veciach sú iba zákonom ustanovené lehoty trvania väzby. Nemožno však nespomenúť článok 36 ods. 1 Inštrukcie vyšetrovateľov, podľa ktorej vyšetrovanie väzobnej trestnej veci treba skončiť v čo najkratšom čase. Touto právnou úpravou sa sleduje cieľ maximálne skrátiť väzobné vyšetrovanie.

96. Proti rozhodnutiu o väzbe je možné podať **sťažnosť** podľa § 74 ods. 1 Trestného poriadku. Právo podať sťažnosť proti uzneseniu o väzbe v prospech obvineného aj osoby, ktoré by mohli podať v jeho mene odvolanie. Zákon pripúšťa podanie sťažnosti aj prokurátorom. Ak by sa obvinený výslovne vzdal práva podať sťažnosť, on sám ju už podať nemôže, to však nevylučuje, aby sťažnosť podala niektorá z oprávnených osôb. Lehota na podanie sťažnosti je 3 dni od oznámenia uznesenia. Sťažnosť nemá odkladný účinok. Je to úplne opodstatnené, nakoľko ak by sa jej priznal odkladný účinok, v mnohých prípadoch by mohlo dôjsť k zmareniu účelu väzby.

Náhrada škody v prípade nezákonného zatknutia alebo väzby

97. Podľa článku 46 ods. 3 Ústavy „každý má právo na náhradu škody spôsobenej nezákonným rozhodnutím súdu, iného štátneho orgánu či orgánu verejnej správy alebo nesprávnym úradným postupom.“

98. Trestný poriadok vo svojich ustanoveniach poskytuje viacero prostriedkov, ktoré majú zaručiť, aby väzba nebola nariaďovaná ani predĺžovaná bezdôvodne. Pokiaľ by sa tak výnimočne stalo, ten na kom bola takáto väzba vykonaná, má právo odškodnenia za nevinne vytrpenú väzbu. Problematiku odškodnenia upravuje osobitný predpis, ktorým je zákon č. 58/1969 Zb. o zodpovednosti za škodu spôsobenú rozhodnutím orgánu štátu alebo jeho nesprávnym postupom.

98.1. Podľa § 5 ods. 1 citovaného zákona právo na náhradu škody spôsobenej rozhodnutím o väzbe má voči štátu len ten, na kom bola väzba vykonaná, ak bolo proti nemu trestné stíhanie zastavené alebo ak bol spod obžaloby oslobodený.

98.2. Zákon vymedzuje dve skupiny prípadov, keď poškodenému nárok na náhradu škody neprislúcha. Podľa § 5 ods. 2 zákona právo na náhradu škody nemá ten,

- kto si väzbu zaviniť sám, najmä tým, že pokusom o útek alebo iným svojím konaním dal príčinu na obavu, ktorá bola dôvodom väzby alebo jej predĺženia,
- kto bol spod obžaloby oslobodený alebo proti komu bolo trestné stíhanie zastavené len preto, lebo nie je za spáchaný trestný čin trestne zodpovedný alebo mu bola udelená milosť alebo trestný čin, ktorý bol amnestovaný.

98.3. V prípade keď väzba bola predĺžená nesprávnym postupom orgánu činného v trestnom konaní, ústavu pre výkon väzby či iného štátneho orgánu, poškodený má nárok na náhradu škody, ktorá mu vznikla týmto postupom, aj bez toho, aby bol oslobodený spod obžaloby alebo aby bolo trestné stíhanie zastavené. Nesprávnym úradným postupom v týchto súvislostiach môže byť najmä neprepustenie obvineného z väzby ihneď po zastavení trestného stíhania alebo ihneď po právoplatnosti rozhodnutia o prepustení z väzby alebo ihneď po právoplatnosti oslobodzujúceho rozsudku.

98.4. Nárok na náhradu škody treba vopred prerokovať s Ministerstvom spravodlivosti SR. Pre vybavenie tejto žiadosti zákon lehotu priamo neustanovuje. Ak však ministerstvo

spravodlivosti neuspokojí nárok poškodeného do šiestich mesiacov od podania žiadosti, poškodený sa môže domáhať priznania nároku alebo jej neuspokojenej časti na súde.

98.5. Poškodený však musí v každom prípade svoj nárok uplatniť včas. Nárok na náhradu škody sa premlčuje za 1 rok odo dňa, keď oslobodzujúce rozhodnutie alebo rozhodnutie, ktorým bolo trestné stíhanie zastavené nadobudlo právoplatnosť. Vzhľadom k tomu, že zákon o zodpovednosti za škodu spôsobenú rozhodnutím orgánu štátu alebo jeho nesprávnym postupom nemá osobitné ustanovenia o obsahu, rozsahu a spôsobe náhrady škody, treba aplikovať príslušné ustanovenia Občianskeho zákonníka.

99. V súvislosti s implementáciou článku 9 Paktu je potrebné ešte dodať, že trestné právo hmotné vymedzuje v § 231 a § 232 Trestného zákona skutkovú podstatu trestného činu obmedzenia, ako aj pozbavenia osobnej slobody v prípade, ak niekto inému bráni v užívaní osobnej slobody alebo ho pozbaví osobnej slobody nezákonným spôsobom.

100. **V odporúčaní v bode 16. Záverečného komentára** Výbor konštatoval svoje znepokojenie prípadmi nadmerného použitia sily a zlého zaobchádzania so zadržanými osobami. Generálna prokuratúra SR v tejto súvislosti uvádza, že za činnosť Policajného zboru a jeho zložiek je zodpovedný prezident Policajného zboru, ktorý je zodpovedný ministrom vnútra. Prokurátor dozor nad touto činnosťou nevykonáva, ale v súčinnosti s inšpekčnou službou Policajného zboru zabezpečuje preverenie a prípadné vyvodenie trestnoprávnej zodpovednosti voči príslušníkom, ktorí sú podozriví z použitia neprimeraných metód a nadmernej sily pri vykonávaní služobných zákrokov, ktoré sú spojené so zásahom do základných práv a slobôd osôb.

100.1. Pre ilustráciu možno uviesť niektoré prípady, ktoré prokuratúra eviduje už v štádiu po začatí trestného stíhania od začiatku roku 2001:

- Vyšetrovateľ Krajského úradu vyšetrovania Policajného zboru v Trnave začal trestné stíhanie a vzniesol obvinenie pre trestný čin zneužitia právomoci verejného činiteľa v súbehu s trestným činom ublíženia na zdraví piatim príslušníkom kriminálnej polície, ktorí bili po celom tele obuškami a kopali P.S., ktorý bol predvedený na útvar Policajného zboru za účelom podania vysvetlenia k podozreniu z trestnej činnosti, čím mu spôsobili ľahký otras mozgu, zlomeninu nosových kostičiek a početné zmliaždeniny mäkkých tkanív hrudnej steny, chrbta, brucha, zadnice a horných aj dolných končatín s dobou liečenia, spojenou s práceneschopnosťou v trvaní 16 dní. Vec zatiaľ nie je právoplatne skončená.
- Policajný orgán Inšpekčnej služby Policajného zboru v Košiciach začal trestné stíhanie vo veci trestného činu zneužitia právomoci verejného činiteľa a ublíženia na zdraví, z ktorého sú podozriví (doposiaľ nezistení) príslušníci policajného zboru, na tom skutkovom základe, že po predvedení J.H., M.M. a R.T. za účelom zistenia ich totožnosti na príslušný útvar Policajného zboru, boli pripútaní putami k radiátoru a opakované fackané po tvári, aby sa priznali k trestnej činnosti, z ktorej boli podozriví (ilegálny prevoz imigrantov). Ani táto vec zatiaľ nie je právoplatne skončená.
- Dňa 12. mája 2000 vyšetrovateľ Krajského úradu vyšetrovania Policajného zboru v Prešove ukončil trestné stíhanie a na Krajskú prokuratúru v Prešove predložil návrh na podanie obžaloby na príslušníka Okresného riaditeľstva Policajného zboru Bardejov por. M.F. pre trestný čin ublíženie na zdraví podľa § 224 ods. 1, 2 Trestného zákona, nakoľko por. M. F. poškodenému L. Š. z nedbanlivosti spôsobil smrť preto, že porušil dôležitú povinnosť vyplývajúcu z jeho zamestnania a povolania (poškodený, predvedený na obvodné oddelenie Policajného zboru Poprad dňa 12.8.1999 zobral por. M. F. služobnú

zbraň, postrelil sa a následne zraneniu v nemocnici podľahol). Ani táto vec zatiaľ nie je právoplatne skončená.

100.2. Slovenská republika s hlbokým poľutovaním uvádza, že v mesiaci júl 2001 bola v obci Magnezitovce spáchaná trestná činnosť, pri ktorej prišiel o život poškodený K. S. st. a došlo k zraneniam ďalších osôb. V súčasnosti je v uvedenej veci stíhaných 7 príslušníkov Policajného zboru, podľa miery zavinenia pre trestné činy zneužitie právomoci verejného činiteľa podľa § 158, ublíženie na zdraví podľa § 221 a mučenie a iné neľudské zaobchádzanie podľa § 259a Trestného zákona (voči trom osobám pri predvádzaní na príslušný útvar Policajného zboru, ako aj na tomto útvare bolo zo strany policajtov použité fyzické násilie, následkom čoho poškodený K. S. utrpel ťažkú ujmu na zdraví s následkom smrti, poškodenému P. S. bola spôsobená ťažká ujma na zdraví a poškodenému R. G. ublíženie na zdraví). Vyšetrowanie doposiaľ nie je ukončené. Vláda SR po tejto tragickej udalosti uložila ministrom vnútra, aby urýchlene navrhol opatrenia, ktoré prinavrátia dôveru voči príslušníkom Policajného zboru Slovenskej republiky ako ochrancom práva a poriadku.

100.3. V tejto súvislosti na zamedzenie a predchádzanie obdobným negatívnym javom, so zameraním na zabezpečenie práv občanov a zamedzenie prekročenia oprávnení príslušníkov Policajného zboru boli prijaté prezidentom Policajného zboru opatrenia k zlepšeniu profesijnej prípravy a výchovy policajtov a v rámci kontrolnej činnosti dodržiavania najmä zákona o Policajnom zbore. Príslušníci Policajného zboru majú povinnosť absolvovať jedenkrát za dva roky skúšky z odbornosti, kde budú musieť preukázať znalosti z citovaného zákona hlavne týkajúce sa povinností a oprávnení policajta, najmä použitia zbrane a donucovacích prostriedkov s dôrazom na primeranosť zákroku a zaobchádzanie s osobami zadržanými, predvedenými a zaistenými. Predmetom skúšok sú aj znalosti z Trestného zákona a Trestného poriadku, najmä z okolností vylučujúcich protiprávnosť činu, predovšetkým z krajnej núdze a nutnej obrany. Pravidelne mesačne sú policajti všetkých útvarov Policajného zboru preškoľovaní zo zákonov a interných predpisov a ich znalosti sa preverujú formou testov. V prípade, že previerkou budú preukázané nedostatočné znalosti policajtov, zo strany nadriadených budú vyvozené voči takýmto policajtom dôsledky podľa zákona č.73/1998 Z. z. o štátnej službe príslušníkov Policajného zboru, Slovenskej informačnej služby, Zboru väzenskej a justičnej stráže Slovenskej republiky Železničnej polície v znení neskorších predpisov. V tejto súvislosti bola vydaná metodika vykonávania služobných zákrokov. Zároveň pre skvalitnenie práce polície s národnostnými menšinami sa príslušníci polície zúčastnili celoslovenského kurzu vlády USA – „Polícia a etnické menšiny“.

101. Výbor **odporúčaním v bode 16. Záverečného komentára** taktiež odporučil ustanovenie vhodných výcvikových programov určených pre policajný a väzenský personál v oblasti ľudských práv, najmä článkov 7, 9 a 10 Paktu, vypracovanie školiacich programov pre profesionálne skupiny (sudcov, právnikov, štátnych úradníkov). V tejto súvislosti SR uvádza nasledovné informácie:

101.1. Ministerstvo spravodlivosti SR pravidelne organizuje vzdelávacie semináre a školenia zamerané na dodržiavanie ľudských práv v každodennej práci **sudcu**, ako aj na tému boja proti rasizmu a xenofóbii, a to v súlade:

- s prijatým programovým vyhlásením vlády, v ktorom sa vláda Slovenskej republiky zaviazala podporovať všetky formy výchovy k vzájomnej národnostnej úcte a vytvoriť právny rámec znemožňujúci vytváranie priestoru pre rôzne formy diskriminácie a vyčleňovanie väčších skupín občanov z civilizovaného prostredia;

- s prijatým Akčným plánom predchádzania všetkým formám diskriminácie, rasizmu, xenofóbie, antisemitizmu a ostatným prejavom intolerancie na obdobie rokov 2000-2001 (bližšie informácie o Akčnom pláne sú uvedené pri implementácii článku 26 Paktu).

101.2. Ministerstvo spravodlivosti SR zabezpečuje organizovanie vzdelávacích seminárov dotýkajúcich sa tejto problematiky pre **justičných čakatel'ov a pre sudcov** v spolupráci medzinárodnými organizáciami (Úrad vysokého komisára OSN pre utečencov, Rada Európy, American Bar Association CEELI) ako aj slovenskými mimovládnyimi organizáciami (Slovenské národné stredisko pre ľudské práva, Nadácia Občan a demokracia, Spolok právnikov a priateľ'ov práva, Centrum na podporu miestneho aktivizmu a ďalšie).

101.3. V rezorte prokuratúry sa uskutočňuje sústavné **vzdelávanie prokurátorov** v oblasti ľudských práv. Prokuratúra uskutočnila už viacero školení prokurátorov a právnych čakatel'ov na túto tému. V roku 2001 sa uskutočnil osobitný seminár k problematike ochrany ľudských práv a práv národnostných menšín zameraný na postih rasovo motivovaných trestných činov.

101.4. **Zbor väzenskej a justičnej stráže SR** vypracoval v predmetnej veci nasledovný vzdelávací program:

Do všetkých foriem policajného vzdelávania na získanie kvalifikačného predpokladu vzdelania začlenil po tri - šesť hodín prednášok so zameraním na ľudské práva, rómske menšiny a demokraciu v nasledovných témach:

1. história a špecifiká rómskej národnostnej menšiny;
2. základné formy zaobchádzania s väznenými osobami rómskej národnostnej menšiny;
3. systém práva, občianska spoločnosť a štát;
4. špecifické formy a metódy zaobchádzania s väznenými osobami s dôrazom na osoby rómskej národnostnej menšiny;
5. demokracia a jej formy;
6. základné práva a slobody v Ústave a garancia ich ochrany.

Do odborných a špecializovaných kurzov príslušníkov zboru bolo začlenených po 6 hodín prednášok z oblasti ľudských práv:

1. história a špecifiká rómskej národnostnej menšiny;
2. formy a metódy zaobchádzania s väznenými osobami s dôrazom na osoby rómskej národnostnej menšiny;
3. osobitná forma vyčlenených skupín v medzinárodných dokumentoch, v Ústave a právnom poriadku SR.

101.5. Zbor väzenskej a justičnej stráže SR uzatvoril Dohodu o spolupráci s Nadáciou Občan a demokracia. V zmysle tejto dohody budú realizované nasledovné formy spolupráce (aktivity):

1. výcvikové kurzy v oblasti ľudských práv a medzietnickej komunikácie s dôrazom na rómsku národnostnú menšinu formami interaktívneho a participatívneho učenia;
2. vyškolenie lektorov z radov príslušníkov zboru, ktorí budú oprávnení pokračovať vo výcvikových kurzoch pre väzenský personál z programu Nadácie;
3. sprístupnenie programov iných mimovládnych organizácií spolupracujúcich s Nadáciou Občan a demokracia;
4. doplnenie knižníc zboru publikáciami a brožúrami so zameraním sa na oblasť ľudských práv, právnu osvetu a výchovu zameranú na kultúru jednotlivých národností a etník.

102. V novembri 2000 bol v Prešove Kanceláriou podpredsedu vlády SR pre ľudské práva, menšiny a regionálny rozvoj zorganizovaný špecializovaný seminár „Rešpektovanie a ochrana základných ľudských práv minorít v činnosti orgánov pre uplatňovanie práva“. Popri zástupcoch vlády a štátnej správy SR sa konferencie zúčastnili aj predstavitelia Holandského policajného inštitútu, OSCE, Prezídia policajného zboru SR, Sekcie vyšetrovania a kriminálno-expertíznej činnosti Policajného zboru SR, zástupcovia Najvyššieho súdu SR.

103. Ministerstvo vnútra SR usporiadalo v septembri 2001 v rámci projektu twinningovej spolupráce SR - odborná pomoc v oblasti vzdelávania a riadenia Policajného zboru - dva semináre na tému „Medzinárodné deontologické kódexy. Čiastkovými témami seminára, okrem iného, bola i problematika filozofie ľudských práv ako základu policajnej etiky, ľudských práv a vzdelávania, polície ako služby verejnosti, profesionálnej kultúry, Európskeho kódexu policajnej etiky atď. Seminár bol určený pre účastníkov z jednotlivých útvarov v pôsobnosti Ministerstva vnútra SR.

104. Informácie o vzdelávaní v oblasti ľudských práv na školách sú uvedené v texte o implementácii článku 24 Paktu.

105. Na záver tohto článku uvádzame informácie požadované **odporúčaním v bode 17. Záverečného komentára** Výboru, ktoré sa týkajú žiadateľov o priznanie postavenia utečenca.

105.1. Problematika žiadateľov o postavenie utečenca na území Slovenskej republiky je upravená **zákonom č. 283/1995 Z.z. o utečencoch** v znení neskorších prepisov (ďalej „zákon o utečencoch“) a spadá do pôsobnosti Migračného úradu Ministerstva vnútra SR. Úrad hraničnej a cudzineckej polície zabezpečuje prvotné úkony, ak cudzinec prehlási na niektorom z podriadených útvarov, že je utečenec. To znamená, že zabezpečí odobratie jeho cestovného dokladu, vydá mu dočasný doklad o jeho totožnosti a zabezpečí jeho cestu do záchytného utečeneckého tábora. Po udelení štatútu utečenca koná vo veci udelenia povolenia na trvalý pobyt.

105.2. Podľa § 23 ods. 1 zákona o utečencoch žiadatelia o priznanie postavenia utečenca a odídenci, ktorým sa poskytlo dočasné útočisko na území Slovenskej republiky, sú počas karanténnych opatrení ubytovaní v záchytnom utečeneckom tábore, ak Ministerstvo vnútra SR nerozhodne inak. Počas pobytu v záchytnom utečeneckom tábore sa žiadateľom o priznanie postavenia utečenca a odídencom bezplatne poskytuje ubytovanie, stravovanie a základná zdravotnícka starostlivosť. Poskytuje sa im tiež vreckové. Po skončení karanténnych a do rozhodnutia v konaní o postavenie utečenca je žiadateľ ubytovaný v pobytovom utečeneckom tábore, kde sa mu bezplatne poskytuje ubytovanie, stravovanie a základná zdravotnícka starostlivosť. Poskytuje sa mu tiež vreckové.

105.3. Od vzniku Slovenskej republiky v roku 1993 do konca októbra 2001 požiadalo podľa štatistických údajov UNHCR o azyl na území SR 11 091 ľudí. Postavenie utečenca bolo za túto dobu priznané 501 žiadateľom. Štátne občianstvo SR získalo 43 azylantov.

106. Ústava zaručuje v článku 19 „každý má právo na zachovanie ľudskej dôstojnosti, osobnej cti, dobrej povesti a na ochranu mena“. Zachovanie ľudskej dôstojnosti sa prirodzene vzťahuje aj na osoby pozbavené osobnej slobody.

107. **Výkon väzby** upravuje zákon č. 156/1993 Z. z. o výkone väzby. Podrobnosti o výkone väzby sú upravené vo vyhláske Ministerstva spravodlivosti č. 114/1994 Z. z., ktorou sa vydáva Poriadok výkonu väzby.

108. V súlade s § 2 ods. 1 zákona o výkone väzby spôsob výkonu väzby musí rešpektovať zásadu prezumpcie nevinoty. Obvineného počas výkonu väzby možno obmedzovať len spôsobom, ktorý vyplýva z účelu väzby, zaistenia bezpečnosti osôb a zabezpečenia ochrany majetku a poriadku v miestach, v ktorých sa väzba vykonáva. Podľa odseku 2 citovaného zákona obvineného možno obmedziť len vo výkone tých práv, ktoré sa vzhľadom na výkon väzby nemôžu uplatniť. Spôsob výkonu väzby nesmie ponížovať ľudskú dôstojnosť obvineného.

109. Väzba sa vykonáva v ústavoch na výkon väzby, ktoré zriaďuje a zrušuje minister spravodlivosti. Ak to vyžaduje zdravotný stav obvineného alebo ak je to potrebné na účely trestného konania, väzba sa na nevyhnutne potrebný čas vykonáva v osobitnej nemocnici pre obvinených a odsúdených. Ak je ohrozené zdravie alebo život obvineného a nemožno mu poskytnúť primeranú liečebnú starostlivosť v ústave alebo nemocnici, väzba sa vykoná v inom zdravotníckom zariadení, pričom stráženie obvineného zabezpečuje Zbor väzenskej a justičnej stráže.

110. Prijem a prepúšťanie obvinených z väzby sa vykonáva každý deň nepretržite po celých 24 hodín. Po prevzatí do väzby musí byť obvinený oboznámený so svojimi právami a povinnosťami. Obvinený je povinný podľa § 4 ods. 5 zákona o výkone väzby po prijatí do väzby podrobiť sa osobnej prehliadke, lekárskej prehliadke a nevyhnutným hygienickým a protiepidemickým opatreniam. Obvinenému sa tiež odnímu veci, ktoré nemôže mať pri sebe, a uložia sa v ústave, o tom sa vyhotoví záznam. Počas výkonu väzby sa obvinený môže premiestniť len na písomný príkaz prokurátora, súdu alebo sudcu, o čom sa upovedomí rodinný príslušník a obhajca obvineného.

111. Pri umiestňovaní obvinených do ciel sa dbá o to, aby bol zabezpečený účel väzby. Oddelene sa umiestňujú do ciel obvinení muži, ženy, mladiství a obvinení, ktorých trestné veci spolu súvisia. Pre každého obvineného musí byť v cele lôžko s matracom, podhlavníkom a prikrývkou, stolička a skrinka na uloženie osobných vecí. Ďalej musí byť cela vybavená stolíkom, umývadlom a pitnou vodou, splachovacím WC, signalizačným privolávacím zariadením a rozhlasom. Cela musí byť vetrateľná, vykurovateľná, osvetlená denným svetlom a musí v nej byť funkčné elektrické osvetľovacie teleso. Ubytovacia plocha pre obvineného v cele je najmenej 3,5 m². Ak sa v dôsledku mimoriadnych udalostí nadmerne zvýši počet obvinených v ústave, môže sa výmera ubytovacej plochy v cele pre obvineného v odôvodnených prípadoch znížiť na nevyhnutne potrebný čas.

112. Obvinený má právo stykať sa s obhajcom, prijímať a odosielať korešpondenciu, prijímať návštevy (raz za mesiac, mladistvý raz za 14 dní v trvaní 30 min.), nakupovať potraviny, tlač, časopisy, knihy a veci osobnej potreby v ústavnej predajni. Pracovníci zariadení, určených na výkon väzby, v súlade s právnymi predpismi nekontrolujú korešpondenciu osôb tu zadržovaných alebo väznených, registrovaná je však korešpondencia

adresovaná úradom a inštitúciám ako korešpondencia doporučená. Obvinenému sa tiež zabezpečuje právo na poskytovanie duchovnej služby.

113. Obvineným sa poskytuje strava trikrát denne v množstve a akosti, ktorá zodpovedá odporúčaným výživným dávkam. Obvinený má právo na nepretržitý osemhodinový spánok, na vytvorenie podmienok na zabezpečenie osobnej hygieny a právo zúčastňovať sa denne na vychádzkach v určenom otvorenom priestore ústavu po dobu najmenej jednu hodinu. Obvinený má tiež právo na potrebnú zdravotnícku starostlivosť. Ak to umožňujú podmienky ústavu a ak s tým súhlasí obvinený a orgán činný v trestnom konaní, možno obvineného zaradiť do práce.

114. Ustanovenia zákona č. 156/1993 Z. z. o výkone väzby sa vzťahujú i na **výkon väzby mladistvých osôb** s prihliadnutím na ich osobnosť a vek.

115. Na zabezpečenie svojich práv môže obvinený podávať sťažnosti a žiadosti štátnym orgánom, vrátane Výboru OSN proti mučeniu a Európskeho výboru na zabránenie mučenia, neľudského či ponižujúceho zaobchádzania alebo trestania, ktorých odoslanie je ústav povinný bezodkladne zabezpečiť a evidovať. Ak o to obvinený požiada, umožní sa mu rozhovor s riaditeľom ústavu alebo ním povereným príslušníkom zboru, rozhovor sa mu umožní aj s osobou, ktorá vykonáva dozor nad výkonom väzby alebo jeho kontrolu.

116. Obvinený je povinný dodržiavať zákon o výkone väzby, Poriadok výkonu väzby, ústavný poriadok, plniť príkazy a pokyny príslušníkov Zboru väzenskej a justičnej stráže SR, podrobiť sa osobnej prehliadke a lekárskej prehliadke, šetrne zaobchádzať so zverenými vecami a iným majetkom a zachovávať zásady slušného správania a vystupovania voči osobám, s ktorými prichádza do styku.

117. Základným právnym predpisom upravujúcim **výkon trestu odňatia slobody** je zákon č. 59/1965 Zb. o výkone trestu odňatia slobody v znení neskorších predpisov. Podrobnosti upravuje vyhláška Ministerstva spravodlivosti č. 125/1994 Z. z. ktorou sa vydáva Poriadok výkonu trestu odňatia slobody.

118. V súlade s § 1 zákona o výkone trestu odňatia slobody je účelom výkonu trestu odňatia slobody zabrániť odsúdenému v ďalšom páchaní trestnej činnosti a pripravovať ho k tomu, aby viedol riadny život občana. Vo výkone trestu odňatia slobody sa musí rešpektovať prirodzená dôstojnosť ľudskej osobnosti, nesmú byť použité kruté, alebo ľudskú dôstojnosť ponižujúce spôsoby zaobchádzania a trestania. Pri zaobchádzaní s odsúdenými vo výkone trestu odňatia slobody sa využívajú prostriedky osobitných výchovných postupov, kultúrno-osvetovej práce, zamestnávania odsúdených, ustanoveného poriadku a disciplíny v miestach, v ktorých sa trest odňatia slobody vykonáva.

119. Trest odňatia slobody sa vykonáva v nápravnových ústavoch, v nápravnových ústavoch pre mladistvých a vo vojenských nápravnových útvaroch. Nápravnových ústavov a nápravnových útvarov pre mladistvých zriaďuje a zrušuje minister spravodlivosti. Vojenské nápravné útvary zriaďuje a zrušuje minister obrany. Ak to vyžaduje zdravotný stav odsúdeného, trest sa na nevyhnutne potrebný čas vykonáva v osobitnej nemocnici pre obvinených a odsúdených zriadenej Ministerstvom spravodlivosti SR. Ak je ohrozené zdravie alebo život odsúdeného a nemožno mu poskytnúť primeranú liečebnú starostlivosť v ústave alebo nemocnici, trest sa na nevyhnutne potrebný čas

vykonáva v inom zdravotníckom zariadení, pričom odsúdeného stráži Zbor väzenskej a justičnej stráže.

120. Trest odňatia slobody sa vykonáva oddelene podľa pohlavia a oddelene dospelých a mladistvých. V ústavoch sa trest vykonáva diferencovane v troch nápravno-výchovných skupinách. O zaradení odsúdeného do nápravno-výchovnej skupiny rozhoduje súd. Cieľom výkonu trestu v nápravno-výchovných skupinách je, aby menej narušení odsúdení vykonávali trest oddelene od viac nerušených odsúdených.

121. Výkon trestu odňatia slobody je vylúčený u tehotnej ženy a ženy, ktorá sa stará o vlastné dieťa mladšie ako jeden rok. Výkon trestu u žien, ktoré prekročili 60. rok veku, sa vykonáva tak, aby bol výkon trestu primeraný tomuto veku a ich zdravotnému stavu, predovšetkým sú zaradované do osobitných kolektívov.

122. Odsúdenému, ktorému bol udelený výnimočný trest odňatia slobody, nemožno spôsob výkonu trestu zmeniť

123. Podmienky ubytovania odsúdených vo výkone trestu odňatia slobody sú určené v súlade so všeobecnými hygienickými požiadavkami a normami. Ubytovacia plocha v cele pripadajúca na odsúdeného musí byť najmenej 3,5 m². Cely v III. nápravno-výchovnej skupine sú vybavené sociálnym zariadením a umývadlom s pitnou vodou. Ubytovacie priestory ostatných odsúdených sú spravidla vybavené spoločným sociálnym zariadením vrátane umývadla s pitnou vodou. Odievanie musí zodpovedať klimatickým a mikroklimatickým podmienkam a musí dostatočne chrániť zdravie.

124. Odsúdeným sa zabezpečuje osemhodinový spánok, čas potrebný na osobnú hygienu, najmenej jedn hodínová vychádzka a primerané osobné voľno. Odsúdený smie bez obmedzenia prijímať a odosielať korešpondenciu, prijímať návštevy blízkych osôb v rozsahu určenom poriadkom výkonu trestu odňatia slobody, odoberať dennú tlač, a i.

125. Odsúdený smie podľa § 15 zákona o výkone trestu odňatia slobody na uplatnenie svojich práv a oprávnených záujmov podávať sťažnosti a žiadosti príslušným orgánom. Ak o to požiada, umožní sa odsúdenému rozhovor s riaditeľom nápravno-výchovného ústavu. Odsúdený má právo na poskytovanie právnej pomoci právnym zástupcom.

126. Odsúdení sú v súlade s účelom výkonu trestu zaradovaní do práce u vybraných právnických osôb alebo priamo v ústave, pričom sa prihliada na ich zdravotný stav a možnosti využitia ich pracovných schopností. Pracovný čas a pracovné podmienky sú pre odsúdených rovnaké ako pre ostatných zamestnancov. Odsúdený, ktorý nie je uvedeným spôsobom zaradený do práce, sa zaradí na výkon iných prospešných prác v ústave alebo mimo neho, pričom takúto prácu je povinný vykonávať v rozsahu najviac 4 hodiny denne, ak mu v tom nebráni jeho zdravotný stav.

127. Podrobnosti výkonu trestu odňatia slobody upravuje Poriadok výkonu trestu odňatia slobody. Podľa § 3 je účelom zaobchádzania s odsúdenými podporovať a rozvíjať ich pozitívne osobnostné vlastnosti, úctu k iným, sebaúctu, pozitívny vzťah k rodine a zmysel pre zodpovednosť tak, aby sa u nich vytvárali predpoklady na ich zaradenie do občianskeho života, v ktorom by rešpektovali zákony a spoločenskú morálku. Pri zaobchádzaní s odsúdenými sa sleduje aj obmedzenie negatívnych vplyvov výkonu trestu na ich osobnosť.

K tomu účelu realizuje špecializovaný väzenský personál s odsúdenými celý rad edukačných, voľno-časových, terapeutických a pracovných aktivít.

128. Dozor nad zachovávaním zákonnosti v miestach výkonu trestu odňatia slobody vykonáva prokurátor. Za týmto účelom sú orgány Zboru väzenskej a justičnej stráže povinné umožniť mu vstup do všetkých miest, kde sa trest vykonáva a hovoriť s odsúdenými bez prítomnosti tretej osoby a následne vykonať príkazy prokurátora týkajúce sa zachovávania predpisov o výkone trestu, podávať mu potrebné vysvetlenia a predkladať mu písomnosti týkajúce sa výkonu trestu.

129. Navštevovať odsúdených sú oprávnení tiež sudcovia, hovoriť s nimi bez prítomnosti tretej osoby a nazerať do ich osobných spisov a výkazov. Občiansku kontrolu nad výkonom trestu vykonáva Národná rada Slovenskej republiky.

130. Na zaobchádzaní s väznenými osobami sa zúčastňujú aj cirkevné organizácie a záujmové združenia občanov a to najmä tým, že nimi poverení zástupcovia môžu počas výkonu trestu udržiavať s odsúdenými osobné styky a napomáhať pri vytváraní priaznivých podmienok pre ich budúci život po ukončení výkonu trestu. Nápravno-výchovné ústavy tiež môžu v čase pracovného pokoja organizovať spoločné náboženské obrady.

131. Na **výkon trestu u mladistvých odsúdených** sa vzťahujú všeobecné ustanovenia zákona o výkone trestu odňatia slobody, pokiaľ tento právny predpis neustanovuje inak. Trest u mladistvých, ktorí neprekročili 18. rok veku, sa vykonáva vždy oddelene od ostatných odsúdených, a to v nápravno-výchovnom ústave pre mladistvých.

132. Mladiství obvinení v zmysle Poriadku o výkone väzby sú umiestňovaní do ciel oddelene od dospelých obvinených. V odôvodnených prípadoch stanovených týmto poriadkom, najmä z priestorových dôvodov, možno umiestniť v cele mladistvého spoločne s dospelým obvineným, ak je predpoklad, že nebude na mladistvého nepriaznivo vplyvať. Rovnako aj výkon trestu odňatia slobody u mladistvých je podľa zákona o výkone trestu vykonávaný oddelene od dospelých v ústave na výkon trestu pre mladistvých. Súd môže rozhodnúť, že v takýchto ústavoch vykonávajú trest aj mladiství, ktorí už prekročili 18. rok svojho veku. S osobitným dôrazom sa u tejto kategórie odsúdených uplatňujú také spôsoby zaobchádzania, ktoré minimalizujú negatívne účinky izolácie od spoločnosti. Zaobchádzanie sa orientuje najmä na zvyšovanie vedomia zodpovednosti a samostatnosti, na získavanie kvalifikácie a pozitívneho vzťahu k práci, vzdelávanie a rozvíjanie spoločensky prospešnej záujmovej činnosti.

Č l á n o k 11

133. Článkom 17 ods. 2 druhej vety Ústavy je stanovené, že „*nikoho nemožno pozbaviť slobody len pre neschopnosť dodržať zmluvný záväzok*“. Týmto Slovenská republika plne rešpektuje ustanovenie predmetného článku Paktu. Vzhľadom na uvedené je potrebné dodať, že ustanovenia osobitnej časti Trestného zákona nedefinujú, resp. nevymedzujú expresis verbis trestný čin súvisiaci s porušením zmluvných povinností, čím je naplnená podstata citovaného ústavného práva. V tejto súvislosti uvádzame, že následky porušenia zmluvných povinností, či už v rámci občianskoprávných alebo obchodnoprávných vzťahov sú predmetom konkrétnej a špecifickej úpravy záväzkov medzi zmluvnými stranami a závisí od strán aké zmluvné povinnosti si dohodnú v prípade ich porušenia. Avšak ustanovenia tak Obchodného

zákonníka, ako aj Občianskeho zákonníka vymedzujú všeobecné povinnosti, ktorých sa môžu strany domáhať v konaní pred súdom. Medzi tieto patria napr. domáhanie sa splnenia povinností vyplývajúcich zo zmluvy, náhrada škody v prípade porušenia záväzkového vzťahu, odstúpenie od zmluvy v prípadoch stanovených zmluvou alebo zákonom, náhrada škody na veci, rovnako aj požadovanie úrokov z omeškania z nezaplatenej sumy, zmluvná pokuta.

Článok 12

134. Článok 23 Ústavy v odsekoch 1 a 2 zaručuje slobodu pohybu a pobytu. Každý, kto sa oprávnené zdržiava na území Slovenskej republiky, má právo toto územie slobodne opustiť. V článku 23 Ústavy sa v odseku 3 uvádza, že slobody podľa odsekov 1 a 2 tohto článku môžu byť obmedzené zákonom, ak je to nevyhnutné pre bezpečnosť štátu, udržanie verejného poriadku, ochranu zdravia alebo ochranu práv a slobôd iných a na vymedzených územiach aj v záujme ochrany prírody.

135. Cestovanie občanov Slovenskej republiky do zahraničia upravuje **zákon č. 381/1997 Z. z. o cestovných dokladoch**. Podľa § 2 citovaného zákona má občan právo slobodne vycestovať do zahraničia a právo na slobodný návrat do Slovenskej republiky. Podľa § 3 má občan právo na vydanie cestovného dokladu. Odopretie alebo odňatie vydania cestovného dokladu občanovi Slovenskej republiky upravuje § 19 citovaného zákona. Napríklad vydanie cestovného dokladu sa odoprie alebo vydaný cestovný doklad sa odníme občanovi na žiadosť súdu alebo daňového úradu, ak je proti nemu nariadený výkon rozhodnutia pre neplnenie vyživovacej povinnosti alebo finančných záväzkov a výkonu rozhodnutia sa vyhýba alebo ho marí, alebo je dôvodné podozrenie, že tak bude konať.

136. Problematika týkajúca sa pobytu cudzincov je v súčasnosti upravená **zákonom č. 73/1995 Z. z. o pobyte cudzincov na území Slovenskej republiky** v znení neskorších predpisov (ďalej „zákon o pobyte cudzincov“). Uvedený zákon upravuje okrem iného problematiku týkajúcu sa vstupu cudzincov na územie Slovenskej republiky, povoľovania a zákazu ich pobytu, vrátane stanovenia podmienok a postupu pri vyhostení, ako aj úpravu riešenia priestupkov. Problematika pobytu cudzincov patrí do pôsobnosti Úradu hraničnej a cudzineckej polície Prezídia Policajného zboru. Niektoré otázky pobytu cudzincov, týkajúce sa utečencov a odídencov rieši aj Migračný úrad Ministerstva vnútra SR na základe zákona o utečencoch.

137. Cudzincom sa rozumie každý, kto podľa zákonov Slovenskej republiky nie je jej občanom. Pobytom cudzinca na území Slovenskej republiky sa rozumie jeho zdržiavanie sa na území Slovenskej republiky na základe povolenia vydaného podľa zákona o pobyte cudzincov. Cudzincovi sa môže na území Slovenskej republiky povoliť krátkodobý pobyt, dlhodobý pobyt alebo trvalý pobyt.

138. Podľa ustanovenia § 6 ods. 1 zákona o pobyte cudzincov je cudzinec oprávnený zdržiavať sa dlhodobo na území Slovenskej republiky po dobu určenú v povolení na dlhodobý pobyt. Dlhodobý pobyt sa môže povoliť na dobu potrebnú na dosiahnutie jeho účelu, najdlhšie však na dobu jedného roka. Táto doba sa môže na žiadosť cudzinca opakovane predlžovať, najdlhšie však vždy na jeden rok. Dlhodobý pobyt je účelovo viazaný a môže sa

udelit' povolenie na účel zamestnania, štúdia, praxe, stáže, liečenia, zamestnania, podnikania alebo udržania rodinného zväzku cudzincov.

139. Podľa § 7 je cudzinec oprávnený zdržiavať sa trvalo na území Slovenskej republiky na základe povolenia na trvalý pobyt. Povolenie možno udeliť na účel zlúčenia rodiny cudzincovi, ktorý sa zlučuje s manželom – slovenským občanom, alebo s dieťaťom do 18 rokov, ktoré je slovenským občanom alebo ak je to v zahraničnopolitickom záujme Slovenskej republiky.

140. V súčasnej dobe Úrad hraničnej a cudzineckej polície Policajného zboru v spolupráci s Ministerstvom vnútra SR vypracoval návrh nového zákona o pobyte cudzincov a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ktorý je na prerokovaní jednotlivých výborov Národnej rady a posúva sa do druhého čítania plenárnej schôdze parlamentu. Týmto návrhom je zabezpečená implementácia predpisov Európskej únie z oblasti cudzineckého práva dotýkajúcich sa najmä vstupu, pobytu, vyhostenia, zaistenia a priestupkov cudzincov z tretích štátov. Obsahom návrhu zákona sú ustanovenia, ktorými sa zabezpečí osobitný režim voči občanom z členských štátov Európskej únie. Týmto ustanoveniami sa reaguje najmä na uľahčenie a odformalizovanie procesu povoľovania pobytu pre občanov členských štátov Európskej únie. Úplnú kompatibilitu s cudzineckým právom Európskej únie bude možné realizovať až ku dňu vstupu do Európskej únie.

141. Podľa ustanovenia § 12 zákona o pobyte cudzincov zakáže policajný útvar cudzincovi pobyt na území Slovenskej republiky, ak:

- sa v zahraničí alebo na území Slovenskej republiky dopustil konania, ktoré je podľa zákonov SR úmyselným trestným činom,
- nedodrжал podmienky uvedené v § 3 ods. 1 až 3,
- zdržiava sa na území SR bez platného cestovného dokladu,
- uplynula mu doba povoleného dlhodobého pobytu alebo krátkodobého pobytu určená vízom alebo bezvízovou dohodou alebo skončila sa platnosť preukazu na trvalý pobyt a naďalej sa zdržiava na území Slovenskej republiky,
- neoprávnene podniká alebo vykonáva zárobkovú činnosť,
- porušil predpisy o omamných a psychotropných látkach,
- je to nevyhnutné pre bezpečnosť štátu, udržanie verejného poriadku, ochranu života alebo zdravia alebo pre ochranu práv a slobôd iných a na vymedzených územiach aj v záujme ochrany prírody,
- povolenie na pobyt na území Slovenskej republiky získal uvedením nepravdivých alebo neúplných údajov.

142. Policajný útvar môže zakázať pobyt cudzincovi rozhodnutím v správnom konaní, proti ktorému je prípustný riadny aj mimoriadny opravný prostriedok. Ak cudzinec na správnom orgáne nie je úspešný, ochrany svojich práv sa môže domáhať žalobou na príslušnom súde. V súčasnosti je to Najvyšší súd Slovenskej republiky. Cudzinec je na základe rozhodnutia o zákaze pobytu povinný vycestovať do zahraničia v dobe ustanovenej rozhodnutím, najneskoršie však do 30 dní. Cudzincovi, ktorému bol zakázaný pobyt sa nepovolí ďalší vstup na územie Slovenskej republiky alebo pobyt na území Slovenskej republiky najmenej na dobu jedného roka. Ak cudzinec v dobe ustanovenej v rozhodnutí o zákaze pobytu alebo zrušení pobytu z územia Slovenskej republiky nevycestuje a policajný útvar ho opätovne zadrží, rieši ho v súlade s § 14 zákona o pobyte cudzincov (vyhostenie) a § 20 písm. a) zákona o Policajnom zbore (zaistenie pred vyhostením). Takisto postupuje policajný útvar v prípade, ak

je dôvodné podozrenie, že cudzinec z územia SR dobrovoľne na základe rozhodnutia nevycestuje, ale bude mariť výkon rozhodnutia o zákaze pobytu alebo ktorý neoprávnene vstúpi alebo sa neoprávnene zdržiava na území SR. V týchto prípadoch policajný útvar súčasne po vydaní rozhodnutia o zákaze pobytu vydá rozhodnutie o zaistení cudzinca podľa § 20 písm. b) zákona o Policajnom zbore a následne vydá rozhodnutie o jeho vyhostení.

143. Podľa § 16 od. 5 zákona, cudzincovi možno odoprieť vycestovanie z územia Slovenskej republiky, ak je proti nemu v Slovenskej republike:

- nariadený výkon rozhodnutia pre neplnenie vyživovacej povinnosti alebo finančných záväzkov, najmä voči Slovenskej republike,
- vedené trestné stíhanie alebo ktorý nevykonal trest odňatia slobody uložený tuzemským súdom, ak mu trest nebol odpustený alebo výkon trestu nebol premlčaný.

144. Informácie o ustanoveniach upravujúcich vyhostenie cudzincov sú uvedené pri implementácii článku 13 Paktu.

145. V Trestnom zákone je medzi druhmi trestov v § 57a zakotvený aj trest zákazu pobytu, ktorý spočíva v tom, že odsúdený sa nesmie po dobu výkonu tohto trestu zdržiavať na určitom mieste alebo v obvode a na prechodný pobyt na takomto mieste alebo obvode je potrebné povolenie. Súd môže uložiť tento trest za úmyselný trestný čin za účelom zabránenia páchatelovi v ďalšom páchaní trestného činu na určitom mieste, ak to vyžaduje ochrana verejného poriadku, rodiny, zdravia, mravnosti alebo majetku. Tento trest môže byť spojený s primeranými obmedzeniami na to, aby páchatel viedol riadny život. Nemôže sa však vzťahovať na miesto alebo obvod, v ktorom má páchatel trvalý pobyt. Trest zákazu pobytu je možné uložiť súdom samostatne, aj keď tento zákon v osobitnej časti taký trest neustanovuje, ale aj popri inom treste, ktorý ustanovuje tento zákon v osobitnej časti na niektorý trestný čin.

146. Trestný zákon poskytuje právu uvedenému v článku 12 Paktu ochranu aj v rámci jednotlivých skutkových podstát trestných činov, napr. v § 180c zavlčenie vzdušného dopravného prostriedku do cudziny, § 233 zavlčenie do cudziny, § 171a až 171c nedovolené prekročenie štátnej hranice a pod.

147. Podľa § 21 Trestného zákona v platnom znení občan Slovenskej republiky nemôže byť vydaný cudziemu štátu na trestné stíhanie ani na výkon trestu; to neplatí, ak vyhlásená medzinárodná zmluva alebo rozhodnutie medzinárodnej organizácie, ktorými je Slovenská republika viazaná, ustanovuje povinnosť vydať vlastného občana. Toto ustanovenie bolo zmenené novelou Trestného zákona č. 253/2001 Z. z., ktorá nadobudla účinnosť 1. augusta 2001.

148. Slovenská republika je viazaná bilaterálnymi i multilaterálnymi zmluvami, ktoré upravujú vzájomnú pomoc v trestných veciach, z ktorých najdôležitejšie sú Európsky dohovor o vzájomnej pomoci v trestných veciach, Európsky dohovor o vydávaní, Európsky dohovor o odovzdávaní trestného konania, ako aj zmluvy o právnej pomoci vo veciach občianskych, rodinných a trestných.

149. Trestný zákon v dvadsiatej štvrtej hlave upravuje právny styk s cudzinou. Podľa § 375 ustanovenia tejto hlavy sa použijú len vtedy, keď neustanovuje vyhlásená medzinárodná zmluva iný postup, ako aj v prípade žiadosti medzinárodného súdu zriadeného medzinárodnou zmluvou, ktorou je Slovenská republika viazaná, alebo rozhodnutím medzinárodnej organizácie, ktoré je pre Slovenskú republiku záväzné.

150. K odseku 4 článku 12 Paktu Slovensko uvádza, že Ústava v článku 23 ods. 4 zakotvuje: „Každý občan má právo na slobodný vstup na územie Slovenskej republiky. Občana nemožno nútiť, aby opustil vlasť, a nemožno ho vyhostiť.“

Č l á n o k 13

151. Článok 23 odsek 5 Ústavy stanovuje, že „cudzince možno vyhostiť iba v prípadoch ustanovených zákonom.“

152. Trest vyhostenia, ktorý upravuje § 57 Trestného zákona, sa môže uložiť ak to vyžaduje bezpečnosť osôb alebo majetku alebo iný všeobecný záujem, a to jedine páchatelovi, ktorý nie je občanom SR, ani osobou, ktorej bolo priznané postavenie utečenca. Tento trest súd môže uložiť ako samostatný alebo aj popri inom treste. Súdne vyhostenie vykonáva policajný útvar v spolupráci so Zborom väzenskej a justičnej stráže. Výkon súdneho rozhodnutia upravuje Vyhláška Ministerstva spravodlivosti SR č. 135/1994 Z. z. o vyhostovaní osôb, ktorým bol uložený trest vyhostenia.

153. Od súdneho vyhostenia treba odlišovať tzv. administratívne vyhostenie, ktoré vykonáva policajný útvar - konkrétne útvary hraničnej a cudzineckej polície - čiže administratívny orgán, na základe vlastného právoplatného rozhodnutia vydaného v súlade so zákonom o pobyte cudzincov a zákonom č. 71/1967 Zb. o správnom konaní.

154. V § 14 zákona o pobyte cudzincov sú taxatívne vymenované dôvody, za ktorých Policajný útvar vyhostí cudzinca, to znamená, že Policajný útvar vyhostí cudzinca:

- ktorý neoprávnene vstúpi na územie Slovenskej republiky,
 - ktorý sa neoprávnene zdržiava na území Slovenskej republiky alebo
 - ktorému bolo zrušené oprávnenie na dlhodobý pobyt alebo na trvalý pobyt na území Slovenskej republiky, a je dôvodné podozrenie, že dobrovoľne nevycestuje do zahraničia.
- Policajný útvar vyhostí cudzinca, ak mu bol zakázaný pobyt na území Slovenskej republiky podľa tohto zákona a v určenej lehote dobrovoľne nevycestoval do zahraničia.

155. § 15 citovaného zákona zároveň stanovuje prekážky vyhostenia. Cudzinca nemožno vyhostiť z územia Slovenskej republiky do štátu, v ktorom by bol ohrozený jeho život alebo sloboda z dôvodu jeho rasy, náboženstva, národnosti, príslušnosti k určitej sociálnej skupine, alebo pre politické presvedčenie. To neplatí, ak cudzinec svojím konaním ohrozuje bezpečnosť štátu alebo ak bol odsúdený za obzvlášť závažný trestný čin. Cudzinca nemožno vyhostiť do štátu, v ktorom mu bol uložený trest smrti, alebo je predpoklad, že v prebiehajúcom trestnom konaní mu takýto trest môže byť uložený. Takisto nemožno vyhostiť cudzinca do štátu, v ktorom by mu hrozilo mučenie.

156. Pri vykonávaní niektorých ustanovení zákona o pobyte cudzincov, cudzinecká polícia v zmysle zákona o Policajnom zbore /§ 20/ v odôvodnených prípadoch obmedzuje osobnú slobodu cudzinca v tom, že môže byť zaistený ak má byť vyhostený podľa vykonateľného rozhodnutia. V praxi cudzineckej polície sa však najčastejšie vyskytujú prípady, keď sú cudzinci zaistení za účelom zistenia totožnosti, pretože tu vzniká oprávnené podozrenie, hraničiace s istotou, že cudzinec sa na území SR zdržuje neoprávnene. V absolútnej väčšine

cudzinci nemajú žiadne doklady totožnosti a preto takéto zaistenie je nevyhnutné. Cudzinca však možno zaistiť najdlhšie na dobu 30 dní.

157. Cudzinci, ktorí sú zadržaní za neoprávnený pobyt na území Slovenskej republiky a nie je možné pri zaistení zistiť ich totožnosť, sú umiestňovaní na Útvar policajného zaistenia v Medveďove, ktorý bol na tento účel zriadený. Podmienky pobytu v tomto útvere sú v súlade so základnými ľudskými právami a počas doterajšej činnosti tohto útvaru neboli monitorované žiadne porušenia týchto práv.

158. Práva a podmienky, ktoré vyžaduje článok 13 Paktu, sa zo strany cudzincov veľmi často uplatňujú formou podania odvolania proti rozhodnutiu orgánov cudzineckej polície o zrušení oprávnenia na pobyt na území SR. V tomto prípade sa postupuje v zmysle zákona č. 71/1967 Zb. o správnom konaní, z ktorého odvolaciemu orgánu vyplýva povinnosť preskúmať celé konanie, ktoré predchádzalo odvolaniu v celom rozsahu. Tak isto je umožnené dať sa zastupovať na základe splnomocnenia inou osobou, čo je v plnej miere využívané. V niekoľkých prípadoch sa odvolaniami cudzincov zaoberal aj Najvyšší súd SR, ale porušenie základných ľudských práv nebolo doposiaľ konštatované aj keď rozhodnutia orgánov cudzineckej polície boli zrušené. Vyskytujú sa prípady vyhostenia cudzincov pred uplatnením vyššie uvedených práv, avšak iba vtedy, ak je to odôvodnené v záujme verejného poriadku alebo záujmami národnej bezpečnosti. V týchto prípadoch však možno konštatovať aj určitú neskúsenosť pracovníkov cudzineckej polície pri posudzovaní ohrozenia chránených záujmov v zmysle doby, počas ktorej musí cudzinec opustiť územie Slovenskej republiky. Zákon č. 73/1995 Z.z. o pobyte cudzincov na území SR ustanovuje, že cudzincovi, ktorému bolo zrušené oprávnenie na pobyt sa môže určiť na vycestovanie do zahraničia primeraná, najdlhšie však 30-dňová lehota. Niekedy sa zo strany orgánov cudzineckej polície neprihliada na objektívne osobné záujmy cudzinca vzhľadom na jeho dĺžku pobytu na území SR, jeho osobných alebo rodinných záujmov a je mu určená neprimerane krátka lehota na vycestovanie.

159. Pre informáciu Výboru uvádza SR prehľad počtu osôb so zákazom pobytu na území Slovenskej republiky podľa druhu vyhostenia:

Obdobie	Súdne vyhostenie	Administratívne vyhostenie	Spolu
1999	51	1008	1059
2000	53	578	631
k 23.11.2001	53	377	430
Spolu	157	1963	2120

160. Slovenská republika na záver toho článku uvádza, že je zmluvnou stranou Dohovoru OSN o právnom postavení utečencov a Protokolu týkajúceho sa právneho postavenia utečencov, ktoré boli publikované v Zbierke zákonov SR oznámením Ministerstva zahraničných vecí SR č. 319/1996 Z. z.

Nezávislosť a nestrannosť súdnictva

161. V zmysle článku 141 ods. 1 a 2 Ústavy „v Slovenskej republike vykonávajú súdnictvo nezávislé a nestranné súdy. Súdnictvo sa vykonáva na všetkých stupňoch oddelene od iných štátnych orgánov.“

162. Sústavu súdov tvoria Najvyšší súd Slovenskej republiky a ostatné súdy - a to všeobecné a vojenské. Všeobecné súdy tvorí 8 krajských a 55 okresných súdov, ktoré rozhodujú v občianskoprávných a trestnoprávných veciach a zároveň preskúmajajú aj zákonnosť rozhodnutí orgánov verejnej správy a zákonnosť rozhodnutí, opatrení alebo iných zásahov orgánov verejnej moci, ak tak ustanoví zákon. Vojenské tvorí vyšší vojenský súd a 3 vojenské obvodové súdy, ktoré rozhodujú o všetkých trestných veciach príslušníkov ozbrojených síl a ozbrojených zborov, vojnových zajatcov a ďalších osôb, o ktorých to ustanovuje zákon. V súčasnosti pôsobí v Slovenskej republike 1240 sudcov.

163. **V súvislosti s odporúčaniami v bodoch č. 12 a 18 Záverečného komentára Výboru**, ktoré sa týkajú menovania sudcov uvádzame, že Slovenská republika prijala viaceré právne zmeny v záujme posilniť dodržiavanie princípu nezávislosti a nestrannosti súdnictva.

164. Ústavným zákonom č. 90/2001 Z. z., čiže už niekoľkokrát citovanou novelou Ústavy, bola článkom 141a vytvorená Súdna rada Slovenskej republiky. Súdna rada sa skladá z 18 členov. Jej predsedom je predseda Najvyššieho súdu Slovenskej republiky. Ďalšími členmi sú:

- ôsmi sudcovia volení a odvolávaní sudcami SR,
- traja členovia volení a odvolávaní NR SR,
- traja členovia vymenúvaní a odvolávaní prezidentom SR a
- traja členovia vymenúvaní a odvolávaní vládou SR.

Funkčné obdobie členov Súdnej rady je päť rokov a tú istú osobu možno zvoliť alebo vymenovať najviac v dvoch po sebe nasledujúcich obdobiach. Na prijatie jej uznesenia je potrebný nadpolovičný súhlas väčšiny všetkých jej členov.

165. Do pôsobnosti Súdnej rady v zmysle článku 141a Ústavy patrí:

- predkladať prezidentovi SR návrhy kandidátov na vymenovanie, ako aj odvolanie sudcov,
- rozhodovať o pridelení a preložení sudcov,
- predkladať prezidentovi SR návrhy na vymenovanie predsedu a podpredsedu Najvyššieho súdu SR a návrhy na ich odvolanie,
- predkladať vláde SR návrhy kandidátov na sudcov, ktorí by mali pôsobiť za SR v medzinárodných súdnych orgánoch,
- voliť a odvolávať členov disciplinárnych senátov a voliť a odvolávať predsedov disciplinárnych senátov,
- vyjadrovať sa k návrhu rozpočtu súdov SR pri zostavovaní návrhu štátneho rozpočtu,
- ďalšia pôsobnosť, ak tak ustanoví zákon⁶.

⁶ V súčasnosti návrh zákona o Súdnej rade Slovenskej republiky pripravuje Ministerstvo spravodlivosti SR za účelom predloženia do ďalšieho legislatívneho procesu, ktorý vymedzí spôsob ustanovenia sudcov do Súdnej rady SR, ďalšiu pôsobnosť Súdnej rady SR, ako aj jej organizačné zabezpečenie.

166. **V súvislosti s odporúčaniami v bodoch č. 12 a č. 18** informujeme, že citovanou novelou Ústavy, ktorej niektoré časti nadobudli účinnosť 1. júla 2001 **došlo k výraznej zmene v oblasti vymenúvania sudcov**. Podľa novej právnej úpravy sudcov už nevolí Národná rada (parlament) na návrh vlády. Sudcov vymenúva a odvoláva prezident Slovenskej republiky, pričom návrhy kandidátov na vymenovanie sudcov a návrhy na odvolanie sudcov predkladá Súdna rada Slovenskej republiky. Sudcovia sú podľa novely Ústavy vymenovaní bez akéhokoľvek časového obmedzenia. Za sudcu je môže byť podľa článku 145 ods. 2 Ústavy vymenovaný občan Slovenskej republiky, ktorý je voliteľný do Národnej rady, dosiahol vek 30 rokov a má vysokoškolské právnické vzdelanie, čím sa odstránila tzv. skúšobná doba sudcov na štyri roky. Predsedu a podpredsedu Najvyššieho súdu SR vymenúva na návrh Súdnej rady zo sudcov Najvyššieho súdu Slovenskej republiky prezident Slovenskej republiky na päť rokov. Tá istá osoba môže byť vymenovaná za predsedu alebo podpredsedu Najvyššieho súdu najviac v dvoch po sebe nasledujúcich obdobiach.

167. Podľa článku 147 Ústavy prezident Slovenskej republiky odvolá sudcu, resp. má povinnosť sudcu odvolať na návrh Súdnej rady ak:

- na základe právoplatného odsudzujúceho rozsudku za úmyselný trestný čin,
- ak bol právoplatne odsúdený za trestný čin a súd nerozhodol v jeho prípade o podmienenečnom odložení výkonu trestu odňatia slobody,
- na základe rozhodnutia disciplinárneho senátu pre čin, ktorý je nezlučiteľný s výkonom funkcie sudcu,
- ak zanikla jeho voliteľnosť do Národnej rady.

168. Rovnaké dôvody odvolania sa vzťahujú aj na odvolanie predsedu alebo podpredsedu Najvyššieho súdu Slovenskej republiky pred uplynutím ich funkčného obdobia. Prezident SR na návrh Súdnej rady môže odvolať sudcu, a teda nemusí, podľa článku 147 ods. 2 Ústavy vtedy, ak mu zdravotný stav dlhodobo nedovoľuje, najmenej počas jedného roka, riadne vykonávať sudcovské povinnosti alebo ak dosiahol vek 65 rokov. Sudca sa v zmysle článku 146 Ústavy môže svojej funkcie vzdať, a to písomným oznámením prezidentovi SR.

169. Právny poriadok Slovenskej republiky odlišuje menovanie do funkcií sudcov prezidentom SR od menovania sudcov ministrom spravodlivosti do súdnych funkcií, a to do funkcií predsedov a podpredsedov krajských a okresných súdov podľa § 39 zákona č. 335/1991 Zb. o súdoch a sudcoch v znení neskorších prepisov (ďalej „zákon o súdoch a sudcoch“). Prostredníctvom týchto súdnych funkcionárov je zabezpečený výkon štátnej správy súdov v rozsahu ustanovenom zákonom č. 80/1992 Zb. o sídlach a obvodoch súdov Slovenskej republiky, štátnej správe súdov, vybavovaní sťažností a voľbách prísediacich v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o štátnej správe súdov“). V tejto súvislosti je potrebné uviesť, že minister spravodlivosti za účelom demokratizácie súdnictva, ako aj posilnenia súdnej moci roku 1998 uvoľnil z funkcií všetkých predsedov a podpredsedov krajských a okresných súdov a po uskutočnení tajných volieb súdnych funkcionárov začiatkom roka 1999 vymenoval predsedov a podpredsedov krajských a okresných súdov na základe návrhov predložených zhromaždením sudcov, sudcovskými radami a Združením sudcov Slovenska. Títo súdni funkcionári sú na svoju žiadosť uvoľnení z funkcie v súlade s § 50 zákona o súdoch a sudcoch. Podľa tohto ustanovenia môže byť súdny funkcionár uvoľnený z tejto funkcie aj orgánom, ktorý ho do tejto funkcie vymenoval, teda ministrom spravodlivosti.

170. K posilneniu princípu nezávislosti a nestrannosti súdnictva nepochybne prispieva aj vytvorenie sudcovských rád ako samosprávnych orgánov súdov, ktoré pôsobia pri krajských súdoch, Vyššom vojenskom súde a Najvyššom súde Slovenskej republiky ako poradné orgány predsedov týchto súdov pri výkone štátnej správy. Rovnako v súčasnosti § 58a tohto zákona ustanovuje pôsobenie, ako aj úlohy Rady sudcov Slovenskej republiky⁷, ktorá je koordinačným orgánom sudcovských rád a zároveň orgánom, ktorý sa podieľa na štátnej správe súdov v rozsahu a spôsobom upraveným novoprijatým zákonom č. 385/2000 Z. z. o sudcoch a prísediacich a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len „zákon o sudcoch a prísediacich“), ktorý nadobudol účinnosť od 1. januára 2001⁸. Takto vytvorené sudcovské rady a Rada sudcov Slovenskej republiky vystupujú na ochranu práv a oprávnených záujmov sudcov a v zmysle tohto zákona sa vyjadrujú k jednotlivým aspektom (napr. dočasné pridelenie sudcu, hodnotenie sudcu, výberové konanie na obsadenie voľného miesta sudcu, preskúmanie písomného vyhlásenia a majetkového priznania, atď.), ktoré budú súvisieť s prijatím ďalších rozhodnutí. V prípade, ak neposkytnú potrebné vyjadrenie alebo rozhodnutie, postupuje sa ďalej bez neho, s výnimkou prípadov pridelenia sudcov na Najvyšší súd SR, preloženia sudcu na iný súd alebo ustanovenia do vyššej sudcovskej funkcie.

171. V súlade s platným právnym poriadkom Slovenskej republiky sú sudcovia pri výkone svojej funkcie nezávislí a viazaní len Ústavou a zákonom, ďalej medzinárodnou zmluvou podľa článku 7 ods. 2⁹ a 5, zákonom, nálezom Ústavného súdu Slovenskej republiky a za podmienok ustanovených zákonom aj právnym názorom súdu vyššieho stupňa. Zákon o súdoch a sudcoch zakotvuje zásadu sudcovskej imunity, t.j., že za činy spáchané pri výkone svojej funkcie alebo v jej súvislosti možno sudcu trestne stíhať alebo vziať do väzby len so súhlasom orgánu, ktorý ich vymenoval alebo zvolil. Novela Ústavy, ako aj zákon o sudcoch a prísediacich posilnil postavenie sudcov zakotvením zásady nepreložiteľnosti sudcu okrem prípadov, ak s preložením sudcu súhlasí alebo, ak sa tak činí na základe rozhodnutia disciplinárneho senátu. Tieto právne predpisy upravujú aj zásadu nezlučiteľnosti výkonu funkcie sudcu, resp. taxatívne vymedzujú prípady tejto nezlučiteľnosti, a zakotvujú princíp apolitickosti sudcov, t.j. povinnosť vymenovaného sudcu vzdať sa členstva v politickej strane alebo politickom hnutí ešte pred zložením sľubu.

172. **K odporúčaniu v bode 20. Záverečného komentára Výboru** Slovensko uvádza, že problematika právomoci vojenských súdov nad civilnými osobami bude zmenená v rámci pripravovanej rekonštrukcie trestného práva procesného

Právo na spravodlivý súdny proces, rovnosť pred súdom, verejnosť pojednávania

173. Právny poriadok Slovenskej republiky garantuje a plne rešpektuje všetky práva obsiahnuté v článku 14 Paktu a súčasne poskytuje právne prostriedky na ich zabezpečenie. Podľa článku 46 ods. 1 Ústavy *„Každý sa môže domáhať zákonom ustanoveným postupom*

⁷ V súlade s pripravovaným návrhom zákona o Súdnej rade SR sa predpokladá zrušenie Rady sudcov SR a presunutie jej kompetencií na Súdnu radu SR.

⁸ S výnimkou niektorých ustanovení týkajúcich sa prehlbovania a zvyšovania kvalifikácie sudcu (účinnosť nadobudnú 1. januára 2002), ako aj ustanovení, ktoré upravujú platové pomery sudcov (účinnosť nadobudnú 1. januára 2003).

⁹ Článok 7 ods. 2 Ústavy: „Slovenská republika môže medzinárodnou zmluvou, ktorá bola ratifikovaná a vyhlásená spôsobom ustanoveným zákonom, alebo na základe takej zmluvy preniesť výkon časti svojich práv na Európske spoločenstvá a Európsku úniu. Právne záväzné akty Európskych spoločenstiev a Európskej únie majú prednosť pred zákonmi Slovenskej republiky. Prevzatie právne záväzných aktov, ktoré vyžadujú implementáciu, sa vykoná zákonom alebo nariadením vlády podľa čl. 120 ods.2.“

svojho práva na nezávislom a nestrannom súde a v prípadoch ustanovených zákonom na inom orgáne Slovenskej republiky.“

174. Článok 47 ods. 3 Ústavy garantuje rovnosť postavenia všetkých účastníkov konania pred súdmi, inými štátnymi orgánmi alebo orgánmi verejnej správy od začiatku konania. Zásada rovnosti účastníkov konania je opätovne upravená v § 7 ods. 1 zákona o súdoch a sudcoch, v zmysle ktorej všetci sú si rovní pred zákonom a súdom a v § 18 Občianskeho súdneho poriadku, ktorý hovorí, že účastníci majú v občianskom súdnom konaní rovnaké postavenie. Majú právo konať pred súdom vo svojej materčine. Súd je povinný zabezpečiť im rovnaké možnosti na uplatnenie svojich práv. Zásada rovnosti účastníkov konania sa dôsledne uplatňuje aj v trestnom konaní.

175. Článok 48 ods. 2 Ústavy upravuje právo každého, aby sa jeho vec verejne prerokovala bez zbytočných prietáhov a v jeho prítomnosti, a aby sa mohol vyjadriť ku všetkým vykonávaným dôkazom. V súlade s § 10 ods. 2 Trestného poriadku môže byť verejnosť vylúčená pri hlavnom pojednávaní a verejnom zasadnutí o odvolaní, len ak by verejné prejednávanie veci ohrozilo tajomstvo chránené osobitným zákonom, nerušený priebeh konania alebo mravnosť alebo bezpečnosť alebo iný dôležitý záujem svedkov.

176. V článku 142 ods. 3 Ústavy sa ustanovuje, že *“rozsudky sa vyhlasujú v mene Slovenskej republiky a vždy verejne.*“

Prezumpcia nevinny

177. Podľa článku 50 ods. 2 Ústavy *„každý proti komu sa vedie trestné konanie, považuje sa za nevinného, kým súd nevysloví právoplatným odsudzujúcim rozsudkom jeho vinu.“* Citované ústavné právo tvorí jednu zo základných zásad trestného konania, z ktorého vyplýva, že obvinený nie je povinný dokazovať svoju nevinu. Táto úloha spočíva na orgánoch činných v trestnom konaní, aby dokázali z úradnej povinnosti všetky skutočnosti, ktoré svedčia v prospech obvineného, ako aj tie, ktoré sú dôležité pre rozhodnutie vo veci samej.

178. Slabšia formulácia zásady prezumpcie nevinny je obsiahnutá v ustanovení § 2 ods. 2 Trestného poriadku, podľa ktorého *dokiaľ právoplatným odsudzujúcim rozsudkom nie je vyslovená vina, nemožno na toho proti komu sa vedie trestné konanie hľadiť ako by bol vinný.*

179. Zo zásady prezumpcie nevinny vyplývajú nasledovné pravidlá:

- obvinený nenesie žiadne dôkazné bremeno a nie je povinný dokazovať svoju nevinu, sú to orgány činné v trestnom konaní, ktoré musia dokázať všetky skutočnosti potrebné pre rozhodnutie o vine, obvinený má právo uvádzať okolnosti a dôkazy o nich svedčiace k jeho obhajobe a touto obhajobou sa musia orgány činné v trestnom konaní zaoberať, obvinený (obžalovaný) nesmie byť k výpovedi alebo k priznaniu nijakým spôsobom donucovaný
- pravidlo „in dubio pro reo“, na základe ktorého sa v prípade pochybností o vine obvineného rozhodne v jeho prospech. V tejto súvislosti uvádzame, že podľa § 172 ods. 1 Trestného poriadku sa trestné stíhanie zastaví, ak nie je dokázané, že skutok spáchal obvinený. Rovnako v súlade s § 226 Trestného poriadku súd oslobodí obžalovaného spod obžaloby, ak nebolo dokázané, že tento skutok spáchal obžalovaný. To znamená, že súd vynesie odsudzujúci rozsudok len ak je preukázaná vina obžalovaného.

- pravidlo „nedokázaná vina má rovnaký význam ako dokázaná nevina“.

180. Určité ohrozenie prezumpcie neviny je často spôsobované masmédiami, ktoré nezriedka označujú podozrivého zo spáchania trestného činu za páchatel'a nerešpektujúc pritom princíp prezumpcie neviny. Rovnako aj verejnosť má tendenciu nerozlišovať medzi väzbou a výkonom trestu odňatia slobody a vníma rozhodnutie o väzbe ako výrok o vine.

Minimálne záruky v trestnom konaní

181. Podľa článku 50 ods. 3 Ústavy „*obvinený má právo, aby mu bol poskytnutý čas a možnosť na prípravu obhajoby, a aby sa mohol obhajovať sám alebo prostredníctvom obhajcu.*“

182. Citované ústavné právo je vymedzené ako jedna z hlavných zásad trestného konania v § 2 ods. 13 Trestného poriadku, na základe ktorého ten proti komu sa trestné konanie vedie, musí byť v každom období konania poučený o právach umožňujúcich mu plné uplatnenie obhajoby a o tom, že si tiež môže zvoliť obhajcu, všetky orgány činné v trestné konaní sú povinné umožniť mu uplatnenie jeho práv.

183. Obvinený má podľa § 33 ods. 1 Trestného poriadku právo vyjadriť sa ku všetkým skutočnostiam, ktoré sa mu kladú za vinu, a k dôkazom o nich, nie je však povinný vypovedať. Môže uvádzať okolnosti a dôkazy slúžiace na jeho obhajobu, robiť návrhy a podávať žiadosti a opravné prostriedky. Má právo zvoliť si obhajcu a s ním sa radiť aj počas úkonov vykonávaných orgánom činným v trestnom konaní. S obhajcom sa však v priebehu svojho výsluchu nemôže radiť o tom, ako vypovedať na už položenú otázku. Môže žiadať, aby bol vyslúchaný za účasti svojho obhajcu a aby sa obhajca zúčastnil aj na iných úkonoch prípravného konania. Ak je vo väzbe alebo vo výkone trestu odňatia slobody, môže s obhajcom hovoriť bez prítomnosti tretej osoby. Uvedené práva prislúchajú obvinenému aj vtedy, ak je pozbavený spôsobilosti na právne úkony alebo ak je jeho spôsobilosť na právne úkony obmedzená.

184. Ústava zakotvuje v článku 47 ods. 4, že každý kto vyhlási, že neovláda jazyk, v ktorom sa vedie konanie má právo na tlmočníka.¹⁰ Navyše podľa ustanovenia § 2 ods. 14 Trestného poriadku je každý oprávnený používať pred orgánmi činnými v trestnom konaní svoj materinský jazyk. V takomto prípade sa priberie tlmočník v súlade s ustanovením § 28 Trestného poriadku, ktorý je jednou z osôb zúčastnených na konaní. Nepribratie tlmočníka je skrátením práva na obhajobu. Takéto pochybenie môže byť preto dôvodom vrátenia veci prokurátorovi na došetrenie podľa § 188 ods. 1 písm. e) Trestného poriadku. Ak je obvinený hluchonemý, je potrebné ho považovať podľa § 28 Trestného poriadku za osobu, ktorá neovláda jazyk, v ktorom sa konanie vedie. V takýchto prípadoch je potrebné pribrať tlmočníka ústnych prejavov v styku s hluchonemými osobami.

185. Významným právom obvineného je právo zvoliť si obhajcu a radiť sa s ním počas úkonov vykonávaných orgánom činným v trestnom konaní. Toto právo je pre zárukou

¹⁰ Postavenie tlmočníkov upravuje zákon č. 36/1967 Zb. o znalcoch a tlmočníkoch v znení neskorších predpisov. Tlmočník je osoba zapísaná v zozname tlmočníkov. Tlmočníkov vymenúva minister spravodlivosti alebo predseda krajského súdu v rozsahu, v ktorom ho minister spravodlivosti poveril. Zoznamy tlmočníkov vedú krajské sudy, v obvode ktorých má tlmočník trvalé bydlisko.

nezávislého, ničím neovplyvneného pôsobenia obhajcu v trestnom konaní. Pokiaľ si obvinený obhajcu nezvolí, môže mu ho zvoliť zákonný zástupca a pokiaľ tak nespraví ani ten, môže mu ho zvoliť jeho príbuzný v priamom pokolení, t.j. súrodenec, osvojiteľ, osvojenec, manžel, druh, ako aj zúčastnená osoba. Ak je obvinený pozbavený spôsobilosti na právne úkony alebo jeho spôsobilosť na právne úkony je obmedzená, môžu tak spraviť tieto osoby aj proti jeho vôli. Obvinený si môže namiesto obhajcu, ktorý mu bol ustanovený, resp. zvolený osobou na to oprávnenou, zvoliť obhajcu iného. Môže si dokonca zvoliť iného obhajcu namiesto toho, ktorého si zvolil sám. Obvinení môže mať v tej istej veci aj viac obhajcov. Túto možnosť využívajú obvinení v skutkovo zložitejších veciach.

186. Aby právo na obhajobu nebolo závislé na finančnej situácii obvineného, má nemajetný obvinený podľa § 33 ods. 2 Trestného poriadku právo na bezplatnú obhajobu alebo na obhajobu za zníženú odmenu. Všetky orgány činné v trestnom konaní sú povinné vždy obvineného o jeho právach poučiť a poskytnúť mu plnú možnosť na ich uplatnenie. Ide o všeobecnú zásadu, ktorá platí tak v prípade nutnej obhajoby (§ 36 a nasl. Trestného poriadku), zvoleného obhajcu (§ 37 Trestného poriadku), ako aj ustanoveného obhajcu (§ 38 a nasl. Trestného poriadku). Z uvedeného vyplýva, že znepokojenie **Výboru uvedeného v odporúčaní v bode 19. Záverečného komentára**, spočívajúce v tom, že "sa nezdá byť zaručené (právo na bezplatnú právnu pomoc) vo všetkých prípadoch, ale len v prípadoch, pre ktoré je maximálna trestná sadzba nad päť rokov odňatia slobody" vzniklo nedorozumením, spôsobeným zrejme nevhodne zvolenou formuláciou textu vo Východiskovej správe k tomuto Paktu.

187. Za určitých okolností presne špecifikovaných v Trestnom poriadku musí mať obvinený obhajcu. Podľa § 36 ods. 1 - 4 obvinený musí mať obhajcu už v prípravnom konaní

- ak je vo väzbe, vo výkone trestu odňatia slobody alebo na pozorovaní v zdravotníckom ústave,
- ak je nesvojprávny,
- ak ide o konanie proti mladistvému, alebo
- ak ide o konanie proti ušlému,
- ak to považuje súd a v prípravnom konaní vyšetrovateľ alebo prokurátor za nevyhnutné, najmä preto, že so zreteľom na telesné alebo duševné chyby obvineného majú pochybnosti o jeho spôsobilosti náležite sa obhajovať,
- ak sa koná o trestnom čine, na ktorý zákon ustanovuje trest odňatia slobody, ktorého horná hranica prevyšuje päť rokov,
- v konaní o vydanie do cudziny a v konaní, pri ktorom sa rozhoduje o uložení ochranného liečenia s výnimkou ochranného protialkoholického liečenia.

V uvedených prípadoch nutnej obhajoby sa obvinenému určí lehota na zvolenie si obhajcu. Ak si obvinený nezvolí obhajcu v určenej lehote, obhajca sa mu dobu, po ktorú trvajú dôvody nutnej obhajoby bez meškania ustanoví.

188. Ak je obvinený vzatý do väzby musí mať obhajcu už od okamihu vzatia do väzby a to bez ohľadu na to akú sadzbu ustanovuje Trestný zákon za trestný čin, pre ktorý je stíhaný. Je tomu tak preto, lebo je nepochybné, že napríklad obvinený, ktorý je stíhaný na slobode, má pre svoju obhajobu lepšie predpoklady než obvinený, ktorý je vo väzbe. Vo všetkých týchto prípadoch musí mať obvinený obhajcu bez ohľadu na fakt či si to praje alebo nie.

189. Ak nejde o prípady nutnej obhajoby, Trestný poriadok ponecháva výlučne na vôli obvineného, či si zvolí obhajcu a kedy tak spraví. Je teda len vecou obvineného, či

splnomocní obhajcu na zastupovanie hned' po začatí trestného stíhania vznesením obvinenia, pri oboznamovaní sa s výsledkami vyšetrovania, na hlavnom pojednávaní alebo na verejnom zasadnutí o odvolaní.

190. Novelou Trestného poriadku vykonanou zákonom č. 366/2000 Z.z. bol do nášho trestného procesu zavedený inštitút náhradného obhajcu (§40a Trestného poriadku). Ustanovenie náhradného obhajcu popri zvolenom alebo ustanovenom obhajcovi prichádza do úvahy vtedy, ak je dôvodná obava, že by mohlo byť zmarené nariadené hlavné pojednávanie alebo verejné zasadnutie o odvolaní pre neprítomnosť ustanoveného alebo zvoleného obhajcu. Náhradný obhajca má rovnaké práva a povinnosti ako obhajca zvolený alebo ustanovený, na hlavnom pojednávaní alebo verejnom zasadnutí ich však môže vykonávať iba v prípade neúčasti zvoleného alebo ustanoveného obhajcu.

191. O práve zvoliť si obhajcu, ako aj o možnosti bezplatnej obhajoby je v praxi poučovaný každý obvinený, je to súčasť jeho zákonného poučenia okamihom vznesenia obvinenia. V súlade s § 163 ods. 1 Trestného poriadku má obvinený tiež právo žiadať vyšetrovateľa o odklad svojho prvého výsluchu na účely prípravy obhajoby, o ktorom na primerane dlhú dobu okamžite vyšetrovateľ musí rozhodnúť. Podľa § 165 Trestného poriadku je obhajca už od vznesenia obvinenia oprávnený byť prítomný pri všetkých vyšetrovacích úkonoch a využívať všetky svoje oprávnenia, ktoré mu vyplývajú z Trestného poriadku. Okrem prípadu nutnej obhajoby sa obvinený môže tohto práva vzdať.

Trestné konanie proti mladistvým

192. Mladistvým sa rozumie osoba, ktorá dovŕšila 15. rok veku a nedosiahla 18. rok veku. Trestný poriadok upravuje konanie proti mladistvým ako osobitný spôsob konania podľa prvého oddielu XIX. hlavy a obsahuje vo svojej podstate „nadštandardné“ postupy pre tento druh konania oproti ostatným páchatelom.

193. V zmysle tejto úpravy musí mať mladistvý od vznesenia obvinenia obhajcu. V zmysle ustanovenia § 301 Trestného poriadku „v konaní proti mladistvému treba dbať na to, aby sa vyšetrovanie, tak i rozhodovanie zverovalo osobám, ktorých životné skúsenosti a znalosť otázok súvisiacich s výchovou mládeže zaručujú splnenie výchovného účelu konania. Orgány činné v trestnom konaní postupujú v najužšej spolupráci so zariadeniami psychiatrickej starostlivosti. K vyšetreniu duševného stavu mladistvého sa priberie spravidla znalec z odboru detskej alebo dorastovej psychiatrie.“ Ak to vyžaduje prospech mladistvého, môže príslušný súd postúpiť vec súdu, v obvode ktorého mladistvý býva, alebo súdu, na ktorom z iných dôvodov je vykonanie trestného konania so zreteľom na mladistvého najúčelnejšie. Spoločné konanie proti mladistvému a osobe staršej než osemnásť rokov možno vykonať len výnimočne, ak je to potrebné pre všestranné a objektívne objasnenie veci alebo ak sú pre to iné dôležité dôvody.

194. Pokiaľ ide o väzbu mladistvého v zmysle § 293 Trestného poriadku aj keď jestvujú väzobné dôvody podľa § 67 Trestného poriadku, smie byť mladistvý vzatý do väzby iba vtedy, keď nemožno účel väzby dosiahnuť ináč.

195. Hlavné pojednávanie nemožno konať v neprítomnosti mladistvého. Podľa § 297 ods. 2 Trestného poriadku treba upovedomiť o hlavnom pojednávaní a verejnom zasadnutí aj orgán poverený starostlivosťou o mládež. Prokurátor musí byť i na verejnom zasadnutí vždy prítomný. Na hlavnom pojednávaní a verejnom zasadnutí proti mladistvému

- súd vylúči verejnosť aj vtedy, ak je to na prospech mladistvého,
- predseda senátu môže mladistvému prikázať, aby sa pri niektorej časti hlavného pojednávania alebo verejného zasadnutia vzdialil z pojednávacej siene, ak je obava, že by táto časť konania mohla nepriaznivo pôsobiť na jeho mravný vývoj, po návrate mladistvého do pojednávacej siene mu oznámi podstatný obsah pojednávania konaného za jeho neprítomnosti, aby sa mohol k nemu vyjadriť,
- zástupca orgánu povereného starostlivosťou o mládež má právo robiť návrhy a dávať vyslúchaným otázky, slovo na záverečnú reč mu patrí po mladistvom.

Právo na preskúmanie dôkazov a rozsudku vyšším súdom

196. Proti každému neprávoplatnému rozsudku súdu prvého stupňa je možné podať **odvolanie**, ktoré má odkladný účinok. Odvolanie sa podáva na súde, proti ktorého rozsudku smeruje, a to do osem dní od doručenia odpisu rozsudku. V odvolaní môžu byť predložené nové skutočnosti a dôkazy. Výkon súdnictva je v Slovenskej republike dvojstupňový. O odvolaní proti rozsudku okresného súdu rozhoduje krajský súd a proti rozsudku krajského súdu rozhoduje Najvyšší súd Slovenskej republiky. Proti právoplatnému rozsudku súdu prvého stupňa nie je prípustný žiadny riadny opravný prostriedok. Po nadobudnutí právoplatnosti rozsudku súdu možno dosiahnuť zmenu len prostredníctvom mimoriadneho opravného prostriedku po splnení podmienok stanovených zákonom. Medzi tieto patrí obnova konania podľa § 277 a nasl. Trestného poriadku alebo sťažnosť pre porušenie zákona podľa § 266 a nasl. Trestného poriadku.

197. **Obnova konania** ako mimoriadny opravný prostriedok prichádza do úvahy vtedy, ak je právoplatné rozhodnutie v rozpore so skutkovým stavom veci, pretože dodatočne vyšli najavo skutočnosti alebo dôkazy, ktoré v pôvodnom konaní orgánu činného v trestnom konaní neboli známe, a teda ani v právoplatnom rozhodnutí nemohli byť hodnotené. Návrh na povolenie obnovy konania sa podáva na súd, ktorý rozhodoval ako súd prvého stupňa. Je potrebné zdôrazniť, že v konaní o povolenie obnovy konania neplatí revízný princíp, súd je oprávnený zaoberať sa len tými výrokmi, u ktorých sa navrhovateľ povolenia obnovy konania domáha. Rozhodnutie o návrhu na povolenie obnovy zásadne nesmie prekročiť rámec návrhu s výnimkou rešpektovania princípu tzv. *beneficium cohaesionis*, v zmysle ktorého sa rozsudok zmení aj v prospech tej osoby, ktorá návrh na obnovu konania nepodala, ak je jej na prospech dôvod, pre ktorý bol zmenený rozsudok v prospech osoby, ktorá návrh na obnovu konania podala. V prospech obvineného môžu návrh na povolenie obnovy konania podať okrem obvineného aj všetky ostatné osoby, ktoré by mohli podľa § 280 ods. 2 a 3 Trestného poriadku podať v jeho prospech odvolanie. V neprospech obvineného môže podať návrh na povolenie obnovy konania iba prokurátor. Obnova konania v neprospech obvineného je proti podľa § 279 Trestného poriadku vylúčená vtedy, ak trestnosť činu zanikla, ak sa na čin vzťahuje rozhodnutie prezidenta republiky, ktorým nariadil, aby sa v trestnom konaní nepokračovalo, alebo ak obvinený zomrel.

198. **Sťažnosť pre porušenie zákona** podáva generálny prokurátor alebo minister spravodlivosti podľa § 266 ods. 1 Trestného poriadku proti právoplatnému rozhodnutiu súdu, ktorým bol porušený zákon, ako i proti právoplatnému rozhodnutiu súdu, ktoré bolo urobené na podklade chybného postupu konania. Generálny prokurátor ju môže podať i proti takému rozhodnutiu prokurátora, vyšetrovateľa alebo policajného orgánu. Proti výroku o treste možno sťažnosť pre porušenie zákona podať len vtedy, keď je trest v zrejmom nepomere k stupňu

nebezpečnosti činu pre spoločnosť alebo k pomerom páchatel'a alebo keď uložený druh trestu je v zrejmom rozpore s účelom trestu. Ak sa týka napadnuté rozhodnutie viacerých osôb, možno sťažnosť pre porušenie zákona podať tiež proti časti rozhodnutia, ktorá sa týka niektorej z týchto osôb. Proti rozhodnutiu o sťažnosti pre porušenie zákona nie je sťažnosť pre porušenie zákona prípustná.

Náhrada škody v prípade porušenia zákona výrokom súdu

199. Problematiku zodpovednosti za škodu spôsobenú nezákonným rozhodnutím o väzbe alebo treste upravuje zákon č. 58/1969 Zb. o zodpovednosti za škodu spôsobenú rozhodnutím orgánu štátu alebo jeho nesprávnym úradným postupom..

199.1. Podľa § 6 ods. 1 citovaného zákona má právo na náhradu škody spôsobenej rozhodnutím o treste má voči štátu ten, na kom bol úplne alebo čiastočne vykonaný trest, ak v neskoršom konaní bol spod obžaloby oslobodený alebo ak bolo proti nemu trestné stíhanie zastavené. Právo na náhradu škody má i ten, kto bol v neskoršom konaní odsúdený na miernejší trest, než ktorý bol na ňom vykonaný na podklade zrušeného rozsudku.

199.2. Právo na náhradu škody nemá podľa § 6 ods. 3 ten, kto si privodil odsúdenie úmyselne alebo proti komu bolo neskoršie trestné stíhanie zastavené len preto, že mu bola udelená milosť alebo že po právoplatnosti pôvodného rozsudku bola udelená amnestia vzťahujúca sa na čin, za ktorý bol pôvodný trest uložený.

Princíp Ne bis in idem

200. Princíp *Ne bis in idem* je upravený v článku 50 ods. 5 Ústavy nasledovne:

„Nikoho nemožno trestne stíhať za čin, za ktorý bol už právoplatne odsúdený alebo oslobodený spod obžaloby. Táto zásada nevylučuje uplatnenie mimoriadnych opravných prostriedkov v súlade so zákonom.“

201. Táto zásada môže byť porušená iba v prípadoch, ak právoplatné rozhodnutie o zastavení trestného stíhania, o oslobodení alebo odsúdení bolo zrušené v konaní o sťažnosti pre porušenie zákona alebo ak bola povolená obnova konania, teda v prípade použitia mimoriadnych opravných prostriedkov. Problematika uplatnenia mimoriadnych opravných prostriedkov je bližšie rozpracovaná v komentári k odseku 5 tohto článku.

Č l á n o k 1 5

202. Ústava v čl. 50 ods. 6 zakotvuje, že: *„Trestnosť činu sa posudzuje a trest sa ukladá podľa zákona účinného v čase, keď bol čin spáchaný. Neskorší zákon sa použije, ak je to pre páchatel'a priaznivejšie“*. Toto ústavné právo je predmetom § 16 Trestného zákona, v zmysle ktorého podľa ods. 1 sa trestnosť činu posudzuje podľa zákona účinného v čase, keď bol čin spáchaný; podľa neskoršieho sa posudzuje len vtedy, ak je to pre páchatel'a priaznivejšie. Podľa ods. 2 je možné uložiť páchatel'ovi vždy len taký druh trestu, ktorý dovoľuje uložiť zákon účinný v čase, keď sa o trestnom čine rozhoduje. Týmto ustanovením je pripustená retroaktivita, avšak iba v prospech páchatel'a.

Článok 16

203. Ústava v článku 14 priznáva každému spôsobilosť na práva, t.j. právnu subjektivitu, ktorá sa vzťahuje na každého, teda aj na toho, kto sa narodí. Uvedené právo patrí svojim systematickým zaradením v rámci Ústavy medzi základné ľudské práva a slobody a prináleží teda každej fyzickej osobe. Občiansky zákonník č. 40/1964 Zb. v znení neskorších predpisov (ďalej „Občiansky zákonník“) v § 7 stanovuje, že spôsobilosť fyzickej osoby mať práva a povinnosti vzniká narodením. Túto spôsobilosť má aj počaté dieťa, ak sa narodí živé. Táto spôsobilosť zanikne smrťou. Okrem spôsobilosti na práva právny poriadok rozlišuje spôsobilosť na právne úkony, čo znamená vlastnými úkonmi nadobúdať práva a povinnosti a brať na seba povinnosti. V tomto prípade je však možné za podmienok stanovených zákonom fyzickú osobu pozbaviť alebo obmedziť v spôsobilosti na právne úkony.

Článok 17

+ odporúčanie 22., 23.

204. Práva zakotvené v článku 17 Paktu sú predmetom úpravy článkov 16, 19, 21 a 22 Ústavy, o ktorých Slovenská republika informovala vo Východiskovej správe.

205. Zákonná ochrana je vymedzená predovšetkým v rámci ustanovení Trestného poriadku, ktoré upravujú kedy je možné porušiť tieto Ústavou zabezpečené práva. Trestný poriadok vo štvrtej hlave upravuje nasledovné inštitúty: domovú prehliadku, prehliadku iných priestorov a pozemkov, osobnú prehliadku, zadržanie zásielok, otvorenie zásielok, zámenu obsahu zásielok, odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky, kontrolovanú dodávku a iné. Rovnako aj ustanovenia Trestného zákona určujú následky, resp. sankcie v prípade nezákonného porušenia týchto ústavných práv.

206. Článok 19 ods. 1 a 2 Ústavy garantuje právo na zachovanie ľudskej dôstojnosti, osobnej cti, dobrej povesti, na ochranu mena, ako aj ochranu pred neoprávneným zasahovaním do súkromného a rodinného života. Ochrana svojej osobnosti fyzickej osobe, a to najmä života, zdravia, občianskej cti a ľudskej dôstojnosti, ako aj súkromia, svojho mena a prejavov osobnej povahy zabezpečujú ustanovenia § 11-16 Občianskeho zákonníka. Tieto presne vymedzujú podmienky uplatňované v prípade porušenia týchto práv, ako aj to čoho sa môže domáhať poškodená osoba pred súdom v konaní vo veciach ochrany osobnosti podľa § 200i OSP. Ochrana osobnosti zabezpečujú aj ustanovenia Trestného zákona a to v § 206, ktorý upravuje trestný čin ohovárania, ktorého skutková podstata spočíva v tom, ak niekto o inom oznámi nepravdivý údaj a tento môže ohroziť značnou mierou jeho vážnosť u spoluobčanov, najmä poškodiť ho v zamestnaní, narušiť jeho rodinné vzťahy alebo spôsobiť mu inú vážnu ujmu. Rovnako je táto ochrana poskytnutá aj na základe § 174 Trestného zákona, ktoré vymedzuje trestný čin krivého obvinenia. Tento spočíva v živom obvinení iného z trestného činu v úmysle privodiť mu jeho trestné stíhanie. V súvislosti s **odporúčaním v bode 22. Záverečného komentára Výboru** týkajúcu sa súdnych sporov pre ohováranie uvádzame, že v rokoch 1999 – 2000 bolo vynesených 15 právoplatných rozsudkov pre trestný čin ohovárania. Tento nízky počet odsúdení sa dá odôvodniť predovšetkým, tým že dokazovacie konanie je pomerne náročné a preukázanie trestného činu ohovárania je zložité. Táto otázka súvisí aj so zachovávaním, resp. rešpektovaním tzv. politickej kultúry, ktorá v prípade nedodržania môže následne viesť k súdnym sporom. Pri tejto príležitosti SR zároveň informuje, že v novembri 2001 sa Národná rada zaoberala

poslaneckým návrhom na zmenu, resp. vypustenie skutkovej podstaty trestného činu hanobenia republiky a jej predstaviteľa v zmysle § 102 a 103 Trestného zákona. Národná rada návrh na túto zmenu neprijala.

207. Článok 19 ods. 3 Ústavy garantuje každému „právo na ochranu pred neoprávneným zhromažďovaním, zverejňovaním alebo iným zneužívaním údajov o svojej osobe.“ Na tento článok Ústavy nadväzuje zákon č. 52/1998 Z. z. o ochrane osobných údajov v informačných systémoch v znení neskorších predpisov, účelom ktorého je chrániť základné práva a slobody fyzických osôb pri spracúvaní ich osobných údajov; ustanoviť práva a povinnosti fyzických osôb pri poskytovaní osobných údajov do informačného systému a práva, povinnosti a zodpovednosť právnických osôb a fyzických osôb, ktoré sa zúčastňujú na spracúvaní osobných údajov; ustanoviť práva a povinnosti prevádzkovateľov informačného systému, sprostredkovateľov a dotknutých osôb pri poskytovaní osobných údajov z informačného systému; ustanoviť podmienky cezhraničného toku osobných údajov; ustanoviť podmienky spôsobu registrácie informačných systémov, ktoré obsahujú osobné údaje; upraviť postavenie a pôsobnosť orgánu štátneho dozoru nad ochranou osobných údajov v informačných systémoch; ustanoviť sankcie za porušenie zákona. Ochrana pred porušením tohto práva poskytuje aj Trestný zákon, keď v § 178 uvádza trestný čin neoprávneného nakladania s osobnými údajmi.

208. Právo na ochranu domova upravuje čl. 21 Ústavy, ktorý zakotvuje nedotknuteľnosť obydlia, ako aj to, že nie je dovolené doň vstúpiť bez súhlasu toho, kto v ňom býva. Akékoľvek zásahy do tohto ústavného práva je možné pripustiť len na základe dôvodov stanovených Ústavou a následne bližšie upravených zákonom. Domová prehliadka je prípustná len v súvislosti s trestným konaním, a to na písomný a odôvodnený príkaz sudcu, ktorý je vydaný na návrh prokurátora. Dôvody domovej prehliadky ustanovuje § 82 Trestného poriadku, a to na základe podozrenia o tom, že v byte alebo v inom priestore slúžiacom na bývanie alebo v priestoroch k nim patriacich je vec dôležitá pre trestné konanie alebo že sa tam skrýva osoba podozrivá z trestného činu. Samotný priebeh výkonu domovej prehliadky, resp. podmienky jej výkonu je vymedzený v § 85 Trestného poriadku. Zároveň ustanovenia Trestného zákona definujú trestný čin porušovania domovej slobody, a to, ak niekto nezákonným spôsobom, resp. neoprávnenne vnikne do domu alebo do bytu iného alebo tam neoprávnenne zotrvá (§ 238 Trestného zákona - porušovanie domovej slobody).

209. V zmysle Paktom zakotveného práva proti neoprávneným zásahom do korešpondencie uvádzame, že čl. 22 Ústavy zaručuje listové tajomstvo, tajomstvo dopravovaných správ a iných písomností, ako aj ochranu osobných údajov. Nikto nesmie porušiť listové tajomstvo iných písomností a záznamov, či už uchovávaných v súkromí alebo zasielaných poštou, alebo iným spôsobom. Rovnako sa zaručuje tajomstvo správ podávaných telefónom, telegrafom alebo iným podobným spôsobom. Zásahy do týchto ústavných práv je možné vykonať len za podmienok daných zákonom, konkrétne § 86 - 87a Trestného poriadku - zadržanie a otvorenie zásielok a § 88 Trestného poriadku - odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky. V tejto súvislosti je potrebné uviesť zákon č. 366/2000 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa Trestný poriadok. Táto novela Trestného poriadku priniesla - v súlade **so Záverečným komentárom Výboru, konkrétne odporúčaním v bode 23.** - zmeny v inštitútoch zadržanie a otvorenie zásielok a odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky (zákon nadobudol účinnosť 3. novembra 2000).

209.1. Podľa tejto novej platnej právnej úpravy k zadržaniu nedoručených telegramov, listov alebo iných zásielok (ďalej len zásielka) môže dôjsť len na základe nariadenia predsedu senátu a

v prípravnom konaní prokurátora alebo vyšetrovateľa z dôvodu nevyhnutnosti objasnenia skutočností závažných pre trestné konanie. Vyšetrovateľ na takýto úkon potrebuje súhlas prokurátora. Vydanie zásielky za účelom zistenia jej obsahu môže nariadiť prokurátor alebo vyšetrovateľ opäť s predchádzajúcim súhlasom prokurátora pre závažné trestné činy stanovené v ods. 2 § 86 Trestného poriadku. Novým spôsobom bolo upravené, pre ktoré trestné činy môže byť nariadené vydanie zásielky orgánom činným v trestnom konaní. Musí ísť o trestné konanie o trestných činoch podľa § 91 až 115 Trestného zákona (t. j. trestné činy proti základom republiky, trestné činy proti bezpečnosti republiky, trestné činy proti obrane vlasti) a o obzvlášť závažných trestných činoch, trestných činoch korupcie a trestnom čine podľa § 158 Trestného zákona (zneužívanie právomoci verejného činiteľa). K zadržaniu bez príslušného nariadenia môže dôjsť len na príkaz vyšetrovateľa alebo policajného orgánu v prípadoch, ktoré nepripúšťajú odklad avšak vtedy je potrebné zadovážiť príslušné nariadenie do troch dní. Otvoriť zásielku môže len predseda senátu a v prípravnom konaní prokurátor. Vyšetrovateľ alebo policajný orgán môžu zásielku otvoriť len s predchádzajúcim súhlasom prokurátora. Zámenu obsahu zásielky môže nariadiť prokurátor alebo s jeho súhlasom vyšetrovateľ v prípadoch stanovených zákonom o čom sa spíše záznam.

209.2. Odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky môže nariadiť sudca alebo predseda senátu a v prípravnom konaní sudca na návrh prokurátora (práve tu nastala výrazná zmena, keďže v prípravnom konaní bol súhlas prokurátora nahradený súhlasom sudcu), ak možno dôvodne predpokladať, že ňou budú oznámené skutočnosti významné pre trestné konanie pre obzvlášť závažný trestný čin, trestný čin zneužívania právomoci verejného činiteľa alebo pre iný úmyselný trestný čin, o ktorom na konanie zaväzuje vyhlásená medzinárodná zmluva (novelou nanovo vymedzený okruh trestných činov). Odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky medzi obhajcom a obvineným sú neprípustné. Tento príkaz na odpočúvanie musí byť písomný a odôvodnený a to osobitne na každú účastnícku stanicu. Súčasne v ňom musí byť určená osoba, ktorej sa odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky týka, a musí byť v ňom stanovená doba po ktorú sa bude vykonávať. Doba odpočúvania a záznamu nesmie prekročiť šesť mesiacov a predĺžiť ju môže predseda senátu a v prípravnom konaní na návrh prokurátora sudca na dobu ďalších šiestich mesiacov. S príkazom sa nakladá ako s písomnosťou obsahujúcou predmet štátneho tajomstva. Odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky robia príslušné orgány Policajného zboru. Ako už bolo uvedené, táto platná právna úprava bola upravená aj vzhľadom na **odporúčanie v bode 23. Záverečného komentára Výboru** zákonom č. 366/2000 Z.z., ktorým sa mení a dopĺňa Trestný poriadok.

210. Oprávnenia v tejto súvislosti poskytuje aj v Správe už citovaný zákon o Policajnom zbore, a to v ustanoveniach podľa § 29 oprávnenie otvoriť byt, alebo využívať informačno-technické prostriedky podľa § 35-38. Policajný zbor môže informačno-technické prostriedky použiť len na základe písomného súhlasu sudcu. Novela Policajného zákona zákonom č. 353/1997 Z.z. upravila vymedzenie, pri plnení ktorých úloh sa tieto prostriedky využívajú (§ 36), ako aj podmienky ich použitia (§ 37).

211. Na druhej strane právny poriadok SR tiež poskytuje ochranu každému, ak k porušeniu tajomstva prepravovaných správ došlo nezákonným spôsobom, čo je považované v zmysle Trestného zákona za trestný čin (§ 239 a 240 porušovanie tajomstva prepravovaných správ).

Článok 18
+ odporúčanie 12., 21.

212. Slovenská republika garantuje náboženskú slobodu Ústavou a zákonom č. 308/1991 Zb. o slobode náboženskej viery a postavení cirkví a náboženských spoločností v znení neskorších predpisov. Tieto právne normy upravujú slobodu svedomia a náboženskej viery a poskytujú garancie pre dodržiavanie týchto základných ľudských práv a slobôd. Zároveň sú aj výrazom záväzného prijatia a rešpektovania medzinárodných záväzkov.

213. Právo garantované v tomto článku je právnym poriadku SR vymedzené v čl. 24 Ústavy, ktorý stanovuje: „*Sloboda myslenia, svedomia, náboženského vyznania a viery sa zaručujú. Toto právo zahŕňa aj možnosť zmeniť náboženské vyznanie alebo vieru. Každý má právo byť bez náboženského vyznania. Každý má právo verejne prejavovať svoje zmýšľanie*“.

214. Podľa článku 24 ods. 2 Ústavy „*Každý má právo slobodne prejavovať svoje náboženstvo alebo vieru buď sám, buď spoločne s inými, súkromne alebo verejne, bohoslužbou, náboženskými úkonmi, zachovávaním obradov alebo zúčastňovať sa na jeho vyučovaní*“. Podľa komentára k Ústave majú uvedené práva absolútny charakter v tom smere, že nikto nesmie byť podrobený takému opatreniu, cieľom ktorého je zmena procesu a spôsob myslenia, ďalej že nikoho nemožno nútiť, aby zmenil svoje myslenie, náboženské vyznanie alebo vieru. Ochrana a rešpektovanie týchto práv vylučuje teda akýkoľvek nátlak alebo ovplyvňovanie myslenia, svedomia, náboženského vyznania alebo viery. Nie je možné tieto práva obmedziť zákonom.

215. Tieto a ďalšie nižšie uvedené ústavné garancie sú bližšie upravené v zákone č. 308/1991 Zb. o slobode náboženskej viery a postavení cirkví a náboženských spoločností v znení zákona č. 394/2000 Z. z. Tento zákon upravuje popri podrobnejšej úprave ústavných garancií zakotvených v článku 24 Ústavy aj vzťah k iným ústavou garantovaným právam. §1 tohto zákona ďalej stanovuje, že každý má právo zmeniť svoje náboženstvo alebo vieru alebo byť bez náboženského vyznania. Každý má právo slobodne šíriť svoju náboženskú vieru alebo svoje presvedčenie byť bez vyznania. Nikoho nemožno nútiť vyznávať akúkoľvek náboženskú vieru alebo nútiť ho byť bez vyznania. Samozrejme, toto právo sa nesmie realizovať takým spôsobom, ktorý by narúšal právny poriadok, práva iných občanov a náboženskú toleranciu. V § 2 ods. 1 citovaného zákona sa uvádza, že „*vyznávanie náboženskej viery nesmie byť dôvodom k obmedzeniu Ústavou zaručených práv a slobôd občanov, najmä práva na vzdelanie, voľbu a výkon povolania a prístup k informáciám*“.

216. Podľa článku 24 ods. 3 Ústavy „*Cirkvi a náboženské spoločnosti spravujú svoje veci samy, najmä zriaďujú svoje orgány, ustanovujú svojich duchovných, zabezpečujú vyučovanie náboženstva a zakladajú reholné a iné cirkevné inštitúcie nezávisle od štátnych orgánov.*“

217. Podľa článku 24 ods. 4 Ústavy „*Podmienky výkonu práv podľa odsekov 1 až 3 možno obmedziť zákonom, ak ide o opatrenie nevyhnutné v demokratickej spoločnosti na ochranu verejného poriadku, zdravia a mravnosti alebo práv a slobôd iných*“. V Komentári k Ústave sa uvádza, že predmetom zákonného obmedzenia nemôže byť sloboda myslenia, svedomia a náboženského vyznania alebo viery, štát však môže obmedziť podmienky ich výkonu zákonom, ak sú splnené podmienky uvedené v článku 24 odsek 4.

218. Práva a slobody vyplývajúce z článku 18 Paktu garantuje právny poriadok Slovenskej republiky všetkým osobám, vrátane väzňov. Podľa § 17 vyhlášky Ministerstva spravodlivosti SR č. 125/1994 Z. z., ktorou sa vydáva Poriadok výkonu trestu odňatia slobody sa odsúdené osoby (väzni) môžu podľa svojho záujmu zúčastňovať bohoslužieb

priamo v nápravno-výchovnom zariadení. Ďalej majú právo na uskutočnenie individuálnych rozhovorov s duchovnými príslušnej cirkvi (podľa svojej voľby), na pastoračné návštevy odsúdených, na spoveď a prijímanie sviatostí, na výklad náboženskej literatúry a prístup k nej.

219. V zmysle čl. 24 ods. 4 Ústavy sú ústavné práva vojakov obmedzené zákonom č. 370/1997 Z. z. o vojenskej službe v znení neskorších predpisov. Tieto obmedzenia sa však nevzťahujú na práva podľa článku 18 Paktu.

220. Právny poriadok Slovenskej republiky neobsahuje žiadne ustanovenie, ktoré by obmedzovalo slobodu rodičov v zabezpečení náboženskej a morálnej výchovy svojich detí podľa vlastného presvedčenia rodičov alebo poručníkov. Náboženská výchova a etická výchova sa praktizuje v systéme základného školstva.

221. Právne záruky slobody myslenia, svedomia a náboženstva sú vytvorené i vo vzťahu k brannej povinnosti. Podľa článku 25 ods. 2 Ústavy „*Nikoho nemožno nútiť, aby vykonával vojenskú službu, ak je to v rozpore s jeho svedomím alebo náboženským vyznaním. Podrobnosti ustanoví zákon.*“ Týmto zákonom je zákon č. 207/1995 Z. z. o civilnej službe a o zmene a doplnení zákona č. 347/1990 Zb. o organizácii ministerstiev a ostatných ústredných orgánov štátnej správy Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov, zákona č. 83/1991 Zb. o pôsobnosti orgánov Slovenskej republiky pri zabezpečovaní politiky zamestnanosti v znení neskorších predpisov a zákona č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o civilnej službe“). Podľa § 1 ods. 1 tohto zákona môže občan odoprieť vykonať vojenskú službu na základe svojho vyhlásenia, že je to v rozpore s jeho svedomím alebo náboženským vyznaním; v tom prípade je povinný vykonávať civilnú službu. V súvislosti s **odporúčaním v bode č. 12 Záverečného komentára Výboru** Slovenská republika uvádza, že zákonom č. 401/2000 Z. z. z 31. októbra 2000, ktorým sa mení Branný zákon, sa upravila dĺžka základnej vojenskej služby na 9 mesiacov. Zákomom č. 185/2000 Z. z. bol novelizovaný zákon o civilnej službe, čím sa skrátila dĺžka civilnej služby z pôvodného 2-násobku vojenskej služby na 1,5-násobok. Vzhľadom na reštrukturalizáciu Armády Slovenskej republiky a legislatívne zmeny s tým spojené sa v horizonte do roku 2010 počíta so zavedením profesionálnej vojenskej služby, čo povedie k zrušeniu povinnej vojenskej služby a k súvisiacemu zrušeniu civilnej služby.

222. Platný Zákonník práce, ktorý sa zatiaľ vzťahuje na všetkých zamestnancov všetkých sektorov, priznáva fyzickým osobám právo na prácu a slobodnú voľbu zamestnanosti bez akýchkoľvek obmedzení a diskriminácie – okrem iného aj podľa náboženstva, politických alebo iných názorov, politickej príslušnosti, príslušnosti k národnosti alebo etnickej skupine (článok III Základných zásad). Rovnaká právna úprava je zakotvená aj v zákone o štátnej službe č. 312/2001 Z.z. a v zákone o verejnej službe č. 313/2001 Z.z., ktoré Národná rada prijala v roku 2001 a ktoré nadobudnú účinnosť 1. apríla 2002.

223. Porušením ústavného práva na slobodu myslenia, svedomia, náboženského vyznania a viery by sa naplnila skutková podstata trestného činu obmedzovania slobody vyznania v § 236 Trestného zákona, a to vtedy, ak by niekto násilím, hrozbou násillia alebo hrozbou inej ťažkej ujmy nútil iného na účasť na náboženskom úkone, zdržoval iného bez oprávnenia od takej účasti alebo inému v užívaní slobody vyznania bránil.

224. Zásadné otázky vzťahu štátu a cirkví upravuje už vyššie citovaný zákon č. 308/1991 Zb. o slobode náboženskej viery a postavení cirkví a náboženských spoločností v znení

neskorších predpisov, ktorým sa zaručuje rovnaké postavenie všetkých cirkví a náboženských spoločností pred zákonom. Okrem poskytovania záruk pre dodržiavanie slobody svedomia a náboženskej viery, definovania postavenia cirkví a deklarovania ich rovnosti upravuje tiež niektoré podmienky registrácie cirkví. Ďalšie podmienky registrácie upravuje zákon č. 192/1992 Zb. o registrácii cirkví a náboženských spoločností. Pritom cirkvou alebo náboženskou spoločnosťou sa rozumie dobrovoľné združenie osôb rovnakej náboženskej viery v organizácii utvorenej podľa príslušnosti k náboženskej viere na základe vnútorných predpisov príslušníkov cirkvi alebo náboženskej spoločnosti. Podmienkou uznania cirkvi a náboženskej spoločnosti je jej registrácia. Je však potrebné zdôrazniť, že samotnú registráciu cirkvi alebo náboženskej spoločnosti a ani uznanie cirkvi alebo náboženskej spoločnosti štátom nemožno stotožňovať s právom jednotlivca na slobodné prejavovanie svojho náboženstva alebo viery a tiež so slobodou myslenia, svedomia a náboženského vyznania. Podmienka registrácie cirkvi alebo náboženskej spoločnosti nie je teda obmedzením práv a slobôd garantovaných v článku 24 ods. 1, 2 a 3 Ústavy. Rovnako nie je obmedzením práv a slobôd zakotvených v článku 18 Paktu, pretože samotné slobody a práva jednotlivca zakotvené v tomto článku Paktu zostávajú nedotknuté.

225. V Slovenskej republike pôsobí k 1. januáru 2001 15 registrovaných cirkví a náboženských spoločností. Tie cirkvi a náboženské spoločnosti, ktoré vyvíjali svoju činnosť zo zákona alebo na základe štátneho súhlasu ku dňu účinnosti zákona č. 308/1991 Zb., sa považujú za registrované bez ohľadu na počet ich členov. Ide predovšetkým o Ústredný zväz Židovských náboženských obcí a väčšinu protestantských denominácií, ktoré majú počet členov od niekoľko sto do niekoľko tisíc. V roku 1993 bola zaregistrovaná Náboženská spoločnosť Jehovovi svedkovia. Registrujúcim orgánom je Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky.

226. Cirkev alebo náboženská spoločnosť sa môže uchádzať o registráciu, ak preukáže, že sa k nej hlási najmenej 20 000 plnoletých osôb s trvalým pobytom na území Slovenskej republiky (§ 2 zák. č. 192/1992 Zb.). Návrh na registráciu musí obsahovať zákonom stanovené administratívne náležitosti ako aj vyhlásenie, že cirkev bude plne rešpektovať zákony a všeobecne záväzné právne predpisy a bude tolerantná k ostatným cirkvám a osobám bez vyznania.

227. Registrované cirkvi a náboženské spoločnosti sú právnickými osobami s vlastnou štruktúrou, orgánmi, vnútornými predpismi a obradmi. Môžu sa vzájomne združovať, vytvárať komunity, rády, spoločnosti a podobné spoločenstvá. Cirkvi a náboženské spoločnosti spravujú svoje záležitosti, najmä ustanovujú svoje orgány, ustanovujú svojich duchovných a zriaďujú rehoľné a iné inštitúcie, nezávisle od štátnych orgánov. Bez obmedzenia nadväzujú a udržiavajú kontakty s príslušníkmi náboženských komunít a organizácií v zahraničí. Cirkvi a náboženské spoločnosti majú garantované právo napr. na dotácie zo štátneho rozpočtu, na vyučovanie náboženstva na štátnych školách, na vstupovanie do verejných zdravotníckych zariadení, na vstupovanie do verejnoprávnych masmédií a pod.

228. V súčasnosti je pripravená nová právna úprava, ktorá by mala nahradiť už nevyhovujúci zákon č. 218/1949 Zb. o hospodárskom zabezpečení cirkví a náboženských spoločností štátom v znení neskorších predpisov. Pripravovaná právna norma počíta aj naďalej s priamym financovaním duchovných a ústredí cirkví, ale v tom zmysle, že by sa stanovil maximálny počet duchovných, ktorým by štát poskytoval finančné prostriedky na

platy. S uvedeným princípom vyjadrili cirkvi súhlas a príprava návrhu zákona sa realizovala v pracovnej skupine, v ktorej mali svojich zástupcov všetky zainteresované strany.

229. Na základe zákona č. 308/1991 Zb. v znení neskorších predpisov pôsobia k 1. januáru 2001 na území Slovenskej republiky tieto cirkvi a náboženské spoločnosti:

Error! No bookmark name given.Názov cirkvi a náboženskej spoločnosti		Podľa sčítania ľudu 3. 3. 1991	Podľa sčítania ľudu 26. 5. 2001
		Počet veriacich	Počet veriacich
<u>Rímskokatolícka cirkev v SR</u>		3 187 383	3 708 120
Evanjelická cirkev a.v. na Slovensku		326 397	372 858
Gréckokatolícka cirkev v SR		178 733	219 831
Reformovaná kresťanská cirkev na Slovensku		82 545	109 735
Pravoslávna cirkev na Slovensku		34 376	50 363
Náboženská spoločnosť Jehovovi svedkovia v SR		10 501	20 630
Evanjelická cirkev metodistická, Slovenská oblasť		4 359	7 347
Cirkev adventistov siedmeho dňa, Slovenské združenie		1 721	3 428
Bratská jednota baptistov v SR		2 465	3 562
Cirkev bratská v SR		1 861	3 217
Apoštolská cirkev na Slovensku		1 116	3 905
Ústredný zväz Židovských náboženských obcí v SR		912	2 310
Starokatolícka cirkev na Slovensku		882	1 733
Kresťanské zbory na Slovensku		700	6 519
Cirkev československá husitská na Slovensku		625	1 696
Ostatné		6 373	6 294
Spolu	Veriaci	3 840 949	4 521 549
	Bez vyznania	515 551	697 308
	Nezistené	917 835	160 598
	Počet obyvateľov SR	5 274 335	5 379 455

230. Legislatívnym základom pre obnovu cirkevného školstva na Slovensku sa stala novela školského zákona č. 171/1990 Zb., ktorá doplnila zákon č. 29/1984 Zb. o sústave základných a stredných škôl, ktorý vytvára legislatívny priestor pre zriaďovanie cirkevných škôl. Týmto zákonom sa zriaďovateľská funkcia štátu rozšírila aj na cirkvi a náboženské spoločenstvá. Cirkevné školy patria do kategórie alternatívnych škôl k štátnym školám z titulu zriaďovateľa. Tieto školy tvoria integrálnu súčasť výchovno-vzdelávacej sústavy a vzdelanie na nich získané je rovnocenné so vzdelaním získaným na štátnych školách. K 1. septembru 2000 bolo v Slovenskej republike zriadených 168 cirkevných škôl. Na cirkevných školách sa náboženstvo vyučuje ako povinný predmet v časovej dotácii 2 hodiny týždenne.

231. Vyučovanie náboženstva sa začalo realizovať v školách SR od školského roku 1993/94 v časovej dotácii 1 hod. týždenne. V základných školách v 1. až 4. ročníku formou nepovinného predmetu zaradeného do rozvrhu a v 5. až 9. ročníku základných škôl formou povinne voliteľného predmetu v alternatíve s predmetom etická výchova. Podobne i vo všetkých typoch stredných škôl sa náboženstvo v 1. a 2. ročníku od školského roku 1993/94 vyučuje ako povinne voliteľný predmet. V 3. a 4. ročníku cirkevných stredných škôl je

náboženstvo zaradené medzi povinne voliteľné predmety s prípadnou možnosťou maturitnej skúšky.

232. Náboženská sloboda je univerzálnym a fundamentálnym právom jednotlivca a jedným z určujúcich kritérií posúdenia aplikácie demokratických princípov v praxi. Idey náboženskej slobody a tolerancie stoja aj v Slovenskej republike nad vnútroštátnou jurisdikciou, pretože sú medzinárodnými záväzkami, ku ktorým sa SR zaviazala inkorporovaním Listiny základných práv a slobôd do svojho právneho poriadku. Vytvorením kategórie „registrovaná cirkev“ štát neporušuje ani svoju konfesijnú neutralitu danú Ústavou, pretože rovnosť medzi jednotlivými cirkvami je možné charakterizovať ako rovnosť slobôd, nie však nárokov. Nárokové práva cirkev získava až svojou registráciou ako uznanie jej etablovania a spoločenskej prospešnosti zo strany štátu. Cirkvi a náboženské spoločnosti môžu de iure aj de facto slobodne pôsobiť bez ohľadu na to, či sú alebo nie sú registrované. Dôkazom toho je aj rozširujúca sa činnosť mnohých netradičných náboženských zoskupení.

233. V súvislosti s **odporúčaním v bode 21. Záverečného komentára Výboru** možno teda konštatovať, že predmetná legislatíva Slovenskej republiky v oblasti pôsobenia cirkví a náboženských spoločností je vyhovujúca.

Č l á n o k 19
+ odporúčanie 22.

234. Sloboda prejavu a právo na informácie sú zaručené v zmysle čl. 26 Ústavy. Podľa tohto článku *„má každý právo vyjadrovať svoje názory slovom, písmom, tlačou, obrazom alebo iným spôsobom, ako aj slobodne vyhľadávať, prijímať a rozširovať idey a informácie bez ohľadu na hranice štátu. Vydávanie tlače nepodlieha povolovaciemu konaniu. Podnikanie v odbore rozhlasu a televízie sa môže viazať na povolenie štátu za zákonom ustanovených podmienok. Cenzúra sa zakazuje. Slobodu prejavu a právo vyhľadávať a šíriť informácie možno obmedziť zákonom, ak ide o opatrenia v demokratickej spoločnosti nevyhnutné na ochranu práv a slobôd iných, bezpečnosť štátu, verejného poriadku, ochranu verejného zdravia a mravnosti. Orgány verejnej moci majú povinnosť primeraným spôsobom poskytovať informácie o svojej činnosti v štátnom jazyku. Podmienky a spôsob vykonania ustanoví zákon.“*

235. Ústavné garancie slobody prejavu a práva na informácie sú podrobne upravené v nasledovných zákonoch.

236. **Zákon č. 81/1966 Zb. o periodickej tlači a ostatných hromadných informačných prostriedkoch** v znení neskorších predpisov.

236.1. Podľa tohto zákona občania využívajú periodickú tlač a ostatné hromadné informačné prostriedky na to, aby verejne vyjadrovali svoje názory. Sloboda prejavu, slova a tlače a spoločenské poslanie tlače a ostatných hromadných informačných prostriedkov sú materiálne zaručené tým, že sa občanom a iným organizáciám dávajú k dispozícii vydavateľské a tlačové podmienky, rozhlas, televízia, film a iné hromadné informačné prostriedky.

236.2. Oprávnenie vydávať periodickú tlač je viazané na registráciu na príslušnom orgáne štátnej správy. Cenzúra a iné zásahy štátnych orgánov proti slobode slova, obrazu a ich

šírenia hromadnými informačnými prostriedkami sú zakázané. Zákon ukladá vydavateľovi periodickej tlače zákaz šírenia informácií, ktoré propagujú vojnu alebo opisujú kruté alebo inak neľudské konania spôsobom, ktorý je ich zľahčovaním, ospravedlňovaním alebo schvaľovaním, ako aj informácií, ktoré propagujú užívanie omamných látok alebo psychotropných látok spôsobom, ktorý je jeho zľahčovaním, ospravedlňovaním alebo schvaľovaním.

236.3. Podľa § 16 citovaného zákona občania, ktorí využívajú ústavne zaručené slobody prejavu, slova a tlače, požívajú plnú ochranu podľa platných právnych predpisov. Uverejnenie informácie, ktoré ohrozuje zákonom chránené záujmy spoločnosti alebo občanov, je zneužitím slobody prejavu slova a tlače. Povinnosť opravy nepravdivých údajov je zakotvená v § 19 citovaného zákona. Spôsob rozširovania periodickej tlače je vecou vydavateľa. Podľa § 22 až 26 zákona je zaručená a bližšie upravená sloboda informácií medzi Slovenskou republikou a ostatnými štátmi, ako aj podmienky slobodnej výmeny informácií.

236.4 Poslanci parlamentného Výboru pre kultúru a médiá podali poslanecký návrh zákona o masových médiách, ktorý bol prerokovaný v prvom čítaní v Národnej rade a v druhom čítaní bol vrátený predkladateľom na dopracovanie. Predkladatelia sa opätovne spojili s asociáciami novinárov a ďalšími subjektami a momentálne sa pracuje na dopracovaní návrhu zákona, potom bude návrh zákona predložený opätovne parlamentu do druhého čítania.

237. Ďalšími súvisiacimi zákonmi v tejto oblasti sú zákon o Slovenskej televízii a zákon o Slovenskom rozhlase. V súčasnosti zostávajú naďalej v platnosti pôvodné právne úpravy týkajúce sa týchto dvoch verejnoprávných médií – t.j. **zákon č.254/1991 Zb. o Slovenskej televízii** v znení neskorších predpisov a **zákon č.255/1991 Zb. o Slovenskom rozhlase** v znení neskorších predpisov. Ministerstvo kultúry SR súlade s Legislatívnym plánom na rok 2001 vypracovalo a predložilo nové návrhy zákonov o Slovenskom rozhlase a o Slovenskej televízii. Oba tieto návrhy zákonov prešli prvým čítaním v parlamente a boli zaradené do druhého čítania. Na návrh parlamentného Výboru pre kultúru a médiá však Národná rada dňa 7. novembra 2001 svojimi uzneseniami rozhodla, že nebude pokračovať v rokovaní o týchto vládných návrhoch zákona. Vzhľadom k tomu, že k týmto bodom nebola rozprava, je ťažké určiť presné dôvody neschválenia návrhov zákonov. V praxi to však znamená, že nový návrh zákonov možno podať najskôr 6 mesiacov odo dňa neschválenia pôvodných návrhov zákonov.

237.1. Podľa platnej právnej úpravy a rovnako podľa oboch uvedených návrhov zákonov je Slovenský rozhlas a Slovenská televízia verejnoprávna inštitúcia, ktorá slúži veciam verejného záujmu a zodpovedá (okrem iného) aj za slobodné a nezávislé vysielanie a šírenie informácií garantovaných Ústavou pri rešpektovaní plurality názorov. V oboch návrhoch zákonov sú podrobne upravené mechanizmy nezávislého a slobodného vysielania.

238. **Zákon č. 308/2000 Z. z. o vysielaní a retransmisii a o zmene zákona č. 195/2000 Z. z. o telekomunikáciách v znení zákona č. 147/2001 Z.z. o reklame a o zmene a doplnení niektorých zákonov** s účinnosťou od 1. mája 2001 (ďalej len „zákon o vysielaní“).

Zákonom o vysielaní boli zrušené nasledujúce zákony: zákon č.468/1991 Zb. o prevádzkovaní rozhlasového a televízneho vysielania, zákon č.160/1997 Z.z. o Rade SR pre rozhlasové a televízne vysielanie a § 1 zákona č.166/1993 Z.z. o opatreniach v oblasti rozhlasového a televízneho vysielania, o ktorých Slovensko informovalo vo svojej Východiskovej správe.

238.1. Zákon o vysielaaní okrem iného upravuje mechanizmy presadzovania záujmov verejnosti pri uplatňovaní práva na informácie, slobody prejavu a práva na prístup ku kultúrnym hodnotám a vzdelaniu, ako aj mechanizmy zachovania plurality informácií v spravodajských reláciách vysielateľov, ktorí vysielaajú na základe zákona alebo na základe licencie udelenej podľa podmienok tohto zákona. Garantom vysielaania v duchu práva na informácie a slobodu prejavu je zákonom ustanovená Rada pre vysielaanie a retransmisíu. Členov rady volí Národná rada z kandidátov nominovaných poslancami Národnej rady, profesijnými združeniami, občianskymi združeniami, cirkvami a náboženskými spoločnosťami. Zákon ďalej upravuje práva a povinnosti vysielateľa, prevádzkovateľa retransmisie a právnických osôb a fyzických osôb, ktorí nie sú vysielateľmi, ale ich činnosť je spojená s vysielaaním a rozhodnutia o skladbe programovej služby prijímajú v členskom štáte Európskej únie, alebo ktoré využívajú frekvenciu pridelenú Slovenskej republike.

238.2. Citovaný zákon ukladá povinnosti a obmedzenia vo vzťahu k obsahu programovej služby v týchto oblastiach: ochrana plurality informácií a obsahov, vyváženosť a nestrannosť spravodajských a politickopublicistických programov, ochrana ľudskej dôstojnosti a maloletých a pri vysielaaní reklamy, telenákupu a sponzorovaných programov.

238.3. Zákon upravuje právo na opravu, ak bol vo vysielaaní odvysielaaný nepravdivý alebo pravdu skresľujúci údaj, ako i povinnosť vysielateľa opravu odvysielať.

238.4. Zákon ďalej upravuje veci súvisiace s vysielaaním európskych diel a podmienky ich nezávislej produkcie vo vysielaaní televíznej programovej služby.

238.5. Prístup verejnosti k informáciám vo vysielaaní televíznej programovej služby je upravený v § 29 až 31. Podľa týchto ustanovení nesmie byť výkonom výhradných práv vysielateľa na prenos alebo vysielaanie zo záznamu obmedzený prístup verejnosti k informáciám o politických, spoločenských, kultúrnych alebo športových podujatiach.

238.6. Uvedené ustanovenia zákona ďalej upravujú podrobnosti práva na krátke spravodajstvo a právo prístupu verejnosti k významným politickým, spoločenským a kultúrnym alebo športovým podujatiam prostredníctvom vysielaania televíznej programovej služby.

238.7. Zákon o vysielaaní sa v osobitnej časti venuje zachovaniu plurality informácií a priehľadnosti majetkových a personálnych vzťahov vo vysielaaní prostredníctvom určenia možnej koncentrácie vlastníctva medzi vysielateľmi navzájom a medzi vysielateľmi a vydavateľmi periodickej tlače.

238.8. Z hľadiska procesného zákon upravuje dve odlišné povoľovacie konania – licenčné konanie pre získanie povolenia na vysielaanie programovej služby a registračné konanie pre prevádzkovanie retransmisie (šírenie programových služieb pôvodných vysielateľov prostredníctvom káblových distribučných systémov alebo iných zariadení).

Z dôvodu zrušenia § 1 zákona č.166/1993 Z.z. zákon upravuje aj základné podmienky prerozdelenia analógového frekvenčného spektra určeného na vysielaanie pre vysielateľov zo zákona a na základe licencie.

Záverečné časti zákona sa týkajú úpravy sankcií za nedodržanie zákona – Rada môže využívať tieto druhy sankcií – upozornenie, pokuta, zverejnenie oznamu o porušení zákona a pozastavenie vysielaania programu alebo jeho časti na dobu maximálne 30 dní.

Momentálny stav v počte vysielateľov a prevádzkovateľov retransmisie je nasledovný (stav k 1. augustu 2001) :

24 licencií na rozhlasové vysielanie (z toho: 7 multiregionálnych rozhlasových staníc),

77 licencií na televízne vysielanie, z toho 8 terestriálnych, 5 terestriálnych a v KDS

a 64 len v KDS (KDS = káblové distribučné systémy); z týchto licencií sú len 3 svojím územným dosahom multiregionálneho charakteru,

111 registrácií na prevádzkovanie retransmisie, čo predstavuje dosah na 40,6 % domácností SR.

239. V súvislosti s **odporúčaním v bode 22. Záverečného komentára Výboru**, kde Výbor kritizoval riziko porušenia článku 19 Paktu zasahovaním vlády do riadenia štátnej televízie uvádza:

239.1. Slovenská republika vyvinula úsilie, ktoré bolo zamerané na prípravu nových právnych predpisov vo vzťahu k vysielaniu – návrhu zákona o vysielaní a retransmisii a návrhu zákonov o Slovenskej televízii a o Slovenskom rozhlase. Ako prvý bol prijatý vyššie uvedený zákon o vysielaní a retransmisii, ktorý nadobudol účinnosť 4. októbra 2000. Tento zákon vymedzuje práva a povinnosti všetkých vysielateľov vo vzťahu k obsahu vysielania a vo vzťahu k podmienkam podnikania v oblasti elektronických médií. Pokiaľ ide o verejnoprávných vysielateľov – STV a SRO, vymedzuje ich poslanie a ďalšie úlohy vo vzťahu k napĺňaniu práva verejnosti na informácie a slobodu prejavu. Súčasne zákon určuje kompetencie regulačného orgánu a rozdeľuje kmitočtové spektrum pre verejné služby (Slovenskú televíziu a Slovenský rozhlas) a pre komerčných prevádzkovateľov.

239.2. V legislatívnom procese – v druhom čítaní v Národnej rade – sú dva návrhy zákonov – o Slovenskom rozhlase a o Slovenskej televízii. V návrhoch zákonov sa predkladateľ - Ministerstvo kultúry SR - snažil v maximálnej miere obmedziť hrozbu možného zasahovania štátu a politikov do vysielania verejnoprávných médií. Tento cieľ chce návrh zákona dosiahnuť spôsobom kreovania jednotlivých rád – Rady Slovenskej televízie a Rady Slovenského rozhlasu, kde by mali mať väčšinové zastúpenie zástupcovia nepolitických subjektov. Štatutárnym orgánom je riaditeľ, ktorého podľa návrhu zákona nevolí parlament, ako doteraz, ale menuje a odvoláva Rada Slovenskej televízie. Návrhy zákonov obsahujú samozrejme aj ďalšie opatrenia na zabezpečenie nezávislosti vysielania verejnoprávných médií. Oba tieto návrhy zákonov prešli prvým čítaním v parlamente a boli zaradené do druhého čítania. Ako sme už vyššie uviedli, na návrh parlamentného Výboru pre kultúru a médiá však Národná rada dňa 7. novembra 2001 svojimi uzneseniami rozhodla, že nebude pokračovať v rokovaní o týchto vládnych návrhoch zákona.

239.3. V praxi sa aj v tomto období prejavovali snahy politikov o ovplyvňovanie chodu týchto inštitúcií a presadzovanie svojich záujmov, ale v oveľa menšej miere ako v predchádzajúcom období, keď bola Slovenská televízia otvorene zneužívaná. Podľa medializovaných vyjadrení opozície, táto stále nemá adekvátny priestor vo vysielaní - najmä v Slovenskej televízii. Oveľa väčšie problémy však verejnoprávne inštitúcie mali s nedostatočnosťou finančných zdrojov. Dlhý voči Slovenským telekomunikáciám a.s., ako prevádzkovateľovi vysielateľov, sa po roku 1998 prehĺbili a po privatizácii Slovenských telekomunikácií a.s. hrozilo, že od oboch inštitúcií sa budú tieto dlhy vymáhať exekúciou, čo mohlo viesť k účelovej privatizácii týchto médií. Vláda SR však nakoniec svojim rozhodnutím zabezpečila krytie pohľadávok Slovenského rozhlasu a Slovenskej televízie voči Slovenským telekomunikáciám a.s.. Tento problém naplno otvoril diskusiu ohľadom spôsobu

financovania verejnoprávnych médií (z koncesionárskych poplatkov, z reklamy a z účelových transferov zo štátneho rozpočtu) a viedol k príprave návrhu zákona, ktorým by sa mal novelizovať zákon o koncesionárskych poplatkoch. Tento návrh bol vypracovaný ako poslanecký návrh zákona a bol obdobne ako vyššie uvedené návrhy zákonov o Slovenskej televízii a o Slovenskom rozhlase prerokovávaný v druhom čítaní v Národnej rade. Národná rada na návrh parlamentného Výboru pre kultúru a médiá rozhodla 7.novembra 2001, že nebude pokračovať v rokovaní o tomto návrhu zákona.

240. V súvislosti s uplatňovaním článku 19 Paktu je ďalej potrebné uviesť i **zákon č. 445/1990 Zb., ktorým sa upravujú podmienky predaja a rozširovania tlače a iných vecí spôsobilých ohroziť mravnosť**.

240.1. Tento zákon obmedzuje predaj a rozširovanie periodickej a neperiodickej tlače, audiovizuálnych záznamov, vyobrazení alebo iných predmetov, ktoré môžu svojím obsahom a charakterom ohroziť mravnosť alebo vyvolať verejné pohoršenie. Obmedzenie spočíva v tom, že predaj uvedených vecí sa môže uskutočňovať v osobitných predajniach alebo iných na to určených prostriedkoch; tieto nesmú byť umiestnené v blízkosti škôl a školských zariadení a priestorov, v ktorých sa vykonávajú náboženské obrady. Uvedené veci nesmú byť verejne propagované ani predávané osobám mladším ako 18 rokov.

241. Ďalším súvisiacim zákonom je **zákon č. 211/2000 Z. z. o slobodnom prístupe k informáciám** a o zmene a doplnení niektorých zákonov (zákon o slobode informácií).

241.1. Zákon upravuje podmienky, postup a rozsah slobodného prístupu k informáciám, ktoré sú povinné poskytovať štátne orgány, obce ako i právnické osoby a fyzické osoby, ktorým zákon zveruje právomoc rozhodovať o právach a povinnostiach fyzických osôb alebo právnických osôb v oblasti verejnej správy v rozsahu ich rozhodovacej právomoci. Podľa § 3 citovaného zákona má každý právo na prístup k informáciám, ktoré majú povinné osoby k dispozícii. Zákon explicitne vymedzuje rozsah povinných informácií, ktoré sú jednotlivé štátne orgány a obce povinné poskytovať. Rozsah a podmienky obmedzenia prístupu k informáciám je vymedzený v § 6 až 13. Obmedzenia sa vzťahujú na ochranu utajovaných skutočností (štátne tajomstvo, služobné tajomstvo, skutočnosť podliehajúca šifrovanej ochrane informácií, informácia, ktorá patrí do bankového alebo daňového tajomstva), na ochranu osobnosti a osobných údajov a na ochranu obchodného tajomstva.

242. Šírenie, vyhľadávanie a prijímanie informácií prostredníctvom umenia právny poriadok Slovenskej republiky neobmedzuje.

243. V súvislosti s právom na slobodu prejavu zakotvuje **Trestný zákon** skutkové podstaty niektorých trestných činov, ktoré „obmedzujú“ túto slobodu napr. :

§ 105 vyzvedačstvo,

§ 106, 107 ohrozenie štátneho tajomstva,

§ 122 ohrozenie obchodného tajomstva, bankového tajomstva alebo daňového tajomstva,

§ 173 ohrozenie služobného tajomstva,

§ 178 neoprávnené nakladanie s osobnými údajmi.

§ 199 šírenie poplašnej správy

§ 205, 205a ohrozovanie mravnosti,

§ 205 c rozširovanie detského pornografického diela. Novela Trestného zákona zákonom č. 183/1999 Z.z. novým spôsobom upravila trestné činy súvisiace s ohrozovaním mravnosti a

pornografiou, kde sa výrazne sprísnila trestná sadzba. Zvýrazňuje sa trestanie výroby, šírenia i držania detskej pornografie.

§ 257 a poškodenie a zneužitie záznamu na nosiči informácií.

244. Ďalšími súvisiacimi zákonmi v tejto oblasti sú **zákon č. 52/1998 Z.z. o ochrane osobných údajov v informačných systémoch**. Upravuje ochranu osobných údajov pri ich spracúvaní v informačných systémoch a ochranu každého pred neoprávneným zhromažďovaním údajov o svojej osobe. Jeho účelom je okrem iného chrániť základné práva a slobody osôb pri spracúvaní ich osobných údajov. Ďalším je **zákon č. 241/2001 Z. z. o ochrane utajovaných skutočností** a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ktorý nadobudol účinnosť 1. júla 2001.

245. Vzhľadom na **odporúčanie v bode 22. Záverečného komentára Výboru** uvádzame, že § 98 Trestného zákona - podvracanie republiky - bol zrušený novelou č. 175/1990 Zb. Trestného zákona a odvtedy nebol nikdy tento trestný čin znovu zavedený, resp. nikdy sa opätovne nestal súčasťou platného právneho poriadku Slovenskej republiky. V tejto súvislosti je však potrebné uviesť, že v roku 1996 boli viac menej politické snahy o znovu zavedenie trestného činu „rozširovania nepravdivých informácií v zahraničí, ktoré poškodzujú záujem Slovenska“ do Trestného zákona. Tieto snahy však neboli úspešné vzhľadom na nepodpísanie, resp. vrátenie predmetnej novely Trestného zákona prezidentom SR Národnej rade na opätovné prerokovanie, táto novela však nebola v parlamente opätovne schválená.

246. Ako už bolo v Správe pri implementácii článku 17 Paktu uvedené, Národná rada v novembri 2001 neprijala návrh skupiny poslancov týkajúci sa vypustenia skutkovej podstaty trestného činu hanobenia republiky a jej predstaviteľa v zmysle § 102 a 103 Trestného zákona.

247. V tejto súvislosti je zároveň potrebné doplniť, že Národná rada schválila v novembri 2001 novelu Trestného zákona, ktorou bol zakotvený nový trestný čin, a to spochybňovanie a schvaľovanie zločinov fašizmu, prostredníctvom ktorého bude možné sankcionovať šíriteľov tzv. osvienčimskej lži.

Č l á n o k 2 0

Doplnenie informácií uvedených vo Východiskovej správe:

248. Trestný zákon obsahuje niekoľko ustanovení proti hlásaniu národnej, rasovej a náboženskej nenávisti. Podľa § 198 Trestného zákona - **hanobenie národa, rasy a presvedčenia** sú znaky skutkovej podstaty tohto trestného činu naplnené vtedy, ak niekto „verejne hanobí niektorý národ, jeho jazyk, niektorú rasu alebo etnickú skupinu alebo skupinu obyvateľov republiky pre ich politické presvedčenie, vyznanie alebo preto, že sú bez vyznania.“ Prísnejší trest sa uloží tomu, kto spácha takýto trestný čin najmenej s dvoma osobami.

249. V zmysle ustanovenia § 198a Trestného zákona, trestného činu **podnecovania k národnostnej, rasovej a etnickej nenávisti** sa dopustí ten, „kto verejne podnecuje

k nenávisti k niektorému národu alebo rase alebo etnickej skupine alebo k obmedzovaniu práv a slobôd ich príslušníkov“. Rovnako sa potresce aj ten, kto sa spolčí alebo zhromaždí na spáchanie takéhoto činu.

250. Ďalšie ustanovenie Trestného zákona v § 260 zakotvuje skutkovú podstatu trestného činu **podpory a propagácie hnutí smerujúcich k potlačeniu práv a slobôd občanov**, v zmysle ktorej sa potresce ten, kto podporuje alebo propaguje hnutie, ktoré preukázateľne smeruje k potlačeniu práv a slobôd občanov alebo hlása národnostnú, rasovú, triednu alebo náboženskú zášť. Prísnejší postih sa vzťahuje na toho, kto spácha takýto trestný čin tlačou, filmom, rozhlasom, televíziou alebo iným podobne účinným spôsobom, alebo ak spácha taký čin ako člen organizovanej skupiny alebo ak spácha taký čin za brannej pohotovosti štátu. Rovnako je možné trestne stíhať a následne sankcionovať na základe ustanovenia § 261 Trestného zákona každého, kto verejne prejavuje sympatie k fašizmu alebo inému podobnému hnutiu uvedenému v § 260 Trestného zákona. V rokoch 1999-2000 bola na základe tohto ustanovenia právoplatne odsúdených 11 osôb.

251. Platný Trestný zákon vymedzuje v rámci niektorých foriem trestnej súčinnosti v § 164 Trestného zákona podnecovanie, ktoré spočíva vo verejnom podnecovaní na trestný čin alebo na porušenie verejného poriadku, alebo na hromadné neplnenie dôležitej povinnosti uloženej podľa zákona. Predmetné ustanovenie sa vzťahuje na všetky trestné činy upravené v osobitnej časti Trestného zákona, teda aj na vyššie citované trestné činy.

252. Je potrebné uviesť, že na naplnenie znakov skutkových podstát niektorých trestných činov sa v zmysle Trestného zákona vyžaduje, aby boli spáchané verejne. A v nadväznosti na uvedené § 89 ods. 3 Trestného zákona definuje, že trestný čin je spáchaný verejne, ak je spáchaný „obsahom tlačoviny alebo rozširovaného spisu, filmom, rozhlasom, televíziou alebo iným obdobne účinným spôsobom alebo pred viac ako dvoma osobami súčasne prítomnými“. Platný zákon v súčasnosti síce nevymedzuje v citovanom ustanovení možnosť šírenia informácií prostredníctvom internetu, avšak pod pojem „iným účinným spôsobom“ je možné zahrnúť práve tento spôsob šírenia informácií, z čoho vyplýva, že dané ustanovenie Trestného zákona umožňuje trestne stíhať šírenie rasistických materiálov týmto spôsobom.

253. Trestnoprávnu ochranu pred rasovo a xenofobicky motivovanými útokmi poskytuje § 221 ods. 2 pís. b) Trestného zákona, ktorý upravuje postih páchatel'a trestného činu **ubliženia na zdraví**, ak došlo k úmyselnému ublíženiu na zdraví alebo k spôsobeniu ťažkej ujmy na zdraví podľa § 222 ods. 2 pís. b) pre jeho politické presvedčenie, národnosť, rasu, vyznanie alebo preto, že je bez vyznania. Novelou Trestného zákona zákonom č. 183/1999 bol sprísnený postih páchatel'a trestného činu **vraždy** podľa § 219 ods. 2 pís. f), a to tým že „iného úmyselne usmrtil pre jeho rasu, národnosť, politické presvedčenie, vyznanie alebo preto, že je bez vyznania“.

254. Okrem iného § 196 Trestného zákona vymedzuje skutkovú podstatu trestného činu **násillia proti skupine obyvateľov a proti jednotlivcovi**, na základe ktorej sa začne trestné stíhanie voči tomu, kto „použije násillie proti skupine obyvateľov alebo jednotlivcovi alebo sa im vyhráza usmrtením, ublížením na zdraví alebo spôsobením škody veľkého rozsahu pre ich politické presvedčenie, národnosť, rasu, vyznanie alebo preto, že sú bez vyznania“ alebo „sa spolčí alebo zhromaždí na spáchanie takéhoto činu“.

255. Rasovej nenávisti a násiliu proti rasovým a etnickým skupinám sa okrem už uvedených týkajú aj skutkové podstaty trestných činov podľa § 236 **obmedzovanie slobody vyznania** a § 263 **perzekúcia obyvateľstva**.

256. Odpoveď na odporúčanie v bode 15. Záverečného komentára Výboru:

Dňa 1. augusta 2001 nadobudla účinnosť novela Trestného zákona, ktorej cieľom bolo v prípade rasovo motivovaných trestných činov, ako aj útokov spojených s prejavom rasovej neznášanlivosti (§ 196, § 198, § 198a, § 219 ods. 2, § 221 ods. 2, § 222 ods. 2 Trestného zákona) rozšíriť možnosť stíhania, resp. odsúdenia za spáchaný trestný čin, a to tým, že medzi znaky skutkovej podstaty sa doplnil ďalší, ktorým je: „príslušnosť k etnickej skupine“. Táto zmena vyplýva z potreby praxe, keďže bolo sporné, či príslušnosť k rómskej menšine je príslušnosťou k inej rase alebo národnosti. Ďalšia zmena bola zameraná na úpravu vyššie uvedených skutkových podstát trestných činov v tom smere, aby mohli byť podľa týchto ustanovení postihované aj rasovo motivované útoky na blízke osoby príslušníkov inej rasy a iné osoby pre ich protirasistickú angažovanosť, aj keď sú príslušníkmi tej istej rasy.

257. Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky uvádza oficiálne údaje o počte právoplatne vynesených rozhodnutí súdmi Slovenskej republiky z rasovo, antisemitsky a xenofobicky motivovaných trestných činov. V roku 1998 bolo vynesených 23 právoplatných rozsudkov z rasovo motivovaných trestných činov, v roku 1999 to bolo 12 a v roku 2000 to bolo 13 prípadov. V roku 1998 boli vynesené 2 právoplatné rozsudky xenofobicky motivovaných trestných činov a v roku 1999 boli zaznamenané 2 antisemitsky motivované prípady.

258. Ako je v Správe pri informácii o implementácii článku 22 Paktu uvedené, podľa § 4 zákona č. 83/1990 Zb. o združovaní občanov v znení neskorších predpisov nie sú dovolené združenia, ktorých cieľom je popierať alebo obmedzovať osobné, politické alebo iné práva občanov pre ich národnosť, pohlavie, rasu, pôvod, politické alebo iné zmýšľanie, náboženské vyznanie a sociálne postavenie, roznečovať nenávisť a neznášanlivosť z týchto dôvodov, podporovať násilie alebo inak porušovať ústavu a zákony.

259. Podľa § 4 zákona č. 424/1991 Zb. o združovaní v politických stranách a v politických hnutiach v znení neskorších predpisov, nie sú dovolené politické strany a hnutia, ktoré smerujú k potlačeniu rovnoprávnosti občanov, napríklad hlásaním rasovej nenávisti.

Č l á n o k 21

260. Ústava SR v článku 28 zaručuje právo pokojne sa zhromažďovať.

261. Podmienky výkonu tohoto práva upravuje zákon číslo 84/1990 Zb. o zhromažďovaní práve v znení neskorších predpisov. Podľa § 1 ods. 4 citovaného zákona na zhromažďovanie nie je potrebné predchádzajúce povolenie štátneho orgánu. Zákon v ďalších ustanoveniach upravuje práva a povinnosti zvolávateľa zhromaždenia, účastníkov zhromaždenia a orgánu územnej samosprávy, ktorému je zvolávateľ povinný oznamovať písomne každé zhromaždenie.

262. Vzhľadom na Ústavou garantované právo na zhromažďovanie a združovanie uvádzame, že § 238a Trestného zákona upravuje trestný čin porušovania slobody združovania

a zhromažďovania, ktorého znaky sú naplnené, ak niekto „iného násilím, hrozbou násilia alebo hrozbou inej ťažkej ujmy obmedzuje vo výkone jeho združovacieho alebo zhromažďovacieho práva“. Tento trestný čin sa vzťahuje rovnako aj na toho, kto sa v súvislosti so zhromaždením, ktoré podlieha oznamovacej povinnosti, násilím alebo hrozbou bezprostredného násilia protiví poriadkovým opatreniam zvolávateľa alebo určených usporiadateľov takéhoto zhromaždenia.

263. V oblasti zhromažďovacieho práva od posúdenia Východiskovej správy v roku 1997 vo Výbore nedošlo k legislatívnym zmenám. V praxi v bežnom živote je sloboda zhromažďovania sa využívaná obyvateľmi SR bez problémov a zásahov zo strany štátu. Oblasť zhromažďovacieho práva nebola predmetom znepokojenia Výboru.

Č l á n o k 22 + odporúčanie 21.

264. Ústava SR v článku 29 stanovuje: „Právo slobodne sa združovať sa zaručuje. Každý má právo spolu s inými sa združovať v spolkoch, spoločnostiach alebo v iných združeniach. Občania majú právo zakladať politické strany a politické hnutia a združovať sa v nich. Politické strany a politické hnutia ako aj spolky, spoločnosti alebo iné združenia sú oddelené od štátu.

265. Podmienky výkonu tohoto práva sú upravené v osobitných zákonoch. K **zákonu č. 83/1990 Zb. o združovaní občanov** v znení neskorších predpisov (ďalej „zákon o združovaní občanov“), ktorý umožňuje združovanie sa osôb a vyvíjanie záujmovej činnosti v rôznych oblastiach spoločenského života, a k **zákonu č. 207/1996 Z. z. o nadáciách**, pribudli v roku 1997 ďalšie právne predpisy upravujúce oblasť mimovládnych neziskových organizácií. Je to **zákon č. 147/1997 Z. z. o neinvestičných fondoch** a **zákon č. 213/1997 Z. z. o neziskových organizáciách poskytujúcich všeobecne prospešné služby**.

265.1. Podľa zákona o neinvestičných fondoch je fond neziskovou právnickou osobou, ktorá združuje peňažné prostriedky určené na plnenie všeobecne prospešného účelu alebo na individuálne určenej osobitnej pomoci pre jednotlivca alebo skupinu osôb, ktoré sa ocitli v ohrození života alebo potrebujú naliehavú pomoc pri postihnutí živelnou pohromou. Za všeobecný prospešný účel sa podľa cit. zákona považuje najmä:

- rozvoj a ochrana duchovných hodnôt,
- ochrana ľudských práv,
- ochrana a tvorba životného prostredia,
- zachovanie prírodných a kultúrnych hodnôt,
- ochrana a podpora zdravia a vzdelávania,
- rozvoj sociálnych služieb.

265.2. Podľa zákona č. 213/1997 Z.z. o neziskových organizáciách je nezisková organizácia právnickou osobou, ktorej predmetom činnosti je poskytovanie všeobecne prospešných služieb. Pričom všeobecne prospešnými službami sú len

- poskytovanie zdravotnej starostlivosti,
- rozvoj a ochrana duchovných a kultúrnych hodnôt,
- doplnkové vzdelávanie detí a mládeže vrátane organizovania telesnej výchovy a športu pre deti a mládež,
- humanitná starostlivosť, tvorba a ochrana životného prostredia,

- poskytovanie sociálnych služieb.

266. V súčasnom období na území Slovenskej republiky vyvíja činnosť 16 561 občianskych združení, 527 nadácií, 310 neinvestičných fondov a 150 neziskových organizácií poskytujúcich všeobecne prospešné služby. Za obdobie od hodnotenia Slovenskej republiky Výborom pre ľudské práva v roku 1997 narástol počet občianskych združení z 12 tisíc na 16 561 (stav k 20. novembru 2001).

267. Zákon o združovaní občanov v § 4 stanovuje obmedzenia, ktoré sa vzťahujú len na také združenia, ktorých cieľom je popierať alebo obmedzovať osobné, politické alebo iné práva občanov pre ich národnosť, pohlavie, rasu, pôvod, politické alebo iné zmýšľanie, náboženské vyznanie a sociálne postavenie, roznečovať nenávisť a neznášanlivosť z týchto dôvodov, podporovať násilie alebo inak porušovať ústavu a zákony, alebo ktoré sledujú dosahovanie svojich cieľov spôsobom, ktorý je v rozpore s ústavou a zákonmi a ďalej také, ktoré sú ozbrojené alebo s ozbrojeným zločkom, okrem ich používania za športovými účelmi alebo za účelom poľovníctva. Nikto nesmie byť nútený k združovaniu, k členstvu v združeniach ani k účasti v nich.

268. Problematika odborových organizácií a organizácií zamestnávateľov je upravená **zákonom č. 300/1990 Zb.**, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 83/1990 Zb. o združovaní občanov.

268.1. Na rozdiel od registračného konania, ktorému podliehajú všetky občianske združenia, ktoré chcú byť právnickou osobou a mať právnu subjektivitu, na odborové organizácie a organizácie zamestnávateľov platí režim evidenčný, ktorý znamená, že odborové organizácie a organizácie zamestnávateľov sa stávajú právnickou osobou dňom nasledujúcim po tom, keď ministerstvu vnútra bol doručený návrh na evidenciu.

268.2. V súčasnosti vyvíja činnosť na území Slovenskej republiky 511 odborových organizácií a organizácií zamestnávateľov (stav k 20. novembru 2001).

269. Popri občianskych združeniach, ktoré na základe registrácie získajú právnu subjektivitu a sú teda právnickými osobami, vyvíjajú na Slovensku činnosť aj rôzne druhy občianskych iniciatív, zoskupení, ktoré vznikajú za rôznym účelom na podporu určitej kampane na presadenie konkrétneho skupinového dlhodobého, alebo krátkodobého záujmu, napr. v oblasti ochrany životného prostredia atď., ktoré nemajú záujem získať registráciou právnu formu právnickej osoby a získať právnu subjektivitu.

270. Medzi tieto neformálne zoskupenia občanov možno zaradiť aj hnutie Skinheads, ktoré nie je registrované podľa zákona o združovaní, a nie je teda právnickou osobou. Vzhľadom na to nemožno vo vzťahu k nemu v prípade, že by vyvíjalo činnosť v rozpore so zákonom a Ústavou SR, aplikovať § 12 ods.3 zákona o združovaní občanov, ktorý umožňuje registrovanému štátnemu orgánu – ministerstvu vnútra - občianske združenie rozpustiť.

271. Nemožno sa stotožňovať s kritikou Výboru (**odporúčanie v bode 21. Záverečného komentára Výboru**), že zákon o združovaní obsahuje reštriktívne prvky, ktoré obmedzujú právo slobodne sa združovať. Za hodnotené obdobie nebol zo strany Ministerstva vnútra SR v registračnom konaní zamietnutý ani jeden návrh na registráciu.

272. Ďalším dôležitým právnym predpisom v oblasti združovacieho práva je **zákon č. 424/1991 Zb. o združovaní v politických stranách a v politických hnutiach** v znení neskorších predpisov (ďalej „zákon o združovaní v politických stranách“). Výkon tohoto práva slúži občanom na ich účasť na vytváraní Národnej rady Slovenskej republiky a orgánov územnej samosprávy.

272.1. Strany a hnutia sú dobrovoľné združenia, ktoré podliehajú registrácii podľa zákona. Sú právnickými osobami. Štátne orgány môžu do ich postavenia a činnosti zasahovať len na základe zákona a v jeho medziach. Registračným orgánom politických strán a politických hnutí je Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky.

272.2. Ako už bolo v Správe pri implementácii článku 20 Paktu uvedené, podľa § 4 zákona o združovaní v politických stranách sú zakázané hnutia:

- ktoré porušujú ústavu a zákony alebo ktorých cieľom je odstránenie demokratických základov štátu,
- ktoré nemajú demokratické stanovky alebo nemajú demokraticky ustanovené orgány,
- ktoré smerujú k uchopeniu a držaniu moci zamedzujúcemu druhým stranám a hnutiam uchádzať sa ústavnými prostriedkami o moc alebo ktoré smerujú k potlačeniu rovnoprávnosti občanov,
- ktorých program alebo činnosť ohrozujú mravnosť, verejný poriadok alebo práva a slobodu občanov,
- ktorých program je nasmerovaný proti suverenite a územnej celistvosti Slovenskej republiky.

272.3. Za hodnotené obdobie ani v jednom prípade nebol návrh na registráciu politickej strany a politického hnutia odmietnutý.

273. V súčasnom období vyvíja v Slovenskej republike činnosť 106 politických strán a politických hnutí (stav k 20. novembru 2001). V rámci pluralitného politického systému pôsobia v Slovenskej republike aj politické strany a politické hnutia, ktoré si založili občania - príslušníci národnostných menšín žijúcich v Slovenskej republike. K 20. novembru 2001 bolo zaregistrovaných 19 politických strán a politických hnutí, ktoré si založili príslušníci rómskej národnostnej menšiny, 4 politické strany a politické hnutia založili príslušníci národnostnej menšiny maďarskej a 1 politická strana je založená rusínskou a ukrajinskou národnostnou menšinou. Všetky tieto politické zoskupenia majú vo svojich programoch a stanovách premietnutú ochranu práv a identity týchto občanov, podporu a rozvoj v oblasti vzdelávania, kultúry a ekonomiky za účelom ich stability.

274. Pre úplnosť informácie je žiadúce uviesť, že na základe posledných parlamentných volieb konaných v roku 1998 bolo do Národnej rady zvolených za Stranu maďarskej koalície 15 poslancov tejto strany.

Č l á n o k 23

275. V oblasti ochrany rodiny od posúdenia Východiskovej správy v roku 1997 vo Výbore nedošlo k legislatívnym zmenám. Oblasť ochrany rodiny a práva mužov a žien uzavrieť manželstvo v primeranom veku a založiť si rodinu nebola predmetom znepokojenia Výboru. Na doplnenie informácií podaných vo Východiskovej správe Slovensko uvádza, článok 41 Ústavy v odseku 1 stanovuje, že manželstvo, rodičovstvo a rodina sú pod ochranou zákona.

Novelou zákona o rodine č. 234/1992 Zb., ktorá nadobudla účinnosť 1. júla 1992 došlo k zrovnoprávneniu cirkevnej a občianskej formy sobáša.

Č l á n o k 24

+odporúčanie 6., 9., 25.

276. Na doplnenie informácií, ktoré Slovensko o implementácii tohto článku poskytlo vo svojej Východiskovej správe, ďalej uvádzame, že Ústava v článku 41 stanovuje, že sa „zaručuje osobitná ochrana detí a mladistvých. Deti narodené v manželstve a mimo neho majú rovnaké práva. Starostlivosť o deti a ich výchova je právom rodičov; deti majú právo na rodičovskú výchovu a starostlivosť. Práva rodičov možno obmedziť a maloleté deti možno od rodičov odlúčiť proti vôli rodičov len rozhodnutím súdu na základe zákona. Rodičia, ktorí sa starajú o deti, majú právo na pomoc štátu.“

277. Právna úprava ochrany dieťaťa je obsiahnutá v nasledovných zákonoch:

- zákon č. 94/1963 Zb. o rodine (ďalej len „zákon o rodine“) v znení neskorších predpisov, ktorý upravuje rodinnoprávne vzťahy, manželstvo, vzťahy medzi rodičmi a deťmi ako aj výživné;
- zákon č. 195/1998 Z. z. o sociálnej pomoci v znení neskorších predpisov, ktorý vymedzuje sociálnoprávnu ochranu detí ako ochranu práv a právom chránených záujmov detí uskutočňovanú prostredníctvom výchovnej činnosti, organizovaním náhradnej výchovy, rozhodovaním o výchovných opatreniach a ďalšími činnosťami;
- zákon č. 265/1998 Z. z. o pestúnskej starostlivosti a o príspevkoch pestúnskej starostlivosti, ktorou sa dieťaťa nahrádza prirodzené rodinné prostredie. Zákon upravuje i finančné príspevky na deti v pestúnskej starostlivosti a odmenu pestúna, ktoré poskytuje štát.

278. Štát finančne prispieva rodinám s deťmi dávkami štátnej sociálnej podpory, ktoré sú upravené v nasledujúcich zákonoch: zákon č. 193/1994 Z. z. o prídavkoch na deti a príplatkoch k prídavkom na deti v znení neskorších predpisov, zákon č. 235/1998 Z. z. o príspevku pri narodení dieťaťa, o príspevku rodičom, ktorým sa súčasne narodili tri deti alebo viac detí, alebo ktorým sa v priebehu dvoch rokov opakovane narodili dvojčatá, zákon č. 382/1990 Z. z. o rodičovskom príspevku a zákon č. 300/1999 Z. z. o príspevku na bývanie.

279. Ide o pomoc pri riešení štátom uznaných životných udalostí, napr. pri narodení dieťaťa, počas jeho prípravy na povolanie alebo v prípade, ak sa jeden z rodičov osobne stará o dieťa v útľom veku a rodina je odkázaná na jeden príjem z pracovnej činnosti. Podľa platného právneho stavu sa prídavky na deti poskytujú na nezaopatrené deti v závislosti od príjmovej situácie a od veku detí. Zohľadňuje sa však aj sťažená situácia v rodine, napr. ak sa rodina stará o ťažko zdravotne postihnuté dieťa alebo ak ide o osamelého rodiča s nezaopatreným dieťaťom. Viacdetným rodinám je zabezpečená pomoc hneď pri narodení viac detí súčasne, a to zvýšením príspevku pri narodení a tiež osobitnou štátnou sociálnou dávkou poskytovanou v prípade, ak sa rodina stará aspoň o tri deti vo veku do 15 rokov, ktoré sú buď z troch alebo viac detí narodených súčasne alebo opakovane narodených dvojčiat v priebehu dvoch rokov.

280. Pokiaľ ide o postavenie mladistvého (osoba od 15 do 18 rokov veku života) v trestnom konaní, informácie o jeho osobitnom postavení sú uvedené pri implementácii článku 14 Paktu. O výkone trestu u mladistvých osôb sme informovali pri implementácii čl. 10 Paktu.

281. Bližšie informácie o implementácii práv dieťaťa sú uvedené vo Východiskovej správe SR k Dohovoru o právach dieťaťa z roku 1998. Slovensko v súčasnosti pripravuje Druhú periodickú správu k Dohovoru o právach dieťaťa.

282. V súlade s **bodom 6. Záverečného komentára Výboru** informuje Slovenská republika o ďalších inštitucionálnych mechanizmoch vytvorených na ochranu detí a mládeže:

282.1. **Slovenský výbor pre práva dieťaťa** vznikol v roku 1998; jeho členmi sú zástupcovia ústredných orgánov štátnej správy, ďalších inštitúcií a mimovládnych organizácií. Ako poradný orgán ministra práce, sociálnych vecí a rodiny SR predkladá ministrovi závery a zistenia o konkrétnych problémoch v oblasti dodržiavania práv dieťaťa na Slovensku a navrhuje opatrenia na ich riešenie. Spracováva návrhy preventívnych programov a koncepcií sledujúcich zásadné riešenia postavenia detí v spoločnosti, pričom osobitnú pozornosť venuje najmä ochrane detí pred fyzickým týraním a psychickým týraním, pred pohlavným zneužitím, pred drogovou závislosťou a inými sociálno-patologickými javmi, vývoju detí v ústavnej výchove alebo ochrannej výchove a v niektorých formách náhradnej starostlivosti, deťom v sociálnej a hmotnej núdzi, deťom s poruchami správania a deťom zúčastneným na trestnom konaní ako svedok a poškodený. Predkladá ministrovi námety na zmeny všeobecne záväzných právnych predpisov týkajúcich sa ochrany práv detí a ich výkonu; vykonáva medzinárodnú koordináciu a spolupracuje s mimovládnymi organizáciami pôsobiacimi v oblasti ochrany práv detí.

282.2. V roku 1993 bolo Ministerstvom práce, sociálnych vecí a rodiny SR zriadené **Centrum pre medzinárodno-právnu ochranu detí a mládeže**, ktoré plní úlohy ústredného orgánu Slovenskej republiky na zabezpečenie vykonávania a realizácie medzinárodných dohovorov v oblasti vymáhania výživného, medzinárodných únosov detí a medzinárodných adopcií, ktoré SR ratifikovala (napr. Dohovor o ochrane detí a o spolupráci pri medzištátnych osvojeniach 1993, Dohovor o občianskoprávných aspektoch medzinárodných únosov detí, Európsky dohovor o uznávaní a výkone rozhodnutí týkajúcich sa starostlivosti o deti a o obnove starostlivosti o deti). Jeho pôsobnosť ako štátneho orgánu sociálnej pomoci je vymedzená v zákone č. 195/1998 Z. z. o sociálnej pomoci v znení neskorších predpisov.

283. Vláda SR Výbor informuje, že v auguste 2001 rozhodla o pristúpení SR k Opčnému protokolu k Dohovoru o právach dieťaťa o obchodovaní s deťmi, detskej prostitúcii a detskej pornografii a k Opčnému protokolu k Dohovoru o právach dieťaťa o účasti detí v ozbrojených konfliktoch. SR je pripravená oba protokoly vo veľmi blízkej budúcnosti podpísať.

284. V súvislosti s **odporúčaním v bode 16. Záverečného komentára** Výboru uvádza SR informácie o vzdelávaní v oblasti ľudských práv na školách:

284.1. Slovenská republika venuje otázkam mieru, demokracie, tolerance a humanity, teda oblasti ľudských práv vo svojom školskom systéme mimoriadnu pozornosť. Tento proces sa začína už v rámci **predškolskej výchovy v materských školách**, kde sa deti učia žiť v kolektíve a získavajú skúsenosti v rámci vzájomnej pomoci a ohľaduplnosti bez rozdielu národností (pedagogický proces sa realizuje podľa základného pedagogického dokumentu, ktorý akceptuje a naplňa Deklaráciu práv dieťaťa „Program výchovy a vzdelávania detí v materských školách“, schválený Ministerstvom školstva SR v roku 1999).

284.2. Proces ďalej pokračuje na prvom stupni **základnej školy** (1. až 4. ročník), kde sa výchova v duchu demokracie, humanity a tolerance realizuje pri vyučovaní viacerých

predmetov (napr. prvouka, etická výchova, náboženská výchova, vlastiveda...). Na druhom stupni základnej školy (5. - 9. ročník) sa využívajú rôzne témy na hodinách literatúry, dejepisu, etickej výchovy, ale najmä v samostatnom predmete občianska výchova, ktorý sa vyučuje povinne 1 hodinu týždenne v 6. - 9. ročníku, v rámci ktorého sa žiaci oboznamujú so základnými ľudskými právami, slobodami a právami dieťaťa. Tejto téme je venovaná aj učebnica Občianskej výchovy pre 8. ročník základnej školy, v ktorej sú tri z celkovo štyroch kapitol zamerané na problematiku ľudských práv: Občan a štát, Základné ľudské práva a Občan a právo. Učebné osnovy Občianskej výchovy a Etickej výchovy boli Ministerstvom školstva SR schválené v roku 1997.

284.3. Na **stredných školách** je téma ľudských práv integrovaná do viacerých predmetov (etickej výchovy, sociológia, estetická výchova, dejepis) a najmä do 2 samostatných povinných predmetov - Občianska náuka a Náuka o spoločnosti. V roku 1995 bola schválená učebnica Základy práva pre stredné školy, v roku 1997 učebné osnovy Náuky o spoločnosti; študenti majú možnosť oboznámiť sa s analýzou vývoja úpravy ľudských práv a základných slobôd a jej súčasnou podobou, so základným členením ľudských práv, s dôležitými dokumentami a činnosťou inštitúcií zabezpečujúcich ich uplatňovanie a ochranu.

284.4. V Slovenskej republike sa v úzkej spolupráci organizátorov, medzi ktorými sú napríklad Ministerstvo školstva SR, Úrad vlády SR, UNHCR, Informačné a dokumentačné stredisko Rady Európy, slovenské mimovládne organizácie - Slovenský helsinský výbor, Nadácia Občan a demokracia, Nadácia Milana Šimečku, IUVENTA, slovenské univerzity a Veľvyslanectvo USA na Slovensku, každoročne od školského roku 1996/1997 koná „**Olympiáda ľudských práv pre žiakov stredných škôl**“. Od školského roka 1998/1999 sa toto podujatie realizuje na celoštátnej úrovni. Jadro otázok tvoria medzinárodné ľudskoprávne inštrumenty a ústrednou témou tretieho ročníka celoštátneho kola tohto podujatia v dňoch 19. - 20. apríla 2001 bola téma „Tolerancia - Právo byť iný.“

284.5. Slovenská republika je zapojená do medzinárodného projektu ASP UNESCO (Associated School Project) – Pridružené školy UNESCO. Program ASP škôl poskytuje žiakom možnosť sprostredkovať informácie, kontakty a skúsenosti nad rámec učebných osnov, poriadat' semináre, besedy, výstavy a iné podujatia zamerané na oblasť ľudských práv, demokraciu, výchovu proti rasizmu a xenofóbii. V súčasnosti je do projektu ASP škôl v SR zapojených 20 škôl z toho 5 základných a 7 stredných odborných škôl.

284.6. V Na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave od roku 1992 pôsobí UNESCO – CENTRUM pre výchovu k ľudským právam, ktoré spolu s Katedrou politológie Filozofickej fakulty Univerzity Komenského za obdobie od roku 1995 participovalo na 12 medzinárodných projektoch, ktorých súčasťou bola aj problematika ľudských práv.

285. Nadácia Občan a demokracia od roku 1998 organizuje výcvikové kurzy pre učiteľov stredných škôl v oblasti ľudských práv, otázok demokracie a právneho štátu v spolupráci s Metodickým centrom v Prešove, Banskej Bystrici a Bratislave. V rámci programu Právo na každý deň (tzv. Street Law) študenti a študentky práva pod dohľadom Nadácie Občan a demokracia učia právne témy interaktívnym spôsobom v partnerskej spolupráci so strednými školami, najmä gymnáziami v Košiciach, Bratislave a Banskej Bystrici. Od septembra 2001 začala svoju činnosť tzv. Klinika Práva na každý deň na Právnickej fakulte Trnavskej Univerzity. V rámci tohto voliteľného predmetu študenti práva chodia učiť o práve zážitkovým spôsobom do tried na 3 spolupracujúcich stredných školách v Trnave. V rámci predmetu Klinika Práva na každý deň budú tiež organizované simulované pojednávania na

Krajskom súde v Trnave, na ktorých budú študenti stredných škôl v aktívnych procesných rolách pod vedením študentov práva. Vyššie uvedené programy smerujú k zvyšovaniu právneho vedomia a šírenia poznatkov o ľudských právach na stredných školách.

286. V súvislosti s **odporúčaním v bode č. 25 Záverečného komentára Výboru**, ktorým Výbor požiadal o poskytnutie informácií o krokoch prijatých na zabezpečenie toho, aby školské učebnice neobsahovali materiál s tendenciou podpory antisemitských a iných rasistických názorov, Slovenská republika predpokladá, že predmetom kritiky Výboru bola na Slovensku vydaná kniha „Dejiny Slovenska a Slovákov“ profesora Milana S. Ďuricu, ktorý je riaditeľom Slovenského historického ústavu v Ríme a profesorom na Univerzite v Padove. V tejto knihe autor chronologicky načrtol dejiny Slovenska a Slovákov. Vo svojej publikácii uplatňuje selektívny prístup k historickým faktom metódou nekritického uvádzania citátov. Kolektív vedeckých pracovníkov z Historického ústavu SAV, Archeologického ústavu SAV, Politologického ústavu SAV, Pedagogickej fakulty UK – Katedry histórie a Vojenského historického ústavu v Bratislave spracoval analýzu knihy. Podľa autorov analýzy, uvedená kniha má nedostatky faktografického a terminologického charakteru, ako aj v oblasti interpretácie a výberu faktov. Publikácia nebola vydaná ako učebnica, pretože nemá atribút učebnice ani po didaktickej ani po metodickej stránke. Ministerstvo školstva SR tejto knihe neudelilo schvaľovaciu doložku ako pridružuje všetkým učebniciam. Táto publikácia sa na školách nepoužíva ako učebnica pre žiakov, ale využíva sa ako doplnkový učebný text pre potreby pedagogických pracovníkov.

Článok 25

287. Podľa článku 30 Ústavy občania majú právo zúčastňovať sa na správe verejných vecí priamo - referendum, ktoré je ústavne zakotvené v článkoch 93 - 100 Ústavy alebo slobodnou voľbou svojich zástupcov do parlamentu - Národnej rady, do orgánov územnej samosprávy a voľbou prezidenta Slovenskej republiky, či ľudovým hlasovaním o jeho odvolaní. Voľby sa musia konať v lehotách nepresahujúcich pravidelné volebné obdobie ustanovené zákonom.

288. Volebné právo je všeobecné, rovné a priame s tajným hlasovaním. Občania majú za rovnakých podmienok prístup k voleným a iným verejným funkciám".

289. Voľby do Národnej rady, orgánov územnej samosprávy, voľbu prezidenta Slovenskej republiky, ľudové hlasovanie o jeho odvolaní a spôsob hlasovania v referende upravujú nasledovné osobitné zákony:

1. Zákon č. 80/1990 Zb. o voľbách do Slovenskej národnej rady v znení neskorších predpisov.
2. Zákon č. 346/1990 Zb. o voľbách do orgánov samosprávy obcí v znení neskorších predpisov.
3. Zákon č. 46/1999 Z. z. o spôsobe voľby prezidenta Slovenskej republiky, o ľudovom hlasovaní o jeho odvolaní a o doplnení niektorých ďalších zákonov.
4. Zákon č. 564/1992 Zb. o spôsobe vykonania referenda v znení neskorších predpisov.
5. Zákon č. 303/2001 Z. z. o voľbách do orgánov samosprávnych krajov a o doplnení Občianskeho súdneho poriadku.

Voľby do Národnej rady Slovenskej republiky

290. Právo voliť do Národnej rady je podmienené občianstvom Slovenskej republiky a vekom 18 rokov. Tým, že zákon priamo neuvádza podmienku trvalého pobytu voliča na území Slovenskej republiky, je toto právo rozšírené aj o tých občanov SR, ktorí nemajú trvalý pobyt na území Slovenskej republiky a v deň volieb sa dostavia do volebnej miestnosti a požiadajú o výkon tohto práva. Musia však preukázať splnenie stanovených podmienok.

290.1. Za poslanca Národnej rady môže byť zvolený občan Slovenskej republiky, ktorý v deň volieb dovŕšil 21 rokov veku a má trvalý pobyt na území Slovenskej republiky.

290.2. Zákon neustanovuje volebnú povinnosť – ide o volebné právo. Prekážkou vo výkone volebného práva je obmedzenie osobnej slobody z dôvodu ochrany zdravia ľudí, výkon trestu odňatia slobody a pozbavenie spôsobilosti na právne úkony.

290.3. Podmienky uplatnenia aktívneho volebného práva sú rovnaké pre všetkých občanov SR, bez ohľadu na národnosť alebo sociálne postavenie.

290.4. Volebný zákon pre voľby do Národnej rady je postavený na systéme pomerného zastúpenia. Umožňuje kandidovať a získať zastúpenie v parlamente aj malým politickým stranám. Zákon umožňuje vytvárať volebné koalície pri splnení zákonom určených podmienok. Kvórum pre získanie mandátov v Národnej rade SR je stanovené 5% získaných hlasov pre samostatne kandidujúcu politickú stranu, 7% pre volebnú koalíciu zloženú z dvoch alebo troch politických strán a 10% pre koalíciu zloženú najmenej zo štyroch politických strán.

290.5. Volebné obdobie poslancov Národnej rady SR je určené na štyri roky.

Voľby do orgánov samosprávy obcí

291. Právo voliť obecné (mestské) zastupiteľstvá a starostov obcí (primátorov miest) majú občania SR, ktorí majú trvalý pobyt na území obce a v deň volieb dovŕšili 18 rokov veku.

291.1. Právo byť volený za poslanca zastupiteľstva má občan, ktorý má právo voliť. Právo byť volený za starostu obce (primátora mesta) má občan, ktorý má právo voliť a v deň volieb dovŕšil 25 rokov veku.

291.2. Podľa novely Ústavy Slovenskej republiky, ktorá nadobudla účinnosť 1. júla 2001, majú právo voliť a byť volení do orgánov samosprávy obcí aj cudzinci s trvalým pobytom na území Slovenskej republiky.

291.3. Prekážkou vo výkone volebného práva je obmedzenie osobnej slobody z dôvodu ochrany zdravia ľudí, výkon trestu odňatia slobody, pozbavenie alebo obmedzenie spôsobilosti na právne úkony.

291.4. Podmienky pre výkon volebného práva sú pre všetkých občanov stanovené rovnako, t.j. bez ohľadu na národnosť alebo sociálne postavenie. Aj pri voľbách do orgánov samosprávy obcí je zakotvené volebné právo a nie volebná povinnosť.

291.5. Volebný zákon pre voľby do týchto orgánov je vypracovaný podľa väčšinového volebného systému s relatívnou väčšinou. Kandidovať má právo, okrem politických strán

alebo ich koalícií, aj nezávislý kandidát, ktorý predkladá príslušnému volebnému orgánu vlastný návrh podporený petíciou voličov.

Volebné obdobie orgánov samosprávy obcí je zákonom stanovené na štyri roky.

Voľba prezidenta Slovenskej republiky

292. Právo voliť prezidenta majú občania Slovenskej republiky, ktorí majú právo voliť do Národnej rady. Občania volia prezidenta v priamych voľbách tajným hlasovaním na päť rokov.

292.1. Za prezidenta možno zvoliť každého občana Slovenskej republiky, ktorý je voliteľný za poslanca Národnej rady a v deň volieb dosiahol vek 40 rokov.

292.2. Kandidátov na prezidenta navrhuje najmenej 15 poslancov Národnej rady, alebo občania, ktorí majú právo voliť do Národnej rady, a to na základe petície podpísanej najmenej 15 000 občanmi.

292.3. Za prezidenta je zvolený kandidát, ktorý získa nadpolovičnú väčšinu platných hlasov oprávnených voličov. Ak ani jeden z kandidátov nezíska potrebnú väčšinu hlasov voličov, koná sa druhé kolo volieb, do ktorého postupujú tí dvaja kandidáti, ktorí získali najväčší počet platných hlasov. V druhom kole volieb je za prezidenta zvolený ten kandidát, ktorý získal najväčší počet platných hlasov zúčastnených voličov. Ak pre druhé kolo volieb nie sú dvaja kandidáti, druhé kolo volieb sa neuskutoční a vykonajú sa nové voľby.

292.4. Ľudové hlasovanie o odvolaní prezidenta sa vyhlasuje na základe uznesenia Národnej rady prijatého trojpätinovou väčšinou všetkých poslancov Národnej rady.

292.5. Právo hlasovať v ľudovom hlasovaní majú oprávnení voliči.

292.6. Prezident je odvolaný, ak za jeho odvolanie v ľudovom hlasovaní hlasovala nadpolovičná väčšina všetkých oprávnených voličov.

Hlasovanie v referende

293. Právo zúčastniť sa na referende má každý občan SR, ktorý má právo voliť do Národnej rady, t.j. dovŕšil 18 rokov veku a zdržiava sa v deň konania referenda na území Slovenskej republiky. Hlasovaním v referende majú občania Slovenskej republiky právo rozhodovať o otázkach vymedzených Ústavou.

293.1. Referendom sa potvrdí ústavný zákon o vstupe do štátneho zväzku s inými štátmi alebo o vystúpení z tohto zväzku. Referendom sa môže rozhodnúť aj o iných dôležitých otázkach verejného záujmu. Predmetom referenda nemôžu byť základné práva a slobody, dane, odvody a štátny rozpočet.

293.2. Referendum vyhlasuje prezident SR, ak o to petíciou požiadajú aspoň 350 000 občanov, alebo ak sa na tom uznesie Národná rada.

293.3. Výsledky referenda sú platné, ak sa na ňom zúčastnila nadpolovičná väčšina oprávnených voličov a ak bolo rozhodnutie prijaté nadpolovičnou väčšinou účastníkov referenda.

Voľby do orgánov samosprávnych krajov

294. V súčasnosti prebieha v Slovenskej republike už tretia etapa reformy verejnej správy, v rámci ktorej bol prijatý celý súbor zákonov, na základe ktorých prejde postupne v rozpätí od 1. januára 2002 do 1. januára 2004 rozsiahly počet kompetencií zo štátu na regionálne samosprávy a obce. Ako prvý z tejto série bol v júli 2001 prijatý zákon č. 302/2001 Z. z. o samospráve vyšších územných celkoch, na ktorý nadväzuje zákon č. 303/2001 Z. z. o voľbách do orgánov samosprávnych krajov.

294.1. Podľa zákona č. 303/2001 Z. z. o voľbách do orgánov samosprávnych krajov majú právo voliť do orgánov samosprávnych krajov občania SR a cudzinci, ktorí majú trvalý pobyt v obci, ktorá patrí do územia samosprávneho kraja, alebo majú trvalý pobyt vo vojenskom obvode, ktorý patrí na účely volieb do orgánov samosprávneho kraja do jeho územia a najneskôr v deň konania volieb dovŕšili 18 rokov veku.

294.2. Za poslanca zastupiteľstva samosprávneho kraja môže byť zvolený ten, kto má právo voliť, má trvalý pobyt v obci, ktorá patrí do územia volebného obvodu, v ktorom kandiduje a nenastali u neho prekážky vo výkone volebného práva.

294.3. Za predsedu samosprávneho kraja môže byť zvolený ten, kto má právo voliť, najneskôr v deň konania volieb dovŕšili 25 rokov veku a nenastali u neho prekážky vo výkone volebného práva.

294.4. Prekážkou vo výkone volebného práva je zákonom ustanovené obmedzenie osobnej slobody z dôvodu ochrany zdravia ľudí, výkon trestu odňatia slobody, pozbavenie spôsobilosti na právne úkony a výkon základnej alebo náhradnej vojenskej služby alebo zdokonaľovacej služby.

294.5. Podmienky uplatnenia aktívneho volebného práva sú rovnaké pre všetkých voličov, bez ohľadu na národnosť alebo sociálne postavenie.

294.6. Zákon o voľbách do orgánov samosprávnych krajov zakotvuje väčšinový volebný systém s relatívnou väčšinou pre voľby poslancov zastupiteľstva a s absolútnou väčšinou pre voľby predsedu samosprávneho kraja v prvom kole.

294.7. Kandidátne listiny majú právo podávať, okrem politických subjektov, aj nezávislí kandidáti, ktorí predkladajú volebnej komisii samosprávneho kraja vlastný návrh podporený petíciou voličov.

294.8. Volebné obdobie orgánov samosprávnych krajov je určené na štyri roky.

Č l á n o k 26
+ odporúčania 14., 15.

295. Všetky ústavne a inštitucionálne etablované mechanizmy v zmysle slovenských právnych predpisov rešpektujú rovnosť občanov pred zákonom a poskytujú všetkým rovnakú ochranu bez akejkoľvek diskriminácie z dôvodu pohlavia, rasy, farby pleti, jazyka, viery, náboženstva, politického či iného zmysľania, národného alebo sociálneho pôvodu, príslušnosti k národnosti alebo etnickej skupine, majetku, rodu alebo iného postavenia.

296. Princíp rovnosti pred zákonom je ústavne upravený v článku 47 ods. 2 Ústavy, ktorý znie: „Každý má právo na právnu pomoc v konaní pred súdmi, inými štátnymi orgánmi alebo orgánmi verejnej správy od začiatku konania, a to za podmienok ustanovených zákonom.“ V zmysle odseku 3 citovaného článku sú si všetci účastníci v konaní rovní.

297. Rovnosť pred zákonom sa vzťahuje tak na občianskoprávne ako aj na trestné konania. Podľa § 18 Občianskeho súdneho poriadku účastníci majú v občianskom súdnom konaní rovnaké postavenie. Aj procesné ustanovenia Trestného poriadku vymedzujú základné zásady trestného konania, ktorých cieľom je zabrániť akejkoľvek diskriminácii. Je to predovšetkým zásada „nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege“, t.j. že podľa § 2 ods. 1 Trestného poriadku nikto nemôže byť stíhaný inak ako zo zákonných dôvodov a spôsobom ustanoveným Trestným poriadkom.

298. Ústava Slovenskej republiky obsahuje princíp zákazu diskriminácie v článku 12 ods. 1, ktorý uvádza: „*Ludia sú slobodní a rovní v dôstojnosti i v právach. Základné práva a slobody sú neodňateľné, nescudziteľné, nepremlčateľné a nezrušiteľné.*“ Následne sa v odseku 2 citovaného článku hovorí, že „*Základné práva a slobody sa zaručujú na území Slovenskej republiky všetkým bez ohľadu na pohlavie, rasu, farbu pleti, jazyk, vieru a náboženstvo, politické či iné zmysľanie, národný alebo sociálny pôvod, príslušnosť k národnosti alebo etnickej skupine, majetok, rod alebo iné postavenie. Nikoho nemožno z týchto dôvodov poškodzovať, zvýhodňovať alebo znevýhodňovať.*“

299. Slovenská republika je zmluvnou stranou Medzinárodného dohovoru o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie a svojim vyhlásením zo dňa 17. marca 1995 podľa článku 14 Medzinárodného dohovoru o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie uznala príslušnosť Výboru na odstránenie rasovej diskriminácie prijímať a posudzovať sťažnosti jednotlivcov alebo skupín jednotlivcov nachádzajúcich sa pod jej jurisdikciou, namietajúcich porušenie niektorého z práv garantovaných týmto Dohovorom.

300. Slovenská republika počas konferencie európskych ministrov ľudských práv v Ríme dňa 4. novembra 2000 podpísala Protokol č. 12 k Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, ktorý je pilierom ľudskoprávných dokumentov Rady Európy. Protokol č. 12 rozširuje ustanovenie článku 14 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd o všeobecnú antidiskriminačnú klauzulu, čím predstavuje nielen významný právny nástroj boja proti rasizmu a intolerancii, ale zákazom diskriminácie “z akéhokoľvek iného dôvodu” posilňuje existujúci európsky katalóg ochrany ľudských práv. Protokol nadobudne platnosť prvý deň mesiaca nasledujúceho po lehote troch mesiacov od odovzdania desiatej ratifikačnej listiny. Slovenská republika pripravuje všetky podmienky na plnenie záväzkov vyplývajúcich z Protokolu tak, aby bol ratifikačný proces úspešne zavŕšený.

301. V nadväznosti na problematiku diskriminácie v oblasti zamestnávania občanov bol prijatý zákon č. 292/1999 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 387/1996 Z. z. o zamestnanosti. V § 112 ods.1 zákona o zamestnanosti sa uvádza: „Zamestnávateľ nesmie zverejňovať ponuky o zamestnaní, ktoré obsahujú akékoľvek obmedzenia a diskrimináciu

podľa rasy, farby pleti, jazyka, pohlavia, sociálneho pôvodu, veku, náboženstva, politických alebo iných názorov, politickej príslušnosti, odbornej činnosti, príslušnosti k národnosti alebo k etnickej skupine alebo iného postavenia“.

302. Trestný zákon stanovuje sankcie a postihy, teda tresty, ktoré je možné uložiť páchatelovi trestného činu s rasistickým, národnostným, náboženským alebo iným motívom. Skutkové podstaty týchto trestných činov a ďalšie súvisiace informácie, spolu s odpoveďami na **odporúčanie v bode č. 15. Záverečného komentára Výboru** sú uvedené pri implementácii článku 20 Paktu. Na doplnenie týchto informácií v súvislosti s **ďalšími odporúčaniami v bodoch 14. a 15. Záverečného komentára Výboru** Slovenská republika podáva informácie o náhrade škody spôsobenej poškodenému. Otázky týkajúce sa náhrady škody spôsobenej poškodenému („osoba, ktorej bolo trestným činom ublížené na zdraví, spôsobená majetková, morálna alebo iná škoda, alebo boli porušené či ohrozené jej iné zákonom chránené práva alebo slobody“) všeobecne upravuje § 43 Trestného poriadku, na základe ktorého má poškodený právo podľa zákona proti obvinenému nárok na náhradu škody, ktorá mu bola trestným činom spôsobená. Je oprávnený požadovať, aby súd v odsudzujúcom rozsudku uložil obžalovanému povinnosť nahradiť túto škodu, pokiaľ bol podaný odôvodnený návrh s určením výšky nároku na náhradu škody najneskôr do začiatku dokazovania na hlavnom pojednávaní. V prípade, ak sa v priebehu súdneho konania nepreukáže dostatok dôkazov odôvodňujúcich nárok na náhradu škody, súd v zmysle § 229 Trestného poriadku odkáže poškodeného na konanie o občianskoprávných veciach, prípadne na konanie pred iným príslušným orgánom.

303. Táto platná úprava je doplnená zákonom č. 255/1998 o odškodňovaní osôb poškodených násilnými trestnými činmi o možnosť poskytnutia jednorazového finančného odškodnenia. Na základe tejto všeobecnej úpravy je poskytnuté osobám, ktorým bola spôsobená v dôsledku úmyselných násilných trestných činov škoda na zdraví. V zmysle tohto zákona sa škodou na zdraví chápe ublíženie na zdraví, ťažká ujma na zdraví, smrť a znásilnenie spôsobené trestným činom spáchaným treťou osobou a za poškodeného sa považuje nielen osoba, ktorej bola spôsobená škoda na zdraví, ale aj pozostalí, ktorým táto osoba poskytovala alebo bola povinná poskytovať výživu. O uvedené odškodnenie môže požiadať poškodený, ktorý je občanom SR, alebo osoba bez štátnej príslušnosti, ktorá ma na jej území trvalý pobyt, ak ku škode na zdraví došlo na území SR za podmienok stanovených týmto zákonom. Odškodňovanie poskytuje na základe žiadosti poškodeného Ministerstvo spravodlivosti SR, avšak je dôležité dodať, že nie je naň právny nárok a neposkytuje sa, ak bola poškodenému škoda na zdraví plne uhradená inak.

304. V súvislosti s útokmi na slovenských občanov rómskeho pôvodu vláda SR opätovne ubezpečila všetkých občanov Slovenska o jej úsilí podnikat' všetky nevyhnutné kroky na úspešné vyriešenie týchto prípadov a dôsledne implementovať závery vyplývajúce z už uvedenej Stratégie vlády SR na riešenie problémov rómskej národnostnej menšiny a súboru opatrení na jej realizáciu a Rozpracovanej stratégie vlády SR na riešenie problémov rómskej národnostnej menšiny do súboru konkrétnych opatrení na rok 2000 ako i z nižšie uvedeného Akčného plánu predchádzania všetkým formám diskriminácie, rasizmu, xenofóbie, antisemitizmu a ostatným prejavom intolerancie na obdobie rokov 2000-2001. Prejavy rasizmu a rasovej diskriminácie monitoruje aj Sekretariát splnomocnenkyne vlády SR pre rómske komunity.

305. Za účelom ovplyvňovania čo najširšej verejnosti v prospech tolerantnejšej spoločnosti sa v auguste 2001 začala **kampaň proti rasizmu pod názvom „Usvedčený farbou“**

realizovaná mimovládnyimi organizáciami (predovšetkým občianska iniciatíva Ľudia proti rasizmu) v úzkej spolupráci s vládou SR, ktorá túto kampaň aj finančne podporila.

306. V rámci štruktúr policajného zboru boli rozkazom ministra vnútra SR č. 34/2001 s účinnosťou od 1. marca 2001 vytvorené pracovné miesta pre pracovníkov Prezídia policajného zboru a krajských riaditeľstiev policajného zboru, ktorí budú poverení riešením problematiky extrémizmu. Dňa 27. marca 2001 bolo ministrom vnútra schválené „Nariadenie Ministerstva vnútra Slovenskej republiky č. 27/01 o postupe v oblasti boja s extrémizmom a o zriadení „Monitorovacieho strediska rasizmu a xenofóbie“. Účelom tohto nariadenia je okrem iného aj zefektívnenie práce policajného zboru pri predchádzaní, odhaľovaní a dokumentovaní trestnej činnosti páchanej extrémistami a zabezpečenie účinnejšieho boja proti rasizmu a xenofóbii. Úlohou monitorovacieho strediska bude najmä sledovanie a vyhodnocovanie operatívnej situácie, vypracovávanie analýz a vývojových trendov v činnosti extrémistov, prijímanie opatrení na potlačanie extrémizmu, ako aj poskytovanie objektívnych a spoľahlivých údajov na úrovni ministerstva o prejavoch rasizmu a xenofóbie do celorepublikového Monitorovacieho strediska rasizmu a xenofóbie, ktoré bude zriadené pri Ministerstve práce, sociálnych vecí a rodiny SR. Dňa 21. apríla 2001 vydal minister vnútra Slovenskej republiky interné nariadenie, z ktorého vyplýva pre všetky policajné útvary povinnosť monitorovať extrémistické skupiny na území celého Slovenska.

307. Vláda SR uložila ministrovi práce, sociálnych vecí a rodiny zriadiť Stredisko monitorovania rasizmu a xenofóbie a monitorovať trendy spôsobujúce rasovú segregáciu. Toto stredisko by malo plniť funkciu národného strediska pre koordináciu aktivít, sumarizovanie a vyhodnocovanie prejavov všetkých foriem intolerancie, rasizmu a xenofóbie. Jeho strategickým poslaním by malo byť pozitívne ovplyvňovanie verejnej mienky s cieľom odstrániť, prípadne eliminovať, všetky prejavy intolerancie v spoločnosti. To by malo zabezpečovať v budúcom období informačný tok v smere k Európskemu stredisku pre monitorovanie rasizmu a xenofóbie vo Viedni.

308. Keďže efektívnosť boja s uvedenou trestnou činnosťou je závislá aj od odbornej pripravenosti vyšetrovateľov Policajného zboru, sekcia vyšetrovania a kriminalisticko-expertíznych činností Policajného zboru v novembri 2000 vydala príručku Metodika odhaľovania, objasňovania a dokumentovania trestnej činnosti motivovanej rasovou, národnostnou a inou neznášanlivosťou alebo páchanej priaznivcami extrémistických skupín“, ktorá sa zaoberá niektorými základnými teoretickými a praktickými otázkami vyšetrovania rasovo motivovanej trestnej činnosti. Metodická pomôcka je určená k základnej orientácii vyšetrovateľov Policajného zboru v tejto oblasti, oboznámiť ich s najčastejšie sa vyskytujúcimi formami a spôsobmi páchania rasovo motivovaných trestných činov a odporúčanými základnými postupmi pri ich vyšetovaní. Rozoberá charakteristické znaky rasovo motivovanej trestnej činnosti, jej právnu kvalifikáciu, ako aj zvláštnosti dokazovania rasovo motivovanej trestnej činnosti a osobitosti vykonávania niektorých procesných úkonov.

309. V rámci posilnenia dialógu s mimovládnyimi organizáciami v decembri roku 2000 začala svoju činnosť pracovná skupina na riešenie rasovo motivovanej trestnej činnosti, zložená z pracovníkov Prezídia Policajného zboru a aktivistov tretieho sektora (nadácia Občan a demokracia, Nadácia otvorenej spoločnosti, iniciatíva Ľudia proti rasizmu, ZEBRA – združenie afro-slovenských rodín). Táto pracovná skupina sa zaoberá možnosťami riešenia aktuálnych problémov, preventívnymi aktivitami ako aj možnosťami ďalšieho vzdelávania príslušníkov policajného zboru v oblasti ľudských práv.

310. V súvislosti s konaním tretej Svetovej konferencie proti rasizmu, rasovej diskriminácii, xenofóbii a súvisiacej intolerancii v Durbane v septembri 2001 a ako národný príspevok Slovenska k Medzinárodnému roku boja proti rasizmu a diskriminácii, za ktorý bol vyhlásený rok 2001 uvádzame, že vláda Slovenskej republiky prijala v máji 2000 **Akčný plán predchádzania všetkým formám diskriminácie, rasizmu, xenofóbie, antisemitizmu a ostatným prejavom intolerance na obdobie rokov 2000-2001** (ďalej „Akčný plán“). Okrem iných aktivít sa na základe Akčného plánu pod záštitou prezidenta SR a podpredsedu vlády SR pre ľudské práva, menšiny a regionálny rozvoj uskutočnila dňa 18. mája 2000 v Bratislave **Národná konferencia SR proti rasizmu, xenofóbii, antisemitizmu a diskriminácii**. Na tejto konferencii boli prijaté odporúčania zamerané na zmeny slovenskej legislatívy v oblasti boja proti všetkým formám diskriminácie, zmeny v oblasti vzdelávania všetkých vekových kategórií, ale aj odporúčania týkajúce sa médií a ich úlohy v boji proti diskriminácii, a iné. Akčný plán vytvára ďalšie inštitucionálne mechanizmy na boj proti týmto nežiadúcim javom v spoločnosti a má zabezpečiť zvýšenie vedomostnej úrovne občanov Slovenskej republiky v oblasti ľudských práv. Jeho cieľom je prispieť k vytváraniu atmosféry tolerance, vzájomného porozumenia a dobrého spolunažívania obyvateľov Slovenskej republiky. V súlade s Akčným plánom zabezpečili členovia vlády rôzne výchovné a vzdelávacie akcie, resp. aktivity, najmä: **vzdelávanie k tolerancii a vzájomnej úcte v duchu Dekády OSN pre vzdelávanie k ľudským právam** (napr. zaradenie minimálne jednej vyučovacej hodiny venovanej problematike predchádzania všetkým formám intolerance; usporiadanie besied na túto tému na vybraných základných a stredných školách; ďalšie informácie sú uvedené pri implementácii článku 24 Paktu); **systematické vzdelávanie profesijných skupín, ktoré majú pri výkone povolania vplyv na predchádzanie všetkým formám intolerance** (najmä vzdelávanie príslušníkov Policajného zboru SR, vzdelávanie sudcov, justičných čakaťov, príslušníkov Zboru väzenskej a justičnej stráže SR, prokurátorov, zamestnancov sociálnych služieb a zamestnancov odborov sociálnych vecí okresných úradov a krajských úradov; bližšie informácie sú uvedené pri implementácii článku 9 Paktu). V rámci plnenia Akčného plánu bola vytvorená internetová stránka (na stránke Úradu vlády SR), ktorá je venovaná predchádzaniu intolerance. Vláda SR od roku 2000 finančne podporuje kampane proti rasizmu, diskriminácii a ostatným prejavom intolerance. V prípade záujmu Výboru je Slovenská republika pripravená poskytnúť kompletnú informáciu o plnení a vyhodnotení úloh a aktivít Akčného plánu.

311. V januári 2001 sa pod záštitou podpredsedu vlády pre ľudské práva, menšiny a regionálny rozvoj konalo odborné právnické kolokvium „**Zákaz diskriminácie v právnom poriadku SR - Súčasný stav a vyhliadky do budúcnosti**“. Následne bola vypracovaná analýza porovnávajúca právne predpisy SR obsahujúce ustanovenia, ktoré upravujú zákaz všetkých foriem diskriminácie s medzinárodnými dokumentmi o ľudských právach a slobodách, ktorými je SR viazaná. Táto analýza obsahuje aj čiastočné výsledky z oblasti aplikácie právnych predpisov súdmi, prípadne orgánmi štátnej správy. Postupne - v spolupráci s mimovládnyimi organizáciami a so zahraničnými inštitúciami - sa dospelo k záveru, že je potrebné zriadiť aj inštitúciu, ktorá by mala vykonávať činnosti smerujúce k odstráneniu všetkých foriem diskriminácie a k zabezpečeniu rovnakého zaobchádzania v oblasti pracovnoprávných vzťahov a poskytovania služieb (monitorovacia, edukačná činnosť, analýzy, vydávanie rozhodnutí, či došlo, prípadne nedošlo k diskriminácii a ukladanie sankcií).

312. V tejto súvislosti vláda SR uvádza, že práve v týchto dňoch na Slovensku vrcholí príprava vládneho návrhu **zákona o rovnakom zaobchádzaní** a návrhu **zákona o zriadení**

Centra pre rovnaké zaobchádzanie, ktoré by malo byť špecializovanou verejnoprávnou inštitúciou so zameraním na efektívnejšie presadzovanie a uplatňovanie právnych noriem zameraných na predchádzanie a odstraňovanie všetkých foriem diskriminácie, a to predovšetkým v oblasti pracovnoprávných vzťahov a pri poskytovaní služieb.

312.1. Vládny návrh zákona o rovnakom zaobchádzaní (tzv. antidiskriminačný zákon), ktorý bol vypracovaný v úzkej súčinnosti s mimovládnyimi organizáciami, konkretizuje obsah ustanovení o rovnosti a nediskriminácii. Vychádza z potreby zabezpečiť subjektom práva takú ochranu proti všetkým formám diskriminácie založenú na čo najširšom (otvorenom) počte dôvodov, ktorá poškodeným obetiam zaručí možnosť domáhať sa adekvátnej a efektívnej súdnej ochrany, vrátane náhrady škody a nemajetkovej ujmy. Zákon o rovnakom zaobchádzaní preto stanovuje definície všetkých foriem diskriminácie, čím v súlade s najnovšími pohľadmi na tento spoločenský problém a v súlade s požiadavkami aproximácie práva „aktualizuje“ a nadväzuje na definície už obsiahnuté v právnom poriadku SR.

312.2. Návrh zákona o rovnakom zaobchádzaní a návrh zákona o zriadení Centra pre rovnaké zaobchádzanie by mal byť prijatý vládou Slovenskej republiky do konca roku 2001.

313. Podrobnejšie informácie k problematike rasizmu a rasovej diskriminácie sú obsiahnuté vo Východiskovej, druhej a tretej periodickej správe Slovenskej republiky k Medzinárodnému dohovoru o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie z roku 1999. V súčasnosti SR pripravuje Štvrtú periodickú správu Slovenskej republiky k Medzinárodnému dohovoru o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie.

Č l á n o k 27

+ odpoveď na odporúčanie 24.

314. Práva vyplývajúce z článku 27 Paktu sú v právnom poriadku Slovenskej republiky zakotvené a garantované predovšetkým v článkoch 33 a 34 Ústavy, ďalej v článkoch 1 ods. 2, článku 6 ods. 2, článku 7 ods. 4 a 5, článkoch 12, 13, 29, 32 a 43 Ústavy a zároveň na úrovni Slovenskou republikou ratifikovaných medzinárodných dokumentov.

315. Článok 1 ods. 2, ktorý bol do Ústavy doplnený poslednou novelou Ústavy, znie: „Slovenská republika uznáva a dodržiava všeobecné pravidlá medzinárodného práva, medzinárodné zmluvy, ktorými je viazaná a svoje ďalšie medzinárodné záväzky“. (Informácie o ustanoveniach článku 7 odsek 4 a 5 Ústavy, ktoré sa týkajú medzinárodných zmlúv, sú uvedené v úvodnej časti Správy.)

316. Ako už bolo v Správe uvedené, článok 12 Ústavy stanovuje: „*Ludia sú slobodní a rovní v dôstojnosti i v právach*". (...) „*Základné práva a slobody sa zaručujú na území Slovenskej republiky všetkým bez ohľadu na (...) rasu, farbu pleti, jazyk, vieru a náboženstvo, (...), národný alebo sociálny pôvod, príslušnosť k národnosti alebo etnickej skupine, (...). Nikoho nemožno z týchto dôvodov poškodzovať, zvýhodňovať alebo znevýhodňovať. Každý má právo slobodne rozhodovať o svojej národnosti. Zakazuje sa akékoľvek ovplyvňovanie tohoto rozhodovania a všetky spôsoby nátlaku smerujúce k odnárodňovaniu. Nikomu nesmie byť spôsobená ujma na právach pre to, že uplatňuje svoje základné práva a slobody.*“

317. Podľa článku 29 Ústavy:

(1) „Právo slobodne sa združovať sa zaručuje. Každý má právo spolu s inými sa združovať v spolkoch, spoločnostiach alebo iných združeniach.“

(2) Občania majú právo zakladať politické strany a politické hnutia a združovať sa v nich.“

(3) Výkon týchto práv možno obmedziť len v prípadoch ustanovených zákonom, ak je to v demokratickej spoločnosti nevyhnutné pre bezpečnosť štátu, na ochranu verejného poriadku, prechádzanie trestným činom alebo na ochranu práv a slobôd iných.

(4) Politické strany a politické hnutia alebo iné združenia sú oddelené od štátu“.

318. Podľa článku 32 Ústavy „majú občania právo postaviť sa na odpor proti každému, kto by odstraňoval demokratický poriadok základných ľudských práv a slobôd uvedených v tejto ústave, ak činnosť ústavných orgánov a účinné použitie zákonných prostriedkov sú znemožnené.“

319. Štvrtý oddiel Ústavy s názvom Práva národnostných menšín a etnických skupín obsahuje články 33 a 34, ktoré vo vzťahu k jeho predchádzajúcim článkom o ľudských právach, majú povahu lex specialis.

320. Podľa článku 33 Ústavy „Príslušnosť ku ktorejkoľvek národnostnej menšiny alebo etnickej skupine nesmie byť nikomu na ujmu.“

321. Článok 34 Ústavy stanovuje:

„(1) Občanom tvoriacim v Slovenskej republike národnostné menšiny alebo etnické skupiny sa zaručuje všestranný rozvoj, najmä právo s inými príslušníkmi menšiny alebo skupiny prijímať informácie v ich materinskom jazyku, združovať sa v národnostných združeniach a udržiavať vzdelávania a kultúrne inštitúcie. Podrobnosti ustanoví zákon.

(2) Občanom patriacim k národnostným menšinám alebo etnickým skupinám sa za podmienok ustanovených zákonom zaručuje okrem práva na osvojenie si štátneho jazyka aj

(a) právo na vzdelanie v ich jazyku,

(b) právo používať ich jazyk v úradnom styku,

(c) právo zúčastňovať sa na riešení vecí týkajúcich sa národnostných menšín a etnických skupín.

(3) Výkon práv občanov patriacich k národnostným menšinám a etnickým skupinám zaručených v tejto ústave nesmie viesť k ohrozeniu zvrchovanosti a územnej celistvosti Slovenskej republiky a k diskriminácii jej ostatného obyvateľstva.“

322. Práva osôb patriacich k národnostným menšinám sú koncipované na individuálnom základe. Právny poriadok chráni príslušníkov menšín ako jednotlivcov, čo prirodzene nevylučuje spoločný výkon individuálne priznaných práv, naopak takýto výkon výslovne v článku 34 ods. 1 Ústavy predvída. Uvedené práva zaručuje štát, ktorý je povinný urobiť všetko pre to, aby tieto práva boli realizovateľné, prípadne uplatniť aj sankcie v prípade porušovania týchto práv a slobôd. Uvedené ústavné práva sú špecifikované a podrobne upravené vo viacerých zákonoch.

323. Zákony, na ktoré odkazuje článok 34 odsek 1 („...podrobnosti ustanoví zákon.“) sú nasledujúce:

323.1. **Zákon č. 384/1997 Z. z. o divadelnej činnosti** v znení neskorších predpisov

Tento zákon člení divadlá na štátne profesionálne divadlá v pôsobnosti ministerstva kultúry, štátne profesionálne divadlá v pôsobnosti krajských úradov, neštátne profesionálne divadlá a neprofesionálne (ochotnícke) divadlá. Zákon špeciálne ustanovenie o národnostných

divadlách nemá, tieto však de facto existujú, ako štátne profesionálne divadlá. Sú to: Jókaiho divadlo v Komárne, Thália v Košiciach (s programovou skladbou v maďarskom jazyku), divadlo Romathan v Košiciach (s programovou skladbou v rómskom jazyku) a Divadlo A. Duchnoviča v Prešove (s programovou skladbou v rusínskom a ukrajinskom jazyku). Ich činnosť je financovaná z rozpočtu ministerstva kultúry, resp. krajských úradov. Tieto divadlá v roku 1996 zákonom č. 222/1996 Zb. prešli zo zriaďovateľskej pôsobnosti ministerstva kultúry do zriaďovateľskej pôsobnosti krajských úradov. V rámci reformy verejnej správy bol v septembri 2001 prijatý zákon č. 416/2001 Z.z. o prechode niektorých pôsobností z orgánov štátnej správy na obce a na vyššie územné celky (ďalej len „kompetenčný zákon“), na základe ktorého prejdú tieto divadlá od 1. januára 2002 do zriaďovateľskej pôsobnosti regionálnych samospráv.

323.2. Zákon č. 115/1998 Z.z. o múzeách a galériách a o ochrane predmetov múzejnej hodnoty a galerijnej hodnoty v znení neskorších predpisov

Tento zákon člení múzeá a galériá na štátne, obecné a iné neštátne. Ani tento zákon nemá špeciálne ustanovenie o národnostných múzeách a galériách. Sú však štátne múzeá, ktoré sú zamerané aj na menšinovú problematiku, a to: oddelenie pre maďarskú kultúru v Podunajskom múzeu v Komárne, Múzeum ukrajinsko – rusínskej kultúry vo Svidníku, v organizačnej štruktúre Slovenského národného múzea je začlenené Múzeum kultúry karpatských Nemcov v Bratislave, oddelenie pre chorvátsku kultúru pri Historickom múzeu, České dokumentačné centrum v Martine a pre rómsku kultúru sú zriadené oddelenia vo Vihorlatskom múzeu v Humennom a Gemersko-malohontskom múzeu v Rimavskej Sobote. Podľa kompetenčného zákona zriaďovateľská funkcia krajských úradov okrem Múzea rusínsko-ukrajinskej kultúry vo Svidníku k 1. aprílu 2002 prechádza na regionálnu samosprávu. Zriaďovateľská funkcia k Múzeu rusínsko-ukrajinskej kultúry vo Svidníku prechádza na Ministerstvo kultúry.

323.3. Zákon č. 61/2000 Z.z. o osvetovej činnosti

Tento zákon tiež nemá špeciálne ustanovenie o osvetových zariadeniach národnostných menšín a etnických skupín. Člení ich podľa odborného zamerania na osvetové zariadenia so všeobecným zameraním, na osvetové zariadenia so špecializovaným zameraním, najmä hvezdáreň a planetárium. Zriaďovateľom môže byť ministerstvo kultúry, krajský úrad, obec, iná právnická osoba alebo fyzická osoba. Na základe tohto všeobecného predpisu sa rozvoj menšinových kultúr realizuje v rámci činnosti regionálnych osvetových stredísk. Na základe kompetenčného zákona prechádza od 1. apríla 2002 zriaďovateľská funkcia k osvetovým zariadeniam z krajských úradov na regionálnu samosprávu.

323.4. Zákon č. 183/2000 o knižniciach a doplnení zákona č. 27/1987 Zb. o štátnej pamiatkovej starostlivosti a o zmene a doplnení zákona č. 68/1997 Zb. o Matici slovenskej

Podľa tohto zákona knižničný systém tvorí Slovenská národná knižnica, vedecké knižnice, verejné knižnice (obecné, regionálne a krajské), školské knižnice a špeciálne knižnice. Jedná sa teda o všeobecný predpis. Medzi knižnicami sú pritom aj také, ktoré majú knižničný fond aj v jazyku národnostných menšín. Na základe kompetenčného zákona zriaďovateľská funkcia k regionálnym a krajským knižniciam prechádza z krajských úradov k 1. aprílu 2002 na regionálne samosprávy.

323.5. Zákon č. 254/1991 Zb. o Slovenskej televízii v znení neskorších predpisov má špeciálne ustanovenie o vysielaní v jazyku menšín, a to § 3 odsek 3, ktorý znie:

„Slovenská televízia zabezpečuje prostredníctvom televízneho vysielania v materinskej reči aj uplatňovanie záujmov národností a etnických skupín žijúcich v Slovenskej republike.“

Aj keď formulácia „uplatňovanie záujmov“ je veľmi flexibilná, vysielanie vo verejnoprávnej televízii pre jednotlivé národnostné menšiny je nasledujúce:

- pre maďarskú menšinu 206 relácií, 43,9 hod,
- pre rómsku menšinu 27 relácií, 12,2 hod.
- pre českú menšinu 12 relácií, 5,7 hod.
- pre ukrajinskú menšinu 12 relácií, 5,5 hod.
- pre rusínsku menšinu 7 relácií, 3,7 hod.
- pre poľskú menšinu 5 relácií, 2,3 hod.
- pre židovskú menšinu 5 relácií, 2,2 hod.
- pre nemeckú menšinu 4 relácie, 1,9 hod.
- pre bulharskú menšinu 2 relácie, 0,9 hod..

Vláda predložila do parlamentu návrh nového zákona o Slovenskej televízii, v ktorom bolo (okrem iného) uvedené ustanovenie bližšie špecifikované; ako však už bolo v Správe uvedené, parlament o tomto návrhu zákona zastavil rokovanie.

323.6. Zákon č. 255/1991 Zb. o Slovenskom rozhlase v znení neskorších predpisov má v § 5 rovnaké špeciálne ustanovenie o vysielaní v jazyku menšín:

„Slovenský rozhlas zabezpečuje prostredníctvom rozhlasového vysielania v materinskej reči aj uplatňovanie záujmov národností a etnických skupín žijúcich v Slovenskej republike“.

Vysielacie časy sú rozdelené nasledovne:

- Pre maďarskú národnostnú menšinu je samostatné národnostné vysielanie v rozsahu 45 hodín programu týždenne.

Pre ostatné národnostné menšiny verejnoprávny rozhlas vysiela programy v tomto rozsahu:

- pre ukrajinskú a rusínsku menšinu 13,5 hodiny týždenne, pričom takmer 80 % vysielania je v rusínskom jazyku. Rečou štúdia nebola ani v minulosti literárna ukrajinčina, ale jazyk poslucháča, tzv. rusínska ukrajinčina, obohatená o dialekty, známe a zrozumiteľné každému poslucháčovi.

- pre rómsku menšinu 30 minút týždenne,
- pre nemeckú menšinu 30 minút týždenne,
- pre českú menšinu 30 minút, raz za štyri týždne,
- pre poľskú menšinu 30 minút, raz za štyri týždne.

Rovnako aj pripravený vládny návrh zákona o Slovenskom rozhlase mal (okrem iného) špecifikovať uvedené ustanovenie, no podobne ako pri návrhu zákona o Slovenskej televízii parlament rozhodol v rokovaní nepokračovať.

323.7. Zákon č. 81/1966 Zb. o periodickej tlači a ostatných hromadných informačných prostriedkoch v znení neskorších predpisov nemá špeciálne ustanovenie o periodickej, či neperiodickej tlači národnostných menšín a etnických skupín. Aj v tomto prípade ide o všeobecný predpis. Tieto publikácie však existujú a prostredníctvom štátnych dotácií je podporovaných 40 takýchto časopisov (prehľad je poskytnutý nižšie).

323.8. Zákon č. 83/1990 Zb. o združovaní občanov v znení neskorších predpisov

Zákon upravuje podrobnosti o výkone združovacieho práva. Tento zákon sa samozrejme vzťahuje na všetkých občanov SR - teda aj na príslušníkov menšín. Bližšie informácie sú uvedené v texte o implementácii článku 22 Paktu. Pre príslušníkov národnostných menšín sú koaličné slobody špeciálne zaručené v podobe práva zakladať národnostné združenia. Prostredníctvom práva zakladať a udržiavať vzdelávacie a kultúrne inštitúcie (napr. divadlá, folklórne súbory, vydavateľstvá, školy) sa okrem rozvíjania menšinovej kultúry rozširujú

aj možnosti používať ich jazyk ako vzdelávací. Právo rozširovať a prijímať informácie v ich materinskom jazyku je konkretizáciou slobody prejavu a práva na informácie upraveného v článku 26 Ústavy Slovenskej republiky. Ako je v Správe pri informácii o implementácii článku 22 Paktu uvedené, podľa § 4 zákona o združovaní občanov nie sú dovolené združenia, ktorých cieľom je popierať alebo obmedzovať osobné, politické alebo iné práva občanov pre ich národnosť, pohlavie, rasu, pôvod, politické alebo iné zmýšľanie, náboženské vyznanie a sociálne postavenie, roznečovať nenávisť a neznášanlivosť z týchto dôvodov, podporovať násilie alebo inak porušovať ústavu a zákony.

323.9. Občianske združenia vznikajú registráciou na Ministerstve vnútra SR, teda nevykonáva sa štátne povoľovacie konanie. O prípadnom zamietnutí registrácie je príslušný rozhodovať Najvyšší súd SR. Existujú mnohé občianske združenia založené príslušníkmi národnostných menšín a etnických skupín a nie je známy prípad, že by ministerstvo kedykoľvek nezaregistrovalo takéto združenie. Z tých, ktorých činnosť je zameraná na rozvoj kultúry možno spomenúť najväčšie občianske združenie Maďarov CSEMADOK so sídlom v Bratislave, ktoré má 400 základných organizácií. Z rómskych občianskych združení možno spomenúť Kultúrny zväz rómskej národnosti v Košiciach, Klub podnikateľov Rómov v SR vo Zvolene, Občianske združenie ROMIPEN v Poprade, Kultúrne združenie olašských Rómov na Slovensku v Bratislave, Klub rómskych žien na Slovensku v Detve, Združenie UPRE ROMA v Klenovci, občianske združenie Ženy bez národnostného rozdielu a farby pleti Rómske centrum TERNIPEN v Snine. Ďalej medzi najznámejšie takéto občianske združenia patrí Český spolok na Slovensku so sídlom v Košiciach, Rusínska obroda so sídlom v Prešove Zväz Rusínov – Ukrajincov SR v Prešove, Spolok Moravanov v Nitre Karpatskonemecký spolok pre kultúru a vzdelanie v Prievdzi, Chorvátsky kultúrny zväz na Slovensku, Kultúrny zväz Bulharov a ich priateľov na Slovensku, Poľský klub v Bratislave, Zväz Rusínov na Slovensku so sídlom v Bratislave. Tieto patria medzi tie občianske združenia, ktorých niektoré aktivity boli dotované z prostriedkov štátneho rozpočtu.

Problematika používania jazykov národnostných menšín

324. Článok 6 ods. 2 Ústavy stanovuje: „*Používanie iných jazykov než štátneho jazyka v úradnom styku ustanoví zákon*“.

325. V nadväznosti **na odporúčanie v bode č. 24 Záverečného komentára Výboru Slovensko** informuje, že Národná rada dňa 10. júla 1999 prijala **zákon č. 184/1999 Z. z. o používaní jazykov národnostných menšín**, ktorý nadobudol účinnosť 1. septembra 1999. S aplikáciou zákona v praxi sa za viac ako dvojročné obdobie jeho účinnosti nevyskytli problémy. Prijatie zákona ocenili Vysoký komisár OBSE pre národnostné menšiny, Rada Európy, Európska únia. Cieľom prijatého zákona je ustanoviť pravidlá používania jazyka menšiny aj v úradnom styku v obciach, v ktorých občania SR, ktorí sú osobami patriacimi k národnostnej menšine, tvoria v obci podľa posledného sčítania ľudu najmenej 20 % obyvateľstva. Podľa nariadenia vlády SR č. 221/1999 Z. z. ide o 656 obcí, z toho z toho 511 obcí, v ktorých občania Slovenskej republiky patriaci k maďarskej národnostnej menšine tvoria najmenej 20 % obyvateľstva, 18 obcí, kde uvedený podiel obyvateľstva tvoria príslušníci patriaci k ukrajinskej národnostnej menšine, 68 obcí, kde tento podiel tvoria obyvatelia patriaci k rusínskej národnostnej menšine, 57 obcí, kde tento podiel tvoria obyvatelia patriaci k rómskej národnostnej menšine a jednej obci, kde tento podiel tvoria obyvatelia patriaci k nemeckej národnostnej menšine.

325.1. Zákon priznáva občanom patriacim k národnostnej menšine právo používať popri štátnom jazyku aj jazyk národnostnej menšiny. Zároveň zákon upravuje v nadväznosti na iné zákony pravidlá používania jazyka národnostnej menšiny v úradnom styku.

325.2. Podľa § 2 citovaného zákona môžu občania v obci, v ktorej najmenej 20 % obyvateľstva tvoria osoby patriace k národnostnej menšine používať v úradnom styku jazyk menšiny vrátane podávania písomných podaní orgánu štátnej správy a orgánu územnej samosprávy. Orgány verejnej správy sú povinné na požiadanie vydávať rozhodnutia a ostatné oficiálne dokumenty v rovnopise aj v jazyku menšiny. Rokovanie orgánu územnej samosprávy v obci, v ktorej najmenej 20 % obyvateľstva tvoria príslušníci národnostnej menšiny, sa môže uskutočňovať v jazyku menšiny, ak s tým súhlasia všetci prítomní. Označenie orgánu verejnej správy, dôležité informácie, najmä výstražné, upozorňujúce a zdravotnícke, sa v takýchto obciach uvádzajú na verejne prístupných miestach okrem štátneho jazyka aj v jazyku menšiny. Orgán verejnej správy v takejto obci je povinný zabezpečiť na požiadanie informácie o všeobecne záväzných predpisoch aj v jazyku menšiny.

326. **Zákon č. 270/1995 Z. z. o štátnom jazyku Slovenskej republiky** v znení neskorších predpisov.

Zákon upravuje používanie slovenského jazyka ako štátneho jazyka, ktorý má prednosť pred ostatnými jazykmi používanými na území Slovenskej republiky. Zákon sa nevzťahuje na používanie liturgických jazykov a ani na používanie jazykov národnostných menšín a etnických skupín. Podľa tohto zákona zamestnanci a funkcionári verejnoprávných orgánov, zamestnanci dopravy a spojov, ako aj príslušníci ozbrojených síl, ozbrojených bezpečnostných zborov, iných ozbrojených zborov a požiarnych zborov používajú v úradnom styku štátny jazyk. V štátnom jazyku sa vydávajú všeobecne záväzné predpisy, rozhodnutia a iné verejné listiny, uskutočňujú sa rokovania verejnoprávných orgánov a vedie sa celá úradná agenda. Výučba štátneho jazyka je povinná na všetkých základných školách a stredných školách. Osobitný predpis ustanovuje používanie iného vyučovacieho jazyka.

327. Právo na ovládanie štátneho jazyka je prirodzeným predpokladom a podmienkou ochrany, podpory a priazne menšinám, ktoré právny poriadok Slovenskej republiky chápe v zmysle článku 34.3. dokumentu KBSE o ľudskej dimenzii (Kodaň, 1999) a článku 14 Rámcového dohovoru Rady Európy na ochranu národnostných menšín (1994). Túto požiadavku v žiadnom prípade nemožno považovať za obmedzujúcu vo vzťahu k príslušníkom menšín, pretože právo používania jazyka menšín nie je týmto dotknuté a je zaručené v príslušných právnych predpisoch.

328. **Zákon č. 38/1993 Z. z. o organizácii Ústavného súdu Slovenskej republiky**, o konaní pred ním a o postavení jeho sudcov v znení neskorších predpisov v § 23 ustanovuje právo každému konať pred ústavným súdom vo svojom materinskom jazyku.

329. **Trestný poriadok** v § 2 ods. 14 stanovuje, že každý je oprávnený používať pred orgánmi činnými v trestnom konaní svoje materinský jazyk.

330. Podľa § 18 **Občianskeho súdneho poriadku** majú účastníci konania právo konať pred súdom vo svojej materčine. Podľa § 141 ods. 2 trovy spojené s tým, že účastník koná vo svojej materčine, platí štát.

331. **Zákon č. 335/1991 Zb. o súdoch a sudcoch** v znení neskorších predpisov ustanovuje v § 7 ods. 3 každému právo konať pred súdom vo svojom materinskom jazyku.

332. **Zákon č. 191/1994 Z. z. o označovaní obcí v jazyku menšiny** ustanovuje povinnosť obciam, v ktorých príslušníci národnostnej menšiny tvoria najmenej 20 % obyvateľstva, označovať obce v jazyku národnostnej menšiny na samostatných dopravných značkách označujúcich začiatok a koniec obce.

333. Právo príslušníkov menšín používať ich jazyk v úradnom styku je výnimkou z pravidla používania štátneho jazyka na území Slovenskej republiky. Toto právo garantuje článok 6 ods. 2 Ústavy, podľa ktorého používanie iných jazykov než štátneho jazyka v úradnom styku ustanoví zákon. Pokiaľ ide o operovanie s pojmom „ich jazyk“ (tento pojem obsahujú niektoré procesné predpisy), ide o jazyk menšiny (národnosti, etnickej skupiny), ku ktorej sa osoba hlási, hoci tejto jazyk nemusí byť vždy jej materinským jazykom.

334. **Zákon č. 29/1984 Zb. o sústave základných a stredných škôl** v znení neskorších predpisov

Zákon okrem iného ustanovuje podmienky realizácie práva na vzdelanie v jazyku menšín podľa článku 34 ods. 2 písm. a) Ústavy. Zákon zaručuje toto právo občanom českej, maďarskej, nemeckej, poľskej, ukrajinskej a rusínskej národnosti v rozsahu primeranom záujmom ich národnostného rozvoja (§ 3 ods. 1). Právo na vzdelanie garantuje Ústava (článok 42) každému (občanom na základných a stredných školách bezplatne), pričom občanom - príslušníkom menšín sa za podmienok ustanovených zákonom priznáva právo na vzdelanie v ich jazyku.

334.1. Na základe slobodného rozhodnutia rodičov môže žiak v Slovenskej republike navštevovať školy s vyučovacím jazykom národností, školy s vyučovaním jazyka národnostnej menšiny a školy s vyučovacím jazykom slovenským.

V školách s vyučovacím jazykom národností sa všetky predmety vyučujú v jazyku národností a štátny jazyk sa vyučuje ako povinný predmet. V školách s vyučovaním jazyka národnostnej menšiny sa podľa požiadaviek a potrieb národnostnej menšiny vyučuje predmet materinský jazyk a ostatné predmety sa vyučujú v štátnom jazyku. V školách s vyučovacím jazykom slovenským sú podľa požiadaviek národnostnej menšiny zriadené triedy s vyučovacím jazykom národnostnej menšiny - v týchto triedach sa štátny jazyk vyučuje ako povinný predmet, ostatné predmety sa podľa podmienok školy vyučujú sčasti v slovenskom jazyku a sčasti v jazyku národnostnej menšiny, príp. úplne v jazyku národnostnej menšiny.

334.2. Stav v sieti materských škôl, základných škôl a stredných škôl v školskom roku 2000/2001 je nasledovný:

277 štátnych materských škôl s výchovným jazykom maďarským, 101 s výchovným jazykom slovensko-maďarským, 22 s výchovným jazykom ukrajinským, 3 s výchovným jazykom slovensko-ukrajinským a 1 s výchovným jazykom slovensko-nemeckým a sú 2 cirkevné materské školy s výchovným jazykom maďarským,

259 štátnych základných škôl s vyučovacím jazykom maďarským, 29 s vyučovacím jazykom slovensko-maďarským, 7 s vyučovacím jazykom ukrajinským, 1 s vyučovacím jazykom slovensko-ukrajinským, 1 s vyučovacím jazykom nemeckým, je 1 súkromná základná škola s vyučovacím jazykom bulharským a 12 cirkevných základných škôl s vyučovacím jazykom maďarským,

11 štátnych gymnázií s vyučovacím jazykom maďarským, 8 s vyučovacím jazykom slovensko-maďarským, 1 s vyučovacím jazykom ukrajinským, 1 súkromné gymnázium s vyučovacím jazykom maďarským, 4 cirkevné gymnáziá s vyučovacím jazykom maďarským, 6 štátnych stredných odborných škôl s vyučovacím jazykom maďarským, 14 s vyučovacím jazykom slovensko-maďarským, 1 súkromná stredná odborná škola s vyučovacím jazykom maďarským,

5 štátnych stredných odborných učilišť s vyučovacím jazykom maďarským, 22 s vyučovacím jazykom slovensko-maďarským, 3 súkromné stredné odborné učilištia s vyučovacím jazykom maďarským,

14 štátnych špeciálnych škôl s vyučovacím jazykom maďarským a 17 s vyučovacím jazykom slovensko-maďarským.

334.3. Vládny návrh nového školského zákona, ktorého cieľom je vyriešiť aj problém špeciálnych (osobitných) škôl, je v súčasnosti daný na diskusiu odbornej a laickej verejnosti.

335. 1. septembra 1999 nadobudla účinnosť **vyhláška č. 217/1999 o pedagogickej dokumentácii**, ktorá v §3 ods. 1 a 2 upravuje spôsob vedenia pedagogickej dokumentácie v školách s vyučovacím jazykom národností nasledovne: „V školách, v ktorých sa uskutočňuje výchova a vzdelávanie v jazyku národnostných menšín, sa pedagogická dokumentácia školy vedie dvojjazyčne, a to v štátnom jazyku a v jazyku príslušnej národnostnej menšiny.“ Podľa citovaného predpisu v školách s vyučovacím jazykom národností sa od školského roku 1998/1999 vydávajú dvojjazyčné vysvedčenia a od školského roku 1999/2000 sa v týchto školách vedie celá pedagogická dokumentácia dvojjazyčne.

336. Vláda SR na svojom zasadnutí dňa 24. januára 2001 odporučila Akademickému senátu Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre, aby rozhodol o zriadení Fakulty pre vzdelávanie pedagógov v maďarskom jazyku. V súčasnosti prebieha na Univerzite Konštantína Filozofa v Nitre výučba pre študentov maďarskej národnosti v rámci Sekcií pre vzdelávanie maďarskej národnostnej menšiny na jednotlivých fakultách.

Vzdelávanie rómskych detí

337. Ako už bolo uvedené, vo výchovno-vzdelávacej sústave SR sú zahrnuté všetky stupne vzdelávania národností, a to od materských škôl až po vysokoškolské štúdium, ktoré sú financované zo štátneho rozpočtu.

338. Uplatňovanie a dodržiavanie ľudských práv, akceptácia občianskych a národnostných práv občanov SR neumožňuje určiť oficiálnym štatistickým zisťovaním skutočný počet Rómov v SR vo vzťahu k príslušnej lokalite a jazykovému prostrediu. Z toho dôvodu sa od roku 2000 do 2001 realizuje za účelom získania objektívnych informácií v rezorte školstva výskum o postavení rómskeho dieťaťa a žiaka v školskom výchovno-vzdelávacom systéme prostredníctvom Metodického centra v Prešove. (uznesenie vlády č. 821/1999 bod B. k už vyššie spomínanej Stratégii vlády SR na riešenie problémov rómskej národnostnej menšiny a súboru opatrení na jej realizáciu a uznesenie vlády SR č. 294/2000 k Rozpracovanej stratégii.). Výsledky z prieskumu sa v súčasnosti podľa okresov a krajov spracovávajú a vyhodnocujú.

339. Od roku 1992 sa postupne začal do výchovno-vzdelávacom procese využívať rómsky jazyk, ktorý sa používa v materských školách a v prípravných ročníkoch základných škôl

s vysokou koncentráciou rómskych žiakov ako podporný jazyk; ďalej na Strednej umeleckej škole v Košiciach; na vysokej škole – Katedra rómskej kultúry pri Univerzite Konštantína Filozofa v Nitre a jej detašovaného pracoviska v Spišskej Novej Vsi.

340. Od 1. 10. 1998 je pri Strednej umeleckej škole zriadené Vzdelávacie centrum pre rozvoj rómskej národnostnej menšiny pre deti z Košického kraja, ktorého zriaďovateľom je Krajský úrad Košice.

341. V rámci projektu Rozvoj vzdelávania rómskych žiakov v obci Lomnička sú zriadené 2 triedy Stredného odborného učilišťa poľnohospodárskeho zo Starej Ľubovne. Takéto elokované triedy stredného odborného učilišťa v obci s takmer 100 % populáciou Rómov zabezpečujú rómskym deťom plniť 10-ročnú povinnú školskú dochádzku v mieste bydliska a prípravu žiakov na budúcu profesiu.

342. V štátnom rozpočte Slovenskej republiky na rok 1992 boli účelovo vyčlenené finančné prostriedky v kapitole Ministerstva školstva SR na otvorenie nultých ročníkov základných škôl pre deti z jazykovo znevýhodneného prostredia. Na tomto základe bol dopracovaný projekt nultých ročníkov. V roku 1992 Ministerstvo školstva SR schválilo experimentálne zavedenie nultých ročníkov základných škôl pre deti z jazykovo znevýhodneného prostredia a poverilo Školskú správu Košice I. realizáciou experimentu počnúc školským rokom 1992/93. K tomuto účelu Ministerstvo školstva SR schválilo a zabezpečovalo vydanie Rómskeho šlabikára v rómskom a slovenskom jazyku pre nultý ročník v pokusnom overovaní, 1. a 2. ročník základných a osobitných škôl a Čítanky v rómsko-slovenskom jazyku pre žiakov základných škôl v celkovom náklade 10 000 kusov.

343. V roku 1992 bolo MŠ SR schválené špecializačné štúdium pre učiteľov zo škôl s vysokou koncentráciou rómskych detí a žiakov na Metodickom centre v Prešove.

344. V roku 1992 bola na Vysokej škole pedagogickej v Nitre zriadená Katedra rómskej kultúry.

345. V školskom roku 1992/1993 bolo zriadené pri Strednej umeleckej škole v Košiciach konzervatórium pre rómskych žiakov s dvoma študijnými odbormi – hra na ľudovom hudobnom nástroji a hudobno-dramatický odbor. V neskoršom období sa škola osamostatnila.

346. S platnosťou od 1. septembra 1993 boli schválené učebné plány pre základné školy s vyučovaním rómskeho jazyka. Podľa poznatkov Ministerstva školstva SR sa však v praxi nevyužívajú pre nedostatok záujmu rodičov.

347. V roku 1995 bola Ministerstvom školstva SR schválená a vydaná učebnica „Amari abeceda – Naša abeceda“ v rómskom a slovenskom jazyku pre 3. a 4. ročník základných škôl.

348. V roku 1995 bolo schválené Záverečné hodnotenie experimentálneho zavedenia prípravných ročníkov základných škôl pre rómske deti zo znevýhodneného prostredia.

349. V roku 1995 bolo v Spišskej Novej Vsi zriadené detašované pracovisko Pedagogickej fakulty Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre.

350. V roku 1995 boli schválené Vybrané kapitoly z dejín Rómov ako doplnkové učebné texty k vyučovaniu dejepisu v 5-8. ročníku základných škôl.

351. Od školského roka 1996/97 sa v regiónoch, kde je vysoká koncentrácia rómskeho obyvateľstva (a podľa podmienok okresu) zriaďovali pre 6-ročné deti zo sociálne znevýhodneného a zanedbaného prostredia prípravné triedy, v ktorých na prekonanie jazykovej bariéry sa používal rómsky jazyk ako pomocný podporný jazyk. Z dôvodu, že tento podporný vzdelávací program nie je doteraz legislatívne upravený schválilo Ministerstvo školstva SR s platnosťou od 1. 9.1999 Projekt experimentálneho overovania prípravných tried v základných školách pre deti zo sociálne a jazykovo znevýhodneného prostredia. Tento projekt sa v školskom roku 1999/2000 realizoval v 22 okresoch v 70 základných školách v 89 triedach s počtom žiakov 1178.

352. S platnosťou od 1. septembra 1998 začínajúc 1. ročníkom schválilo Ministerstvo školstva SR základné pedagogické dokumenty pre učilištia v experimentálnom odbore Stavebná výroba. Je to experimentálny odbor určený pre chlapcov zo sociálne zanedbaného a málopodnetného prostredia. Rovnako boli v roku 2000 schválené základné pedagogické dokumenty pre experimentálny odbor Praktická žena, určený pre dievčatá.

353. Ministerstvo školstva SR organizačne podporilo pilotný projekt Vzdelávacieho centra pre rozvoj rómskej národnostnej menšiny pre deti Košického kraja zriadený Krajským úradom Košice od 1. 10.1998 pri Strednej umeleckej škole v Košiciach.

354. V roku 1998 Ministerstvo školstva SR poverilo Ústav informácií a prognóz školstva vypracovaním Analýzy školskej neúspešnosti žiakov z jazykovo znevýhodneného a zanedbaného prostredia.

355. V roku 1999 Ministerstvo školstva SR schválilo Konceptiu rozvoja predškolskej výchovy s dôrazom na rok pred povinnou školskou dochádzkou.

356. Popri týchto aktivitách v priebehu rokov 1996 až 2001 Ministerstvo školstva SR v spolupráci s Radou Európy uskutočnilo 4 medzinárodné odborné semináre zamerané na problematiku výchovy a vzdelávania detí a mládeže zo sociálne znevýhodneného prostredia.

357. V roku 2000 sa priebežne plnili úlohy vyplývajúce zo Stratégie vlády SR na riešenie problémov rómskej menšiny. V tejto súvislosti je dôležité uviesť aspoň niektoré konkrétne výstupy, napr. spracovanie a vydanie 4 samostatných metodických publikácií pre učiteľov s vysokou koncentráciou rómskych detí, vydaných Metodickým centrom v Prešove; Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie na základe doterajších výskumných prác spracoval a vydal metodický materiál pre učiteľov základných škôl „Rozvíjanie rozumových schopností a sociálnej komunikácie detí z národnostne zmiešaného územia“. Súčasťou materiálu sú aj samostatne vydané pracovné listy určené žiakom zo znevýhodneného sociálneho prostredia v mladšom školskom veku.

358. V súčasnosti prebiehajú intenzívne práce na **návrhu nového školského zákona**, ktorý by mal legislatívne upravovať i rómskych asistentov učiteľov a práce na Konceptii výchovy a vzdelávania rómskych detí, ktorá bola do 16. novembra 2001 vo verejnej diskusii.

359. **Koncepcia výchovy a vzdelávania rómskych detí** je vypracovaná v súlade s dlhodobou Konceptiou rozvoja výchovy a vzdelávania v SR na najbližších 15-20 rokov – projektom Milénium a Národným programom výchovy a vzdelávania v SR. Ciele koncepcie sú:

- Zvýšiť počet rómskych detí absolvujúcich predškolskú výchovu od troch rokov veku
- Dosiahnuť uvedomelosť a zodpovednosť zákonných zástupcov za školskú dochádzku rómskych detí
- V novom školskom zákone legislatívne stanoviť nultý ročník v základnej škole a do katalógu pracovných činností doplniť funkciu rómskeho asistenta učiteľa
- Skvalitňovať edukačný proces na základe účinného pedagogického výskumu
- Zabezpečiť celoživotné vzdelávanie rómskej populácie

360. Slovenská republika je zmluvnou stranou nielen dohovorov OSN, ale aj dohovorov a dokumentov Rady Európy, ktoré upravujú otázky národnostných menšín:

360.1. Rámcový dohovor na ochranu národnostných menšín Slovenská republika ratifikovala v roku 1995 ako tretí štát v poradí (publikovaný v Zbierke zákonov SR pod č. 160/1998), a následne v máji 1999 predložila Rade Európy správu o jeho implementácii v právnom poriadku SR.

360.2. Dňa 1. januára 2002 nadobudne pre Slovensko platnosť Európska charta regionálnych alebo menšinových jazykov Rady Európy, ktorá je rámcovou mnohostrannou medzinárodnou zmluvou kultúrnej povahy. Slovenská republika vybrala od 49 do 53 ustanovení z tretej časti Charty pre deväť menšinových jazykov (najviac zo všetkých štátov), a to: bulharský, český, chorvátsky, maďarský, nemecký, poľský, rómsky, rusínsky a ukrajinský, t.j. pre jazyky všetkých fakticky uznaných národnostných menšín žijúcich v SR (okrem jazyka jidiš židovskej menšiny, ktorý však nemá písomnú podobu).

Národnostná kultúra

361. Slovenská republika v súlade so svojim legislatívnym rámcom a medzinárodnoprávnymi záväzkami realizuje systémovú starostlivosť o kultúru národnostných menšín nasledovne:

361.1. Z rozpočtu svojej kapitoly Ministerstvo kultúry SR finančne a organizačne zabezpečuje činnosť inštitúcií, ktoré sú v zriaďovateľskej pôsobnosti ministerstva kultúry a ich poslaním je rozvíjať kultúru určitej národnostnej menšiny. Jedná sa o poloprofesionálny súbor maďarskej národnostnej menšiny Mladé srdcia, Múzeum židovskej kultúry, Múzeum kultúry karpatských Nemcov a Dokumentačné centrum maďarskej kultúry pri SNM v Bratislave. Ďalej oddelenie chorvátskej kultúry pri Historickom múzeu SNM a České dokumentačné centrum pri Etnografickom múzeu SNM v Martine.

361.2. Z rozpočtov krajských úradov sú organizačne a finančne zabezpečované národnostné kultúrne inštitúcie, a to:

subjekty maďarskej národnostnej menšiny: Jókaiho divadlo v Komárne a divadlo Thália v Košiciach;

Rómske divadlo Romathan v Košiciach

Ukrajinsko-rusínske Divadlo A. Duchnoviča v Prešove

Podunajské múzeum v Komárne s oddelením pre maďarskú kultúru

Múzeum ukrajinsko - rusínskej kultúry vo Svidníku

oddelenie pre rómsku menšinovú kultúru vo Vihorlatskom múzeu v Humennom
 oddelenie pre rómsku menšinovú kultúru vo Gemersko - malohontskom múzeu v Rimavskej
 Sobote

okresné osvetové strediská, krajské a okresné knižnice, hvezdárne a planetária.

361.3. Z účelového transferu kapitoly ministerstva kultúry sa finančne zabezpečuje realizácia projektov (občianskych združení, nadácií, záujmových združení právnických osôb, fyzických osôb - podnikateľov, súkromných firiem) zameraných na kultúrne aktivity a vydávanie periodickej a neperiodickej tlače národnostných menšín a etnických skupín.

Tabuľky podávajú prehľad o úrovni finančných nákladov z účelových transferov Ministerstva kultúry SR. Finančné rozloženie vyjadruje proporcionalitu aj z hľadiska ochrany menších etník, ale zohľadňuje aj záujmy a potreby väčších menšinových spoločenských skupín.

362. Finančné prostriedky poskytnuté na kultúrne podujatia, periodickú a neperiodickú tlač v r.1999 z účelového transferu kapitoly MK SR – vyúčtované zo záverečného účtu

Národnosť	Kultúrne aktivity	%	Periodická tlač	%	Neperiodická tlač	%	Spolu	%
maďarská	7 848 135	42,6	9 770 000	47,1	6 195 800	77,2	23 813 935	50,5
rómska	2 787 750	15,2	4 908 800	23,6	150 000	1,9	7 846 550	16,6
česká	661 000	3,6	970 000	4,7	447 400	5,6	2 078 400	4,4
rusínska	625 000	3,4	1 775 000	8,6	-	-	2 400 000	5,1
ukrajinská	1 119 990	6,1	1 136 000	5,5	34 000	0,4	2 289 990	4,9
moravská	762 000	4,2	210 000	1,0	-	-	972 000	2,1
nemecká	987 200	5,4	883 000	4,3	120 000	1,5	1 990 200	4,2
chorvátska	1 153 400	6,3	-	-	-	-	1 153 400	2,4
bulharská	488 175	2,7	432 000	2,1	60 000	0,8	980 175	2,1
židovská	910 000	5,0	-	-	1 010 200	12,6	1 920 200	4,1
poľská	350 175	1,9	264 025	1,3	-	-	614 200	1,3
ruská	204 200	1,1	385 000	1,9	-	-	589 200	1,3
Iné /1/	487 200	2,7	-	-	-	-	487 200	1,0
Spolu	18 384 225	100	20 733 825	100	8 017 400	100	47 135 450	100

/1/ Prostriedky poskytnuté na kultúrne aktivity pre postihnutých občanov

363. Z prehľadu za rok 1999 vyplýva, že na kultúru národnostných menšín a etnických skupín bolo z rozpočtu Ministerstva kultúry SR vynaložených 47 135 450 Sk, čo predstavuje v podstate priemernú stredovú hodnotu za posledné 3 roky.

364. Podobný trend pozitívnej starostlivosti a spoľahlivosti existujúceho funkčného systému potvrdzuje aj ďalšia tabuľka, znázorňujúca úroveň finančného zabezpečenia na r. 2000.

365. Uvedené prehľady a spôsoby ich realizácie dokumentujú, že proces implementácie paktu v tejto dôležitej kategórii, t. j. starostlivosti o kultúru národnostných menšín prebieha v súlade so štandardnými postupmi vo vyspelých krajinách Európskej únie. Dôkazom toho sú aj silné samosprávne prvky, ktoré sú uplatňované v procese prerozdelenia prostriedkov štátneho rozpočtu určených na kultúru národnostných menšín a etnických skupín, ktoré sú stručne charakterizované nižšie v texte.

366. Finančné prostriedky poskytnuté na kultúrne podujatia, periodickú a neperiodickú tlač v r. 2000 z účelového transferu kapitoly MK SR – vyúčtované zo záverečného účtu

Národnosť	Kultúrne aktivity	%	Periodická tlač	%	Neperiodická tlač	%	Spolu	%
maďarská	9 631 000	48,1	6 543 000	40,1	6 840 000	71,4	23 014 000	50,0
rómska	2 728 980	13,6	2 843 000	17,4	483 000	5,0	6 054 980	13,2
česká	981 700	4,9	1 100 000	6,7	0	0	2 081 700	4,5
rusínska	647 000	3,2	1 573 000	9,7	170 000	1,8	2 390 000	5,2
ukrajinská	715 000	3,6	1 540 000	9,4	243 000	2,5	2 498 000	5,4
moravská	590 000	2,9	400 000	2,5	0	0	990 000	2,2
nemecká	1 267 500	6,3	800 000	4,9	0	0	2 067 500	4,5
chorvátska	965 000	4,8	0	0	355 000	3,7	1 320 000	2,9
bulharská	500 000	2,5	400 000	2,5	0	0	900 000	2,0
židovská	210 000	1,0	70 000	0,4	1 500 000	15,6	1 780 000	3,9
poľská	610 000	3,0	220 000	1,3	0	0	830 000	1,8
ruská	180 000	0,9	400 000	2,5	0	0	580 000	1,3
iné /1/	978 350	4,9	408 650	2,5	0	0	1 387 000	3,0
Spolu	20 004 530	100	16 297 650	100	9 591 000	100	45 893 180	100

367. V súlade s požiadavkou transparentného prerozdelenia finančných prostriedkov štátu určených na kultúru národnostných menšín a etnických skupín v SR, rozpracovalo Ministerstvo kultúry SR efektívny postup poskytovania finančných prostriedkov z účelového transferu kapitoly ministerstva na kultúru národnostných menšín.

367.1. Tento systém so silným samosprávnym prvkom je realizovaný prostredníctvom posudzovania projektov odbornou komisiou a subkomisiami (grantový systém), ktorých členmi sú výlučne príslušníci národnostných menšín. Ich činnosť sa riadi rokovacím poriadkom schváleným ministrom kultúry. Odborná komisia sa skladá z 11 členov so zastúpením po jednom zástupcovi maďarská, rómska, česká, rusínska, ukrajinská, nemecká, chorvátska, bulharská, poľská, židovská a moravská národnostná menšina.

367.2. Každá národnostná menšina má v odbornej komisii jeden platný hlas. Projekty posudzujú, vyberajú a schvaľujú jednotlivé subkomisie (každá menšina má svoju subkomisiu), a to z hľadiska ich kvality, významu a dôležitosti pre rozvoj kultúry danej národnostnej menšiny a jej identity. Národnostné menšiny tak rozhodujú o prioritách vlastného kultúrneho rozvoja a kultúrneho života komunity, čím je zabezpečený efektívny systém uchovania kultúrnej a jazykovej identity národnostných menšín a etnických skupín v Slovenskej republike.

368. **Rozvoj rómskej národnostnej kultúry a materinského jazyka** v Slovenskej republike je realizovaný činnosťou rómskych občianskych združení, ktorých bolo ku dňu 1. novembra 2001 podľa oficiálnych údajov z Ministerstva vnútra SR zaregistrovaných 114 a 19 politických strán. V Slovenskej republike pôsobia 4 nadácie, 3 neinvestičné fondy a 1 nezisková organizácia poskytujúca všeobecne prospešné služby založené príslušníkmi rómskej národnostnej menšiny.

369. Rómsky jazyk nie je oficiálne kodifikovaný. V roku 1971 sa vtedajší predstavitelia rómskej menšiny v Čechách a na Slovensku dohodli na jeho štandardizácii, tzn. na jeho písomnej forme a gramatike. Rómsky jazyk je nositeľom kultúrneho dedičstva Rómov, preto musí byť chránený ako ostatné jazyky národnostných menšín v Slovenskej republike. Pri Pedagogickej fakulte Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre bola na podnet splnomocnenca vlády SR na riešenie problémov rómskej národnostnej menšiny a Úradu vlády SR vytvorená Koordinačná rada pre rómsky jazyk a literatúru. Jej úlohou a cieľom je posudzovať a tvoriť odborné materiály, týkajúce sa rozvoja rómskeho jazyka za účasti odborníkov zo Slovenskej akadémie vied a príslušných univerzít. V súčasnosti v Slovenskej republike neexistuje škola, kde by sa všeobecné predmety vyučovali v rómskom jazyku. Rómsky jazyk sa vyučuje na Strednej umeleckej škole v Košiciach, na Katedre rómskej kultúry v Nitre, na jej detašovanom pracovisku v Spišskej Novej Vsi a na Univerzite P.J. Šafárika v Prešove. Pedagogická fakulta Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre v spolupráci so splnomocnencom vlády SR na riešenie problémov rómskej menšiny, Slovenskou biblickou spoločnosťou a ďalšími cirkevnými organizáciami preto vytvorila projekt na prípravu kvalifikovaných odborníkov pre sociálnu a misijnú prácu medzi Rómami. Tým sa rozšíri rozsah všestrannej podpory rozvoja rómskeho etnika. Jedná sa o realizáciu 5-ročného magisterského štúdia „Sociálna a misijná práca medzi Rómami“.

370. Rozvoj **maďarskej národnostnej kultúry** v SR sa realizuje prostredníctvom občianskych združení rozvíjajúcich menšinovú kultúru, vydávaním periodickej a neperiodickej tlače, pôsobením štátnych divadiel s programovou skladbou v maďarskom jazyku, činnosťou profesionálneho folklórneho súboru „Mladé srdcia“, činnosťou

regionálnych osvetových stredísk, krajských a okresných knižníc, vysielaním programu v maďarskom jazyku vo verejnoprávných médiách. Výrazným prejavom kultúrnych aktivít je muzeálna prezentácia kultúry národnostnej menšiny - pre maďarskú národnostnú menšinu bolo v rámci Podunajského múzea v Komárne zriadené oddelenie kultúry Maďarov. V roku 2000 sa na maďarskú menšinovú kultúru poskytli finančné prostriedky na 315 projektov - kultúrnych podujatí vo výške 9 613 000,- Sk. Okrem toho Ministerstvo kultúry SR poskytlo 6 543 000,- Sk na periodickú tlač na vydávanie 19 periodík. Na neperiodickú tlač bola poskytnutých na vydávanie 109 titulov 6 840 000,- SK. Celkovo sa z účelového transferu Ministerstva kultúry SR na maďarskú menšinovú kultúru poskytlo 23 014 000,- Sk (50% prostriedkov určených na menšinové kultúry). V roku 2001 sa predpokladá prerozdelenie finančných prostriedkov maďarskej národnostnej menšine v celkovej výške 23 418 000,- Sk.

371. Pre úplnosť informácie uvádza SR výsledky posledného **sčítania ľudu k 26. máju 2001**, ktoré uskutočnil Slovenský štatistický úrad. Na území Slovenskej republiky žije celkom 5 379 455 obyvateľov a národnostná štruktúra v SR je nasledovná:

Národnosť	Absolútna početnosť	Podiel v %
1. slovenská	4 614 854	85,8
2. maďarská	520 528	9,7
3. rómska	89 920	1,7
4. česká	44 620	0,8
5. rusínska	24 201	0,4
6. ukrajinská	10 814	0,2
7. nemecká	5 405	0,1
8. poľská	2 602	0,04
9. moravská	2 348	0,04
10. chorvátska	890	0,02
11. bulharská	1 179	0,02
12. židovská	218	0,01
13. iná	5 350	0,1
14. nezistená	56 526	1,1
<hr/>		
Trvale bývajúce obyvateľstvo		
spolu	5 379 455	100,0

372. Vláda SR podporila kampaň na získanie vierohodných údajov v rámci sčítania ľudu. Reprezentatívnym občianskym združeniam jednotlivých národnostných menšín a etnických skupín boli pridelené finančné príspevky na vyhotovenie propagačných materiálov.

373. V tejto súvislosti je potrebné uviesť, že počet obyvateľov, ktorí sa prihlásili k rómskej národnostnej menšine, nezohľadňuje skutočný počet Rómov žijúcich v Slovenskej republike. Odborné demografické odhady uvádzajú 350 až 400 000 Rómov, kým výsledky posledného sčítania ľudu hovoria iba o 89 920 osobách hlásiacich sa k rómskej národnosti. Možnosť prihlásenia sa k národnosti je slobodnou voľbou každého občana. Tento značný rozdiel, napriek tomu, že predstavitelia rómskych občianskych združení vyvíjali pred sčítaním obyvateľov rôzne aktivity („Prihlás sa k svojej identite“) prostredníctvom priameho kontaktu s Rómami v jednotlivých okresoch Slovenska, je pravdepodobne spôsobený viacerými faktormi. Medzi tieto možno zaradiť nerozlišovanie medzi štátnou príslušnosťou a národnosťou, vykorenenosť resp. stratu identity, asimiláciu, negatívne skúsenosti z minulosti. Dôležité však budú predovšetkým výsledky sčítania na základe materinského jazyka resp. jazyka ktorý matka používala pri komunikácii s dieťaťom.